

821.161.

1-31

ЗДАВАЧКА КЊИЖАРА
2 „НАРОДНА КЊИГА“ **2**

АНАТОЛИЈЕ МАРИЕНГОФ

РОМАН БЕЗ ЛАЖИ
— КЊИГА О ЈЕСЕЊИНУ —

ПРЕВЕО, ПРЕДГОВОР И КОМЕНТАР

НАПИСАО

М. М. ПЕШИЋ

БЕОГРАД, 1941

ср 490

882-31

386
7

инв. 449/47

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА

2 „НАРОДНА КЊИГА“ **2**

АНАТОЛИЈЕ МАРИЕНГОФ

100.-

РОМАН БЕЗ ЛАЖИ

ПРЕВЕО, ПРЕДГОВОР И КОМЕНТАР

НАПИСАО

М. М. ПЕШИЋ

~~БИБЛИОТЕКА МИН. ПРОСВЕТЕ
НР СРБИЈЕ
БЕОГРАД~~

1497

9032

БЕОГРАД, 1941

ПРЕД МАРИЕНГОФОМ

Писац књиге Роман без лажи, песник и романсиер, Анатолије Борисовић Мариенгоф прочуо се у Русији пре својих дела, или боље рећи са појавом имажизма, песничког правца чији су творци били поред њега још Вађим Шершењевић, Сергије Јесењин и Рјурик Ивњев. Било би претераност рећи да је Мариенгоф и у својим почетничким списима био за потцењивање, иако га је јавност дочекала као циника у књижевности и кловна који иде „по црвеним барама мастила, црвено-црн као згуснута крв“.

Супротно Јесењину, чија је поезија у првом периоду стварања сва од сеоских мотива и плавих визија, Мариенгоф је, као футурист, претставник урбанизма. „Син проклетог града“ сâм је најбоље повукао паралелу између себе и Јесењина „последњег песника села“. Једнога „сишу водоводне цеви“, другога „извори рјазанских колиба“... И имаће поколења „два пута, јер је један везан за асфалт, а други се улива у ражана поља од безброј језика златних“. И даље, у посвети Јесењину, он вели: „нек нас на робију одведе наше другарство“, јер „данас заједно тесто стихова месе Анатолије и Сергије“.

Футуризам Мариенгофа води порекло од Владимира Мајаковског, или тачније — од

општег претка, Виктора Хљебникова (1885—1922), тог „Колумба нових песничких земаља које су населили и обрадили његови следбеници“. Даровит проналазач нових уметничких путева а никако творац, Хљебников није оставио за собом ништа сем идеја. Али зато је његов ученик, Мајаковски, кога је на првим корацима прихватио Максим Горки, „створио поезију улице, трга, града“ и са витменовским ореолом ушао у нову руску књижевност. У сенци, дакле, његовог талента развио се Анатолије Мариенгоф. И руска критика то неуморно подвлачи, тврдећи да није било Мајаковског не би било Шершењевића и „црвеног безумног пајца Мариенгофа“. Пајца — ваљда зато што је у *Облаколету* певао:

*Не-облаци — гавраново перје.
Црним огњем свод небески пламти.*

А знате ли зашто?

*— Зато што је народ убио
птицу која о смрти гракће.*

*О, где си ти, Велика Руска Империјо,
што си жудним уснама сисала Европу и Азију
као два бела кротка вимена?
Из ветровитог лука је пуштена стрела
разнела
дивну грабљивицу.*

Познат у књижевности као песник, драмски писац и романсијер, Мариенгоф од руске критике никад и нимало није мажен. Разлоге збиља треба тражити у његовој циничкој и дрској природи, која ни сама никог није

штедела. Крајња заједљивост и претенциозност изазивале су потпуно ћутање или крајњу мржњу и необјективност на другој страни, и тако је Мариенгоф увек пролазио рђаво, без обзира на стварну вредност. А почео је писати врло рано, још као деветогодишњи дечко. Рођен је 24 јуна 1897 године у Нижњем Новгороду. Од 1911 године појављује се у омладинским листовима родног места, а тек по свршетку гимназије објављује збирку стихова. Песничка дела Магдалена и Сусхићењем проводим блуд изазивала су за време револуције невероватне коментаре, док је Вавилонски адвокат с успехом игран у московском Камерном позоришту 1923-1924 године.

Роман без лажи је главно прозно дело Мариенгофа и занимљивије је од његове поезије, драме и двосмисленог спора о недвосмислености једног талента. Сама појава романа 1926 године изазвала је буру у руским редовима и поделила их у таборе. И све зато што у њему нема ничега измишљеног и што то уопште није роман већ истински летопис бојне, писан без икаквих обзира према лицима и догађајима, у вези са интересантном фигуром песника Сергија Јесењина.

Роман је више изазван неголи написан вољом Мариенгофа.

Ево зашто.

Јесењин умире трагично 27 децембра 1925 године и за ноћ постаје славан; дакле, тек после мале хумке на Вагањковском гробљу у Русији се осећа његов значај и величина. Отпочињу комеморативне вечери, предава-

ња, успомене, есеји, студије, споменици, преводи на стране језике, итд. Измучени, изма-сакрирани и крвави лик песника хоће да са-чува руска књижевност, као некада трагику Риљејева, Пушкина, Грибоједова, Љермон-това, Баратинског, Гаршина, и низа других убивених и самоубица.

Главни проблем у вези са Јесењиним био је питање његове смрти. Ко је крив? Откуда да дигне руку на себе један од нај-талентованијих песника Русије? Где су били у доба агоније они који воде рачуна о умет-ности и даровитим савременицима?.. И отпо-чела су из дана у дан нагађања и осуде. Је-дни су говорили да је Јесењин намакао омчу око врата због тешке неизлечиве болести; други да се разочарао у отаџбину, коју је волео више него себе; трећи — да је посреди несрећна љубав са кобном и несрећном Иса-дором Дункан; четврти — да је Јесењин сам себи пресудио као кривац пред револуцијом, не чекајући да то други учине, итд. На тај начин око његовог имена створила се леген-да, и свако је сматрао за потребно да обја-сни његову смрт и тридесетогодишњи жи-вот мученика. И као што увек бива, почели су се истицати непознати, они који су Јесе-њина за живота највише потцењивали а нај-мање знали, као и они који су га донекле це-нили, ма да су били у сталном додиру с њим. И муку је имао Анатолије Мариенгоф — го-динама његов најприснији друг — да ћутке прати разна претеривања и туђа баратања по ономе што је сматрао за нераздвајни део себе.

Кад се појавио Роман без лажи одмах после Јесењинове смрти, сви су за тренутак застали, да би одмах ушли у нај-жешћу дискусију о песниковом животу, ра-ду и смрти. Писци су се поделили заједно са публиком у неколико табора — за и про-тив Мариенгофа; за и против Јесењина; за Мариенгофа против Јесењина, или за Јесе-њена против Мариенгофа. Али без обзира на став према њима, сви су осећали а и призна-вали да је Роман без лажи не само искрена и емотивна књига, већ истовремено докуменат и уметничко дело о Јесењину, Ма-риенгофу и боемима Москве и Петрограда из најбујрнијих дана њихове отаџбине.

У своме Роману Мариенгоф без ика-ких улешавања евоцира свет који живи за себе и из чијих су редова изишли многи истакнути претставници књижевног и умет-ничког живота земље у агонији. Што је глав-но, он то не ради претенциозно, напротив са једном искреношћу иза које се крије ду-боко познавање људи и догађаја. И није он само описивач типова из боемског света већ и учесник, и са Јесењиним један од најизра-зителијих чланова боеме; није само сликар „че-сто сочних ликова“ већ и фини психолог, фини посатрач који не штеди ни јунаке свога романа ни себе. С неограни-ченом слободом он преврће на личје на лице, износи код писаца оно што је скри-вено за нас у њиховим делима, њихове ситне и крупне побуде и жеље у интимном и јав-ном животу, њихове потезе и радње у који-ма се најбоље огледа карактер. Он то ради махом с пуно правичности, скромности,

љубави, ма да понекад и немилосрдно и грубо и с претеривањем*).

Живи пред нама боема у низу слика, епизода, анегдота; живи својим специјалним животом, у уском кругу својих хтења и збивања, у хаотичном животу свога дна; ван спољних догађаја и света, ван елементарних покрета маса, ван времена и осталог простора. Међутим, све се у роману дешава, — и то треба увек имати на уму, — у доба ужаса и рата, великих побуна и једног незапамћеног преокрета у историји Русије. И све то стоји по страни, нетакнуто, несвесно или намерно одбачено, али увек ту као доказ да је боема свугде иста и да живи „животом ван историских процеса“.

У Роману без лажи ниједан лик није рељефније приказан од Јесењиновог. Лик човека и песника, са свима делима и неделима, с много више подвучених мана него добрих особина. Извесна горка места о њему звуче као оптужбе, руше све илузије, разочаравају, изазивају одвратност, гађење и нечовечански став према човеку. На пример, Јесењинов однос према родитељима, прећутна оптужба за смрт песника Шварца, и поступци према г-ђи Рајх, Јесењиновој првој жени. Нису безначајни ни испади према Исадори Дункан и разне некоректности према другу Малабуху и другим познаницима, ма да се могу схватити психолошки, као природна последица моментано огорченог човека, раздраженог хипокрита и сујетног песника-сељака.

*) Предговор издавача.

Било би смешно бранити Јесењина од Мариенгофа, а још смешније од истине, пред којом ни аутор поред све љубави за Јесењина очигледно у овоме делу, није могао затворити очи. Зато су и ови редови само узгредни, али као прека потреба за оне који се буду задржавали на тешким местима. Можда они неће схватити да је роман више једностран материјал о Јесењину него објашњење; више некоментарисани изводи из дневника него оптужбе, и то човека коме је цинизам урођена особина, а ћутљивост и завист врлина песничка. Понекад просто изгледа да је Мариенгоф у своје дневнику злурадо бележио само због себе Јесењинове мане. У другарству, као и пријатељству уопште, нема равноправности и увек је једна страна потчињена другој, јачој. А Јесењин је био природа коју нико није могао обуздати, снажна индивидуалност према којој се морао равнати и Мариенгоф. Гушећи своју осетљивост и понос циника, он је трчао у стопу за Јесењином, али је зато ноћу да олакша себи често завидљиво бележио све ситне опаске, подвлачећи их немилосрдно, не би ли пред савешћу оправдао своју слабост. И више, бележећи чисто житејске поступке не друга већ великог песника (са којим се можда само због тога и спријатељио) он се хвалио пред собом што сам није такав, и критиковао је човека уместо песника, и обратно. Отуда ће Јесењин изгледати груб и тврдица према оцу, рјазанском мужику, који је дошао сину да тражи потпору, јер је жетва била врло рђава. А уместо саучешћа или брзе помоћи, син ће држати оцу придице о се-

љачком лукавству које му је дојадило и гледаће да га се што пре отресе.

Овде треба ући мало у психолошки момент. Не дешава ли се све то пред Мариенгофом, човеком који је са Јесењином изнад крупних брига о ситним домаћим стварима? Да ова грубост сина и понижење одрпаног „чичице“, као и целокупан став песника према кући, не долази баш због присуства самог Мариенгофа? Да није ту посредни она појмљива стидљивост деце због спољне неугодности и простоте родитеља, која се у присуству других претвара у болну нервозу и пригушени револт? На једној страни бескрајна неосвојена област уметности, борба за њене најузвишеније принципе, самозаборав до највећих жртава; на другој — непросвећени сиромашни родитељи као вечна опомена привезаности за земљу и за најужи круг брига и обавеза. А природа Јесењина никад није могла помирити у себи уметност и породицу, уметност и неке дужности које сметају да се потпуно и трајно посвети литургији снова. Он сам није био материјално збринут, и никад није роптао, јер о себи није мислио; међутим, из села стално стижу писма, молбе, сузе; непрестано неке кукњаве, преклињања, камчења; вечно „дај, па дај“, јер ти у град ниси отишао тек онако, већ због нас и нашег благостања. У тим тренутцима Јесењин се можда прво љутио на себе што не може да помогне, или, ако је помагао што то с тешком муком чини, па тек после на своју родбину која је била узрок многим његовим узбуђењима. Отуда и оно цинично добацивање: „да цркнем — заплакали би за

кесом а не за мнош“. Најзад, можда оца није ни волео, па и никога од укућана, јер од детињства није био с њима, пошто је одгајан бригом бабе и деде*).

У роману су најтежа по Јесењина места која говоре о смрти песника Шварца. Мариенгоф је својим лапидарним стилем некако немо али умишљено подвукао узрок смрти аутора Јеванђеља од Јуде. По њему, Јесењина необазрива критика дела на коме је песник радио дванаест година, отерала је Шварца пре времена у гроб. Мариенгоф додуше то нигде отворено не каже, али из низа чињеница 27 главе романа могло би се закључити да је Јесењин главни кривац. Међутим ко буде тако мислио биће на погрешном путу. Јесењин не може бити крив што је искрено казао свој суд о делу које није успело; што је по обичају гласно мислио о ономе што су сви присутни осећали; што је пријатељски критиковао поему човека према коме апсолутно није био нерасположен. Пре би се могло рећи да је Шварца отровао дванаестогодишњи узалудан труд, прецењивање личних способности, болесна осетљивост или малодушност, неголи критичка савесност и отвореност Јесењина. Чак прећутно неодобравање осталих присутних читању поеме могло је више деловати на несрећног Шварца, који је уобразио да је на-

*) Уопште, нејасни су односи између Јесењина и родитеља, и док о оцу понешто и знамо од других, о мајци нигде ни помена, чак ни у песмама, у којима и кад се најтеже на реч мајка треба знати да се односи на бабу.

писао веће дело од Рата и мира, неголи Јесењинава напомена да је аутор упропастио један необично интересантан мотив. Најзад, Шварцов случај треба сматрати као личну трагику претенциозног и неталентованог песника, кога су као човека сви волели, па и Јесењин. Према томе, глупо би било макога изван Шварца кривити за смрт која је дошла тако неочекивано.

Необуздани Јесењин, који је уз то „гордо носио у себи сељака“, био је најгрубљи према својој жени г-ђи Зинаиди Рајх, данас познатој руској глумици. Кад је престао да је воли, осетио је да му она смета. И сасвим наивно измислио је разлоге да се разиђу. И она је отишла, јер је било немогућно ићи на компромисе са својим осећањима. Али и после свих њених жртава, он јој је загорчавао живот, ометајући јој чак и удају за Мајерхолда. Овде је на Јесењина, као и у многим другим ситним и крупним некоректностима, немогућно применити психолошко оправдање.

Анатолије Мариенгоф је Романом без лажи скренуо на себе озбиљну пажњу руске критике. Уочено је одмах да он претставља писца који има снажан посматрачки дар, живо и уметничко осећање стварности, слободан дух и поглед на свет, смелост да све што види критикује и јако подвуче; да вешто кондензује и епизодично прикаже све што му под руку дође. Лак и духовит сликар, гибак и широк дух, он је мајстор у стварању штимунга и с правом критика очекује од њега прави роман.

Специјално о Јесењину, Мариенгоф је прилично припомогао да многе појединости из живота песникова, наравно хеперболисане, добију своје место. То је он урадио често и речима „између редова и пером не по хартији“. А најзначајније је, да је он у својој романсираној критици заиста умео да наслика читаво једно доба и да сачува оно што је главно у њему: и руже и снег...

М. М. ПЕШИЋ

~~1947~~

Имао сам у Пензи пријатеља: чудан човек! Чим сам га опазио изненадио ме манжентнама од каучука које су звецкале (као оклоп, као челик) испод сиве гимназиске блузе, затим црним наочарима на широком гајтану и дугом песничком косом која је падла на сјајну крагну од каучука, као масни црни сталактити.

Прешао сам тада из Њижегородског племићског института у Пензенску приватну гимназију.

Дисциплина је у нашем институту била строга — о дугачкој песничкој коси ни помислити. Не одеш две-три недеље бербери-ну, и већ те у ходнику или на мермерним црвенкастим степеницама увреба инспектор. А он је био смешан — Чех. Говорио би том приликом (изговарајући љ као л, и обратно) увек исто.

— Стари Грци носили су дугу косу због љепоте, Скити — да би запљашили своје непријатеље, а ти, маљи, зашто носиш дугу косу?

Тешко је било у нашем институту гајити у себи култ поезије и бити љубимац муза.

Кад сам видео Жењу Литвинова — његове манжетне од каучука и песничку фризуру, одмах помислих да је баш у Пензенској приватној гимназији суђено, да се мој песнички таленат бујно развије.

А Жења Литвинов је страсно патио од књижевности — дивно патио, на свој специални начин. Песме није писао, приповетке такође, књиге је мало читао, али је зато примао из Москве готово све часописе дебеле и танке, алманахе и збирке, поезију и прозу, осећајући нарочиту љубав према „Скорпиону“, „Мусагету“ и другим сличним најбољим и најмодернијим тадашњим издавачким предузећима у престоници. Све што је добијао из Москве, он је нерасечено ређао по полицима. Ја сам навраћао к њему, узимао књиге, расецао, читао — и, зато је био необично захвалан и пријатељски расположен према мени.

Жењи Литвинову у било је суђено да ме упозна с песником Сергијем Јесењином.

Било је то у лето хиљаду деветстотина осамнаесте године, тј. четири године после мога доласка у Пензу. Успео сам да свршим гимназију, да будем на немачком фронту и да се вратим у Пензу у клозету вагона прве класе. Четири дана и четири ноћи провео сам

будан на шољи, изазивајући тиме завист својих другова по вагону који су као и ја побегли са славног бојишта.

Жења Литвинов занет политиком (исто као у своје време књижевношћу), примао је готово све новине које су излазиле у Москви и Петрограду.

Готово истовремено појавише се у „Застави рада“ левих есера — „Скити“, „Дванаесторица“ од Александра Блока и Јесењиново „Преображење“ и „Инонија“.

Код Јесењина су у то време „лајали облаци“ и рикала златозуба брда“.

Радујући се његовом стиху, снази речи и бујној сељачкој машти, заиста сам се трудио да замислим песника Сергија Јесењина.

И у мојој свести увек је ницала слика сељака од својих тридесетпет година, — високог хват, с брадом као служавник од црвеног бакра.

После три месеца срео сам Јесењина у Москви...

Хтео бих, најзад, још једном да поменем Жењу Литвинова.

Двадесете године у пролазу видео сам га на Кузњецком.

Он тек што је допутовао у Москву и донео из Пензе три туцета сребрних кашика за ручавање.

Те кашике беху једини остатак његовог

некад не тако малог имања. Био је из трговачког сталежа — њихова кућа сва у мермеру налазила се на Сенском тргу, пуна свега и свачега.

Допутовао је Жења Литвинов у Москву због славе. На каквом пољу је требало да дође до славе, он баш није био начисто. Чинило му се, (судећи по мени и још једном мом другу из гимназије, Молабуху, који је путовао у својству инспектора саобраћаја у специјалним салонским колима), да на Пензанце у Москви слава просто пада с неба.

Свакодневно, очекујући славу, Жења Литвинов је продавао по једну кашику за ручавање. Последњи пут сам га срео крајем месеца од дана злосрећног доласка у Москву. Имао је шест сребрних кашика, а слава ипак није долазила. Остао је у престоници још четири дана. За последње две кашике купио је карту за повратак у Пензу.

Од тада га више нисам видео. Драга моја Пензо! Драги моји Пензанци!

2

Првих неколико недеља живео сам у Москви код свог брата од тетке Бориса (званог из милоште Боб) у Другом дому совјета (хотел „Метропол“) и био сам одвећ горд.

Како не бих: крај улаза на тротоару — матроз са пушком, за столом у вестибилу издеје дозволе црвеноармејац бровингом, а одузимају дозволе два црвеноармејца са широким реденицима преко рамена. Црвеноармејци личе на „Буре“, а хотел првога реда на тајанствени Трансвал. Морам признати, да сам чак био донекле озлојеђен, кад у собу унесе чај тихо створење у белој чипканој кећељи.

У дванаест ноћу, баш кад сам се спремао да загњурим главу под покривач, у собу улете омален лак човек са сјајним очима, са сјајном косом и брадицом налик на крајичак ланеног столњака.

Његове очи су тако весело играле, да нехотице помислих: овај човек је зацело, пре но што је ушао овамо, играо у дворишту бабке*), гађао прецизно гвозденом шипком, опљачкао до голе коже своје пријатеље и сад долази овамо с џеповима препуним добитка и бакаруша које су улагане „у шњур“. Укратко, он ми се необично свиђао.

Јурећи по соби, тај лаки човек је наишао на гомилу књига. На корицама горњег примерка крупним словима стајало је: „Излазак Јевреја из Египта“ и насликан је неко налик

*) Игра: пободу се у земљу коске (као код нас „пикал“) и гвозденим шипкама гађају их с извесне даљине. — Пр.

на звер (ни на две, ни на четири ноге) како носи плавим шапама у прозирну даљину бак-џисарајску ружу, велику као главица црвеног купуса.

Уметник је имао задатак да претстави светски рат, фебруарску револуцију и октобарски преврат:

„Драга
нежности моје
буди данас идол ти“.

Стихови од три реда названи су поемом, и њихов смисао требало је да надмаши истином и уметничком снагом све слике љубави, које је створила до данас светска књижевност. Тако је, у осталом, мислио аутор.

Зна се, какав је био мој револт, кад је наш незнанац прснуо у најнепристојнији смех на свету, одајући у себи човека који нимало не разуме лепу уметност.

И на крају, држећи се за стомак, он узвикну:

— Ово је дивно... Ја још никад у животу нисам читао сличних глупости!..

Тада Боб, показавши прстом на мене, рече:

— А ево и аутора.

Непознати човек ми пружи пријатељски руку.

Кад после десет минута изиђе из собе, одневши за успомену први имажистички алманах, који је угледао света у Пензи, ја, дршћући од гнева, упитих Бориса:

— Ко је ово?...

— Бухарин! — одговори Боб, мажући парче црног хлеба бутером који сам донео из Пензе.

Те вечери решена је моја судбина. Кроз два дана ја сам већ седео за великим писаћим столом одговорног књижевног секретара издавачког предузећа ВЦИК*), које се налазило на углу Тверске и Махове.

Био је топал августовски дан. Мој сто у предузећу стајао је крај прозора. Улицом су у поравњаним сурим редовима ишли Летонци. Изгледало је, као да им шињели нису били сашивени од сивог војничког сукна, већ од челика. Напред су носили заставу, на којој је стајало:

„Ми захтевамо највећи терор.“

Неко ме тихо дарну за раме:

— Јелте, друже, могу ли да прођем овуда до управника предузећа Константина Степановића Јеремејева?

Предамном је стајао младић у долама отворено-плаве боје. Испод плаве доламе — бела свилена руска кошуља. Коса таласаста,

*) „Сверуски централни извршни комитет“. — Пр.

жута, преливајући се као злато. Крупна коврџа, као нехотице (али сасвим намерно), падала је на чело. По том чуперку личио је на младог лепог берберина из унутрашњости. И једино плаве очи (не тако крупне и не тако лепе) давале су лицу паметнији израз: поред коврџе, и плаве доламе, и везеног, као руски убрус, оковратника свилене руске кошуље.

— Реците, другу Јеремејеву, да га тражи Сергије Јесењин.

3

У Москви становао сам (са својим другом из гимназије Молабухом) на Петровци, у стану једног инжењера.

Пустио нас је, да му саме власти не би попуниле стан, страхујући за свој позлаћени намештај са излизаним плишем, за масивне бронзане канделабре и портрете „предака“ (тако смо звали инжењерове родитеље, који су висили на зидовима у тешким рамовима).

Инжењерове наде ми нисмо оправдали. Сутрадан по доласку поскидасмо са зидова „претке“ упљуване мувама, направисмо од њих читаву гомилу и изнесмо у кујну.

Инжењерова баба је, после овакве болшевичке операције, посумњала у нас као у

тајне владине агенте и почела сатима прислушкивати својим старачким увом на отвор наше кључаонице.

Тада баш и одлучисмо да скратимо остатак дана њеног земаљског живота.

Начин који смо пронашли, запрепастио би својим финесама и проицљиву памет оснивача језуитског реда.

Ваљајући се по плишаном дивану, чији је наслон додиривао отвор кључаонице, хладно смо отпочињали разговор овакве отприлике садржине:

— Шта мислиш, Миша, да ли ће бабини бронзани „канделабри“ изнети тридесет до четрдесет килограма?

— Дабоме, да ће изнети толико.

— А да ли знаш из ког су века?

— Баба рече из осамнаестог.

— Изгледа да је то рад неког талијанског чувеног мајстора.

— Флорентинца.

— Ја мислим да ако их изнесемо на Сухаревку, добићемо за њих џак белог брашна.

— Сигурно.

— Онда, нек остану још до недеље, па ћемо их после однети.

— Добро.

Иза зида у том тренутку нешто је кркљало, тужно стењало и у очајању тапкало папучама.

А у понедељак би поново отпочињали разговор о „канделабрима“, скраћујући ништавни остатак земаљског бабиног живота.

Ускоро добисмо и помагаче у овом одвратном послу.

Почеше долазити к нама на Петровку Вађим Шершењевић и Рјурик Ивњев. Отпочеше дискусије о новој песничкој школи слика.

Неколико пута сам на брзину у нашем издавачком предузећу измењао о томе мисли и са Сергијем Јесењином.

Најзад било је решено да се састанемо ради договора и, ако се не разиђемо у осећањима и схватањима лепе књижевности, да напишемо манифест.

Последњи је, задоцнивши више од сата, дошао Јесењин. Ушао је, задихан, бришући зној са чела марамом са плавим порубом. Причао је како је уместо на Петровку отишао на Дмитровку, тражећи број наше куће. А на Дмитровци, уместо куће с тим бројем, била је пољана; трчао је око пољане, љутио се и мислио да је то нарочито удешено да би га избегли, да би без њега израдили манифест, па да му се после смејемо.

Јесењин је увек био болесно опрезан. Он је из прстију измишљао своје непријатеље; преваре, које су на његов рачун спремане; и интриге, које су противу њега ширене.

Волео је у себи сељака и поносио се тим. Али кроз неповерење увек му је избијао господски снисходљив осмејак и у тону речи осећао му се некакав необјашњиви нагласак.

Све је то, наравно, била права будалаштина, и он се узалудно узрујавао.

До неко доба ноћи пили смо чај са сахарином, разговарали о „измишљеној“ слици, о њеном месту у поезији, о препороду крупних књижевних дела: „Песме над песмама“, „Калевале“ и „Песме о Игоревом походу“.

Јесењин је имао своју класификацију фигура. Статичке је звао непокретним, динамичке покретним, стављајући друге далеко изнад првих; говорио је о орнаменту наше азбуке, о ликовној симболици у живо-ту, о коњићу на крову сељачке куће, који вуче, као тарнице, колибу у небо, о везу на тканинама, о клици слике у загонеткама, о пословицама и данашњим поскочицама.

Формална школа била је Јесењину преко потребна. И не само њему. При нашем жалосном стању духова никад није наодмет поучити се.

Један трезвен писац на питање „Шта је то култура“ испричао је ову поучну анегдоту:

— Допутовао у Енглеску врло богат Американац. Путовао по земљи и ничему се није зачудио. Куповна моћ долара направила га

скептиком. И једном приликом, зачуђен не-
обичним изгледом траве у породичном пар-
ку енглеског аристократе, упитао је вртара,
како да дође до таквог травњака у својој
отаџбини.

— Ништа простије, одговори вртар, узо-
рите, засејте, а када никне, двапут недељно
шишајте машином и двапут дневно заливајте.
Ако тако будете радили, кроз триста го-
дина имаћете исти овакав енглески парк.

Цела руска књижевност стара је сто го-
дина и један дан.

Не треба негодовати кад се књижевник
учи форми, напротив треба се радовати.

Пре него што смо се разишли кућама, Је-
сењин је читао песме. Да ли зато што је ви-
као тако, да су стаклене вешалице на нашим
канделабрима зveckале, а себе величао час
кокошком која је снела златно књижевно ја-
је, час пророком Сергијем; да ли због речи
снажних и сурових, тек иза зида где је живе-
ла баба, нешто је јекнуло, застењало и у оча-
јању зашљапало у правцу W. C.

4

Сваки дан око два сата долазио је Јесе-
њин к мени у издавачко предузеће и, седа-
јући подалеко, стављао на сто, препун руко-
писа, жути фишек са киселим краставцима.

Из фишека је цурило сирће на сто.

У зубима је прштало зелено ткиво краста-
ваца и сливао се слани сок, разливајући се у
виду љубичастих мрља по странама рукописа.

Јесењин је поповао — не може се тако с
неба па у ребра ући у руску књижевност.
Треба опрезно играти и водити фину поли-
тику.

И гуркао ме прстом:

Тешко ће ти бити, Тоља, у лакованим ци-
пелама и са зализаном косом на разделењак.
Зар се може без песничке расејаности? Зар
се лети по облацима у испегланим пантало-
нама! Ко ће томе поверовати? Узмимо —
Бјелог. И коса већ седа и ћела велика као
Волфов Пушкин у једном тому, а пред својом
куварицом која му доње рубље пере, изигра-
ва надахнутог човека. А још ни најмање није
штетно правити се будала. Код нас нарочито
воле будале... Сваком треба направити при-
јатност. Знаш, како сам се ја пео на Парнас?..

И Јесењин се весело, детињски засмеја.

— Ту се, брате, морало лукаво поступи-
ти. Нека их, мислим, нек свак сматра: ја сам
га у руску књижевност увео. Њима је пријат-
но, а мени је свеједно. Городецки увео? —
Увео. Кљујев увео? — Увео. Сологуб и Чебо-
таревска увели? — Увели. Укратко: и Мере-
шковски са Хипиусиком, и Блок, и Рјурик Ив-
њев... овоме сам, заиста, као првом од пе-

сника пришао — уперо сећам се, у мене лорњон, и не дочитах ни дванаести ред песме, а он већ тананим неким гласом: „Ах, како је дивно! Ах, како је генијално! Ах...“ и, узевши ме под руку, вукао ме је од једног славног човека до другог, трошећи своје „ах“. А ја сам ти — бајаги, скромнији од најскромнијег. Од сваке похвале црвеним као девојка и од стидљивости ником у очи не гледам. Да умреш од смеха!

Јесењин се осмехну. Погледа у своје шниране американске ципеле (у то време успео је заувек да се растане са својом доламом, с руском кошуљом извезеном као убрус, с доколеницама набраним као хармоника) и рече заиста искрено (а не с вештачком искреношћу за коју је такође био велики мајстор):

— Знаш, и чизме онако буђаве никад у животу нисам носио, нити полукафтан онако прљав, као онда кад сам одлазио к њима. Говорио сам им, да путујем у Ригу бурад да гурам. Јер, јести се мора. А у Петрограду сам на дан-два, док се не прикупи моја група радника. Међутим, каква бурад — допутовао сам у Санкт-Петербург да се прославим у свету, да зарадим бронзани споменик... Па и Кљујев тако. Издавао се за фарбара. Код Городецког је на задња врата ушао у кујну: „Да немате што за фарбање...“ Па држ куварици песме да чита. А већ зна се: кувари-

ца служи код песника. Одмах господину: „Тако и тако“. Појављује се господар. Позива у собу — Кљујев неће: „Где бих ја у велику собу: и наслоњачу ћу газди испрљати и патос ћу углачани искаљати“. Газда нуди да седне. Кљујев оклева: „Нека, постајаћу“. И, тако стојећи пред њим у кујни, песме је читао...

Јесењин поћута. Плаве очи постадоше сиве, зле. Поцрвенеше очни капци — као да је неко утиснуо у њихове ивице црвени конач:

— А после су ме три недеље вукли по салонима — да певам безобразне поскочице и да играм. Замоле у почетку песме онако тек. Прочитам две-три — рукама крију зеванье, а безобразлуке макар сву ноћ трућао... Ух, прозирем ја све те Сологубе са Хипиусикама!

Опет његове очи посташе плаве. Прсну у зубима краставац. Зелена кап сока паде на рукопис. Скинувши с листа рукавом сузу краставаца, настави топлије:

— Од свих Петрограђана волим једино Разумњика Васиљевића и Серјожу Городецког, — премда ме је његова Нимфа (тако су у Петрограду звали жену Городецког) натерала да јој спремим самовар и слала ме у радњу по конач.

На Тверској, недалеко од Газетне, глумци Форегеровског позоришта „Московска шатра“ (покретна бина) уредили су трпезу.

То јест, изражавајући се не као данас, већ језиком и драгим и наивним појмовима деветнаесте године, требало би назвати тај кривоугли полутамни ходник, препун сточића на три ноге (из допотопне кафане, која је цветала некад на Крављем бедему), не презирно „трпезом“, већ „првокласним“ рестораном који је постојао у то време.

До овог праоца неповских*) установа хранили смо се Јесењин и ја у једном подруму, који заслужује да буде описан.

Риђи кувар у сенци чуперака који штрче на све стране (налик на свеца са старе новгородске иконе), штедњак од црвених цигала, велики, као кревет ампир стила за две персоне; необојене столице од куваног дрвета, дрвене кашике и... тањира из дворских сервиса са двоглавим златним орловима.

Риђи кувар претварао је разно ђубре немогућно за кување, у најнеобичније пилаве, розбратне и котлете.

Најневероватнија фантазмагорија.

*) Период „(Н)ове (е)кономске (п)олитике“ (Неп). — Пр.

Јели смо и плакали: од чађи, дима и смрада.

Јесењин рече:

— Немам више снаге. Сва фантазмагорија прешла ми је у стомак.

Тада решисмо да пређемо из Хофмановог подрума у трпезу Форегеровске „Московске шатре“.

Одлазили смо тамо све до пролећа, пили разне тамне чорбуљаке са сахарином и јели младо коњско месо.

Јесењин је имао кратак крзнени капут и високе врло смешне црне чизме — „тапка у њима и спотиче се“. Погледаш у ноге — човек у годинама. Ништа тако не прави људе старијима, као наша руска каљача. Уђеш у каљачу и као да си постао тежи и карактером чвршћи.

У ресторану на сваког обичног смртног по пола туцета чувених књижевника.

Разговори се окрећу око поетских фигура, око имажизма: у новинама „Земља совјета“ тек што се појавио манифест који су написали Јесењин, Шершењевић, Рјурик Ивњев, сликар Георгије Јакулув и ја.

Аустриски министар спољних послова Отокар Чернин објављује у својим духовитим мемоарима разговор са Јофеом у Брест-Литовску за време преговора о миру.

— У случају да револуција у Русији успе (говорио је дипломата императора Карла), — онда ће и Европа пожурити да се придружи њеном начину мишљења. Али сад је потребан највећи скептицизам, и зато ја категорички забрањујем свако мешање у унутарње ствари моје земље.

Господин Јофе, — пише даље Чернин, — погледао ме зачуђено својим благим очима, затим рече пријатељски и готово молећивим гласом:

— Ја се ипак надам, да ћемо успети да и код вас створимо револуцију.

И Јесењин је гледао исто тако благо и говорио готово болећиво.

После једног разговора о имајизму, кад је Пимен Карпов шиштао као сумпорна жица запаљена о пенџета, док Петар Орјешин није штедео ни „родитеље“, ни „главу“ ни „бога“, Јесењин, корачајући ћутке Тверском читав квартал, рече:

— Живели су гнусно... Пећка је у мртвачком сандуку спавао... Пимен је десет година злобу своју јео... И, постадоше као пси, којима су репове подрезали па сад за бутину уједају...

У нашој соби свежи зимски ваздух.

Јесењин поче беснети:

— А талента ни за две буђаве паре... за-

ламти, Анатолије, трчаће за мношћом као овчарски пси... и имитираће...

Исте зиме доби Јесењин писмо од Николаја Кљујева.

Писмо сладуњавао, шећер и мед. Али у меду Кљујева био је отров, не као код Пимена, нити жуч, као код Орјешина.

Јесењин је непрестано читао писмо. Увече га је знао напамет од почетка до краја. Бледео је, ћутао, туштио обрве и као хармоника набирао кожу на челу.

А онда је три дана писао одговор, тешко и брижљиво, као поему. Оштрио је реченицу, окрећући је са свих страна и на све могуће начине, као што тифлиски крчмар окреће на ватри ђевап од младе јагњећине. Извлачио је из мрачних кутова свести оно, од чега је требало да побледи и Микалушка,^{*)} као што је побледео у овом тренутку „Микалушкин соко златни“.

Јесењин се спремао да поведе прву реч у руској поезији, а сад наједном поучне и турске речи Кљујева.

Дуго је још, по навици, критика распиривала ватру, називајући Јесењина „млађим братом Кљујева“. А Јесењин је већ у књижевности чврсто стајао на својим ногама, говорио својим језиком и носио своју, Јесењинову,

^{*)} Народно име песника Кљујева. — Пр.

„кошуљу“ (тако је волео да зове песничку форму).

После једне — сличне — рецензије Јесењин је отрчао у штампарију да растури слог своје старе песме с оваквим стиховима:

Апостол нежни Кљујев
на рукама нас носио.

Али било је већ доцкан. Машина је избацивала последње табакe.

6

Још нешто о Јесењиновом опхођењу с људима.

Имали смо ми, имажисти, за време војног комунизма своје издавачко предузеће, књижу и „Пегазове јасле“.

Због свега тога нисмо мало трчали у разне установе, у Наркомове*), у Московски со-вјет.

О издавачком предузећу, дућану и „Пегазу“, испричаћу опширније доцније — јер, за њих су везани многи наши дани, мисли, смех и љутње.

А сада хоћу да додам још неколико потеза, мрља неколико. Ни прљавих, али ни по-

*) „Нарком“ — Народни комесаријат. — Пр.

хвалних. Само хладна, туђа рука ставиће белило и руменило изнад осталих боја.

Опхођење — тако лепа реч.

Јесењин је увек волео да наличје речи преокрене на лице, до његовог првобитног смисла.

У многогодишњем саобраћају речи су изгубиле свој смисао. Код једних смо својим језиком излизали дивне метафоричке фигуре, код других — музичку форму, код трећих — мисао, фину и ироничну.

Можда од пажљивог прислушкивања унутрашње стране сваке речи и дошао је Јесењин до тога да човека треба о п х а ђ а т и.

У ово време шеф Општег одељења за штампу био је изванредан човек, Борис Фјодоровић Малкин. До револуције он је у Пензи уређивао опозиционарни мали лист „Црна земља“. Сећам се, необично је био љубазан кад сам му, као гимназист, донео свеску својих песама.

Наше издавачко предузеће сав свој успех везало је за Опште одељење за штампу. Борис Фјодоровић био је главни купац, на ангро.

Седимо тако код њега у кабинету. Јесењин у рукама стеже наруџбину — био је на њој потребан само потпис шефа. А ми смо са својим књигама већ тада били за Малкина

кост у грлу. Плашили су се и саме речи „имажист“, а о књигама и да не говоримо.

Гледа нас Малкин нежним и тужним својим очима (код Бориса Фјодоровића никад нисам видео друкчије очи) и, занесен, прича нешто о стварима свога Одељења. Јесењин јадикује и радује се. Што даље, све више. И, најзад, врло лукаво, необично усхићен Малкиновим гениалним способностима административним, кличе:

— Знаш, Борисе Фјодоровићу, ја мислим да ће ти за то дати орден!

Од оваквих Јесењинових речи (баш су биле и смешне и наивне) ионако племенити Малкин постајао је још племенитији.

Погледаш — наруџбина потписана још за пола године.

А, Јесењин, чим је опазио наивну лепоту тек измишљеног ордена, одмах је то запамтио за згодне случајеве у животу. А пошто таквих случајева, захваљујући нашим многобројним „предузећима“ није било мало, то су и Јесењинови ордени дељени великодушно.

Некако после четири недеље од овог случаја, излазећи из Малкиновог кабинета, љутито рекох Јесењину:

— Побогу, Серјожа, молим те, батали те твоје ордене. За неких месец дана ти Бориса Фјодоровића већ трећипут одликујеш.

Јесењин се намргоди:

— Море, остави! Не учи ме.

Треба подвући: лице су му красиле тамне обрве — оне су потсећале на птицу, пресечену напола — баш некако између крила. Када је, љутећи се, дизао обрве — скупљала се необична преполовљена птица...

А кад је у Московском совјету требало добити дозволу за отварање књижаре, Јесењин је с Камењевим говорио Олоњецко-кљувјевским језиком, акцентујући о и сељачки на ти:

— Буди добар, драги мој, Лаве Борисовићу, и учини нам то.

7

Према оцу, према мајци, према сестрама (који су живели тада у селу Константинову Рјазанске губерније) понашао се Јесењин тако, као да је једва чекао да предахне од тог тешког терета.

Новаца је слао у село мало, цицијашки и увек се том приликом љутио и нешто мрмљао. Никад сâм и добровољно, већ само — после упорних писама, молби и убеђивања.

Понекад би из села долазио отац. Бојажљиво је говорио о оскудици, неродици, о рђавом кромпиру, трулом сену. Чупкао је ретку

кудељасту брадицу и брисао прљавом крпом уплакране црвене очи. Јесењин је слушао очеве речи с неповерењем, и говорио је о кишевитом лету и врелим сунчаним данима за време косидбе; о кромпиру који је некако свима родио, сем његовом оцу; о жетви Рјазанске губерније која није тако рђава. Што се више сећао, све се више љутио.

— Према томе, ви тамо ништа не оскуђевате, а ја сам вам као кеса: да цркнем, — заплакали би за кесом, а не за мнош.

Вадио је испод јастука књигу и с апетитом читао наглас о зеленашу, коме је локомотива пресекла ногу. Носе га у чекаоницу, крв лије — страхота једна, а он стално моли да му пронађу ногу, и све се боји да му у чизмама, на отсеченој нози, не пропадне скривених двадесет рубаља.

Сви сте ви тамо такви...

Отац је брисао прљавом крпом уплакране црвене очи, чупкао на потбратку разређену чупаву чекињу и ћутао.

Најзад, Јесењин би давао новац и брзо испраћао старца из Москве.

По одласку почињао би да се саветује шта да ради са сестрама — да их доведе у Москву на школовање или не? Решавао је да се засад причека а, можда, и заувек да остану у селу. Покушавао је да у то савесно убеди себе. Измишљао је разлоге, у које ни сам није

веровао. Резоновао је у духу Хамсуновог Пана о срећи у природи и на земљи, о томе, да нема смисла вуцарати се по корзоу и вршити абортусе.

— Боље нека оборе чисте и нек децу рађају.

Сам је бескрајно волео град, и градски живот, и градску калдрму, убрљану и упљунувану. За четири године, колико смо заједно провели, свега једанпут је отишао у своје Константиново. Спремао се да остане тамо недељу-две а дојурио је натраг кроз три дана, плујући, гадећи се и причајући уз смех, како сутрадан ујутру није знао шта да ради од страшне досаде.

Сестре своје није хтео да доводи у варош, да му не би кад постану „госпођице“ умањиле углед. Уз цилиндер, смокинг и црну пелерину (о којима је тада већ сањао) испали би као упадљива контраст гуњ и шарена цицана марама сестара, чворновати плуг очев и мајкина ведрица.

8

У сећању је — један пожар у Њижњем. Гореле су куће на падини. Падина стрма. Гледаш — а кућице некако не падају. Под земљаном петом падине, у смрадној прља-

вој јарузи — Балчуг: шатре, дућанчићи, радње са разним ситницама. Крупне страсти и ситна посла.

Кад је светлост обасјала падину, а ветар, витлајући густу црвену прашину, окренуо у правцу Балчуга, огромна црна маса која је посматрала пожар, уздрхта. Мало даље стајао је човек готово за читаву главу изнад равног црног зида људских телеса. Сиви шешир, сиво светло одело са црвеним пругама, жуте рукавице и жуте лаковане ципеле, давали су му изглед странца. Али очи, уста и бријани меки, мало округли образи беху наши, њижегородски. Овде већ није могла збунити никаква енглеска роба, никакве пруге на оделу, никакве рукавице — макар и најжуће на свету.

Стајао је он, као споменик од сиве бронзе. И пожар је посматрао некако као споменик — одозго доле. Онда скиде шешир и стави га под пазухо. Посматрам: баш као бронзани Пушкин на Тверском булевару!

Наједном: неко прошапута његово име. Оно проструја кроз гомилу. И тај, што се такмичио с брозом, поче се такмичити с пламеном.

Људи су престајали да гледају пожар, пиљили су без устезања у његове очи, показивали прстом на њега и дошаптавали се.

После неколико часова сретох мој споме-

ник на Бољшој Покровци — главној њижегородској улици. Доста дуго ишао сам њеном другом страном, не спуштајући поглед с њега. А онда сам читавих три месеца писао по пет песама дневно, да бих само скратио време до дивне славе и да не експлодирам од нестрпљења, очекујући дан кад ће и на мене без устезања пружати прст.

Прођоше многе године.

Држећи се за руку, јурили смо Јесењин и ја Кузњецким мостом.

Наједном угледах њега. Стајао је крај аутомобила. Опет врло лепо одело, врло леп шешир и неке чудне рукавице. Опет налик на странца... с њижегородским очима и с избријаним образима, меко-округлим као у наших Руја.

Помислих: „Добро је што споменици не старе!“

Као и некад пролазници су пружали прст на њега, загледали му под шешир и шуштали устима:

— Шаљапин.

Осетих како Јесењинова рука задрхта од узбуђења. На жутиим потамнелим образима његовим изби од узбуђења румен. Он промрмља задихано (од љубоморе, од зависти, од усхићења):

— Ето, то је слава!

И тада, на Кузњецком мосту, ја осетих да

ће тој глупој, тој дивној, тој страшној слави Јесењин жртвовати свој живот.

А било је и овако:

После неколико месеци возили смо се аутом — Јесењин, скулптор Сергије Коњенков, ја.

Коњенков предложи да позовемо и младе Шаљапине (Фјодор Ивановић беше тада у иностранству). Јесењин се обрадова предлогу.

Свратисмо. Јесењин посади крај себе у аутомобилу ружну пегаву девојчицу. Целог пута јој се љубазно обраћао и гледао је нежно.

Увече (вратисмо се уморни и измучени — пет часова смо јурили страшним друмовима по околини Москве) Јесењин седе на мој кревет, загрли ме и шапну ми на уво:

— Чуј, Тоља, ала би то било лепо: Јесењин и Шаљапина... А?... Да се оженим?..

9

Некако с пролећа деветнаесте ја и Јесењин останемо без собе. Ноћевали смо код пријатеља, пријатељица, у собама хотел „Европе“ које се ни описати не могу, у Молабуховом вагону, у „Луксору“ код Георгија Устинова, укратко: где смо стигли и знали.

Некако се разиђосмо једне ноћи. Јесењин оде Кусикову на Арбат, а ја се зауставих на дивану у „кабинету управе“ чувеног некад и тада јединог кафе-а песника.

Ова „колевка славе“ налазила се на Тверској, мало ниже од Камергерске.

А бона, која је однеговала и одгајила приличну породицу изгредника и доцније чувених песника, био је риђи дебелко (висок као киоск за новине) сибирски коцкар и бифеџија — Атанасије Степановић Њесторенко.

Кад је с трибине кафе-а професор Петар Семјонович Коган требало да говори о револуционарној поезији успављујући бледолике госпођице у белим кецељама од тула, ветрењасте црвеноармејце разрогачених очију и њихове тужне даме с Тверске улице која је у то време опустела; кад су бледели, чак весели и опојни натписи, на зидовима кафе-а и обешена о плафон жута поцепана чизма Василија Каменског, — онда нам је лично Атанасије Степановић Њесторенко прилазио и, ставивши своју лавовску шапу на раме, питао:

— Шта мислите, друже песниче, ко је данас код нас референт?

— Петар Семјонович Коган.

— Не господин Коган, већ је данас референт Атанасије Степановић Њесторенко, дабоме. Реферише вам, да ћете то осетити по своме џепу.

У те дане ми нисмо добијали бесплатну вечеру.

Али вратимо се на ствар.

Остајући да спавам у Савезу, договорих се с Јесењином да он ујутру сврати к мени, па да после заједно одемо к једном пријатељу у летњиковац близу Москве.

Сунце ме пробуди раније. Било је дивно пролеће.

Протрљах очи и хтедох да дохватим руком сат на столици. Сата нема. Почех пипати испод дивана, испод столице, испод јастука...

— Дигли!

Снуждих се.

Сетих се, да сам у портмонеу имао новаца за пет до шест ручкова — прилична сума.

Забринух се. Портмонеа нема.

— Гадови!

Хтедох да устанем — ципела нестало.

Хајде да обучем панталоне — хоћеш јест, кад бих имао шта да навучем.

Тако у размацима — за три минута — открио сам редом крађу: часовника... портмонеа... ципела... панталона... капута... чарапа... машини...

Најсмешније беше то постепено откривање и поступно узрујавање.

Да није било Јесењина, седео бих до четири сата после подне потпуно го у празном

закључаном кафе-у (са светом смо одржавали везе кроз прозор).

Куда без панталона? Коме да се жалим?

Кроз пола сата дође Јесењин. Кад виде кроз прозор моје снуждено лице и кад чу тужну причу, седе просто на тротоар и поче се смејати тако да му се сав стомак тресао, да је кашљао, да су му сузе лиле.

Онда је донео из „Европе“ своје сиво одело. Јесењин ми је до рамена, његове панталоне изнад чланака. И кицошки сам изгледао у њима!

А кад смо седели у вагону шетног московског воза, улете кроз прозор из локомотиве варница од угља и направи ми на Јесењиновим панталонама рупицу, велику као парица.

Јесењин се престаде смејати и, удаљивши ме од прозора, покри новинама свој капут на мени. Онда поче грдити „Антанту“, због које су се морале ложити локомотиве бог те пита чим; па мене, зато што спавам као топ, да ме могу изнети а ја да не чујем; па пријатеља који је натерао нас — кретене — да му се дођавола довучемо у вилу.

А кроз рупицу — два-три прст изнад колена, назирао се црвенкаст крајичак тела.

Рекох:

— Добро је, Серјожа, што ми ниси донео и гаће, јер би и оне прогореле.

Седео сам једном у нашем кафе-у и као опсењен посматрао нос Вјечеслава Павловића Полонског, који је у том тренутку декорисао подиум, и чији је нос лично на розе заставицу триумфалних капија.

Интересантан нос има Вјечеслав Павловић Полонски! Нема му равна у целој Москви!

Под стаклом на столу у соби за чланове „СОПО“ *) стајала је карикатура, рад сликара Мака: био је насликан угао куће, иза угла нос и натпис: „Пет минута пре појаве Полонског“.

Помислих:

„Чак и Мајерхолдов нос је краћи бар пет милиметара. Природа неправично дели своје дарове.“

У том тренутку неко ме муну у ребра и ја се престадох чудити.

Крај мене је стајао Јесењин. Погледавши некуда у страну рече:

— Упознај се, Тоља, мој најбољи пријатељ — Мојсеј.

Онда једва чујно мени на уво:

— Мецена.

О меценама сам читао у француским романима, у збиркама старих анегдота о прохтевима руских особењака, слушао сам од јед-

*) „Савез песника“. — Пр.

ног врло старог човека о Рјабушинскомом „Црном лабуду“, о часопису „Златно руно“, који је по његовој жељи излазио на необичној хартији, с уметцима од најтањег папира, који је штампан златним словима и истовремено на неколико језика. Међутим, „Златном руну“ био је сувишан и један језик, пошто часопис није имао читалаца, сем самих песника који су били почаствовани златним словима.

Али жи-вог ме-це-ну, и то још у доба војног комунизма, и у црвеној Москви, и најзад таквог који ми три минута после нашег познанства раскопчава дугме на прснику — не! таквог мецену нисам имао прилике да замислим ни у сну ни на јави.

Био је он пуначак, округлао и руменкаст, као млад кромпир пржен на бутеру. На глави — нежна пилећа ђуба. За презиме његове породице зацело су везане фабрике око Москве, око Саратова, око Њижњег и у свима тим градовима постојале су њихове кућерине, куће и кућице. Био је малог раста, да је требало мало да се пропнем на прсте а он малчице да савије колена, па да прође између мојих ногу као испод триумфалне капије. Доцније да нам се свет не би смејао, никад нисмо ишли улицом један до другог — увек је Јесењин био између нас.

Још упадљивији био је његов говор: шу-

шкаве гласове изговарао је као звонке, звонке као шушкаве, грлене као носне, носне као грлене; кратке је отезао, дуге скраћивао, а што се тиче акцента, ту — није било граница његовим проналасцима и машти.

И уз све то обожавао је латинске класике, најновију поезију и песника „Фелице“ — Державина.

Седећи на леђима у наслоњачи (никад нисам видео да је седео оним местом које је за седење природа одредила), волео је да каже:

— Кхраљеви нису били глупи, кад су се окхружавали песницима... Сехрјожа, пхрочитај „Бхрезу“.

Уморни већ од потуцања без себе, Јесењин и ја пређосмо у његов стан.

После собе у „Европи“, инквизиторског дивана у Савезу, ноћевања код пријатеља на поређаним столицама које би се под тобом размицале за време најслађег сна, и пријатељица чије душе беху хладне — меки меценини душеци, чаршави од финог платна и перјани јоргани мирили су нас са многим другим незгодама, које су долазиле од нежног пријатељства према нама.

Поред љубави за поезију он је патио још од преувеличавања својих трговачких способности, сматрајући себе озбиљно за неупоредивог комбинатора и спекуланта најновијег калибра.

Јесењин — највештији виртуоз у свирању на слабирим човечјим жицама — ставио је себи у главни задатак да искамчи од њега пара за имажистичку библиотеку.

Отпочеше преговори — дуги, упорни, примамљиви. Јесењин му је сликао славу Ситина, као и то да ће оставити за собом успомену у историји књижевности као нови Смирдин и ... триста процената зараде на уложени капитал.

Најзад — на крају друге недеље преговора добисмо дванаест хиљада у банкнотама Керенског.

Овог историског дана код нашег „финансијера“ био је на ручку стари господин са златним наочарима. Не тако давно био је он „најбогатији Јеврејин у Русији“. Сад више није спекулисао, није продавао куће, јер их је реквирирала совјетска влада, и није улагао паре у сигурне послове са триста процената зараде.

— У пензију Израиле Израилевићу! Ништа не помаже без трговачке маште...

И ту исприча, како је он — човек новог калибра — малочас направио посао са тако немогућним трговачким факторима, као што су два песника.

— Зашто да не зарадим двадесетчетири хиљаде на дванаест... Лепо каже руска пословица: кока и помало кад кљује, дебела је...

Мудри стари Јеврејин светлуцао је златним наочарима, гладио седу браду и тихо се смешкао.

Кроз три месеца изишла је прва књига наше библиотеке.

Јесењин и ја становали смо тада у Богословској улици, у Бахрушиновој кући, у својој соби.

Неочекивано појави се на вратима „мечена“.

Јесењин га дочека раширених руку и поднесе му још влажну књигу, која је укусно мирисала на штампарску боју, с узбудљивом посветом.

Он му захвали, пољуби писца и затражи тридесет шест хиљада.

Јесењин обећа да ће му за неки дан лично донети у стан.

Кроз три недеље изиђе друга књига.

И опет угледасмо на вратима собе „мечену“.

Брзо му утраписмо и другу књигу са још узбудљивијом посветом.

Овога пута он пристаде да нам опрости дванаест хиљада и да заради свега неких сто процената.

Јесењин му чврсто стеже руку и захвали на широкогрудости и великодушности.

Пред Божић био је трећи сусрет. Ухвати нас на улици. Били смо зелени, љути — трећи

дан јели смо брашно, размућено у хладној води и мало заслађено. Лепак је подмлађивао грло, падао у стомак као тешке кнедле, а глад није престајала.

Чврсто држећи обојицу за дугмад, рече:

— Децо, већ сам решио — не треба ми ваша зарада. Задржите ваших двадесетчетири хиљаде, а мени дајте мојих дванаест... а?... дајете ли руку?

И ми ударисмо својим хладним шакама по његовој топлој.

О последњем сусрету не волим ни да се сетим...

Беше леп мартовски дан. Млатарајући ногама, тресли смо се на теретним колима, превозећи из штампарије у Централно одељење за штампу пет хиљада примерака најновије књиге.

Наједном испаде он.

Разговор је био врло кратак. Јесењин, случајно сиђе са камаре књига. Ја исто тако. Кола скренуше за угао и уместо у Централно одељење одоше у Камергерску улицу да наше песме греју његово луксузно мермерно купатило.

Сврбела ме је непријатно десна ноздрва. Тудио сам се да уверим себе како ми се не обично кија — био би кукавичлук помислити друго. На растанку, дежмекасти човек са пилећом ђубом на глави, рече ми:

— А ја сам, Анатолије, познавао твог оца и твоју мајку — они су били необично, необично поштени људи.

Погледах у Јесењина. Кад су се кола с нашим књигама сасвим скрила, из његових очију кану суза, тешка и крупна, као прва кап кише.

Јуче сам прелиставао Чехова. У дивној „Огрозли“ наишао сам на трговца који је пред смрт тражио да му донесу тањир меда и појео је све своје новчанице и акције заједно с медом, да их нико не би наследио.

11

Изнад Великог позоришта четири коња стоје на задњим ногама. Кидају амове и пуцају, мишићи на њиховим ногама. И све узалуд.

Јесењин погледа увис:

— Ја и ти лично на ове глупе коње. Руска књижевност је тежа од Великог позоришта.

И он по трећипут поче читати чланак у часопису.

Чланак је најгорим изразима грдио Јесењина. На крају, стајао је потпис:

О љег Леонидов

Узех из руку Јесењинових часопис, савих га у трубу и ставих у џеп.

— О Пушкину и Баратинском су такође писали да су чиреви на кожи удовичке руске књижевности...

Јесењин је пажљиво слушао и памтио сваку реч, казану о његовим песмама. И рђаву и добру. Због десетак редака, објављених о њему у неким незнатним новинама, био је у стању да трчи из једног краја Москве у други. Људе који су рђаво писали или говорили о њему као песнику сматрао је за своје највеће непријатеље.

У једном футуристичком часопису хиљаду деветстотина осамнаесте године неки Георгије Гајер ниподаштавао је Јесењина.

Чланак је био чисто идејан: сукоб урбанистичких и сеоских принципа.

Футуристички фронт у то доба захтевао је ниподаштавање.

После две године Јесењин је случајно открио у Георгију Гајеру — Вађима Шершењевића.

И постао је према Шершењевићу сув као двопек. Имао сам муке. Требало је врло много говорничког уља — док је двопек одозго омекшао.

А стварно до краја живота он ипак није од свег срца опростио Шершењевићу његов чланак.

Урличући изговарао је:

— Георгије Гајер.

Стајали смо пред „Метрополлом“ и јели јабуке. У колима поред нас с коферима — сликар Дид Ладо.

— Куда Дид?

— У Петроград.

Из све снаге дотрчасмо до њега преко трга.

Ускочисмо у трку.

— Како путујеш?

— У Пулмановом вагону, браћо, у засебном „купу“ од црвеног плиша.

— С ким?

— С комесаром. Врло страшним! Сав је окићен револверима и камама, као божићња јелка играчкама. А главурда му је, браћо, као ољуштена цвекла.

По пасошу Дид је имао педесет, по духу осамнаест. Енглези лепо кажу: одело је онолико старо колико изгледа.

Дид је малао с нама Страсни манастир, мењао називе на улицама, везивао бронзаном Пушкину око врата плакату: „И ја сам с имажистима!“

У „СУПО“-у држао је предавања о њушкографији, оловком доказивао сличност између имажиста и коња: Јесењин — Алат, Шершењевић — Дорат, ја — Зеленко.

Дид је имао прецизно око.

Јесењина смо између себе звали — „Алат“.

— Дид, поведи и нас.

— Гологлаве?.

Лети смо ишли без шешира.

— Ког ће нам ђавола капе!?

Кад је човеку „осамнаест“, зар може одрећи?

— Имате ли пара?

— Не путујемо у Америку.

— Хајде, терај.

Пођосмо на Николајевску станицу.

На перону испред свог специалног Пулмановог вагона стајао је комесар.

Очи комесарове су округле и хладне, као сребрне рубље. Глава такође округла, без иједне длачице, сјајно црвене боје.

Шапнух Диду на уво:

— Ех, неће нас примити „цвекла“!

А Јесењин је већ пипао његову револверчину, разговарао о томе да је бољи колт од простог нагана, дивлио се челику кавкаске сабље и сребрнастом зveckању мамуза.

Један кино-редитељ спремао је филм из јеврејског живота. У последњем делу за време сцене погрома требало је у појачаним „увеличаним сликама филма“ да лије горке сузе

мушкарац од две године. Редитељ је нашао дивног малишана са плавом косом. Отпоче снимање. Букнуше лампе. Деца готово увек, плашећи се силне светлости, хуке, црних очију апарата и непознатих „чика“, почињу плакати. А овај баш ништа — весео и смеје се на сав глас. Шта нису радили — малишан ни да чује. Оператеру клонуше руке. Тада мајка нимало очајног детета научи редитеља:

— Ви му, друже, реците: „Мошењка, изуј ципелице!“ То нимало не воли и одмах плаче.

Редитељ рече — и у атељеу се разлеже језива дрека. Као поток, потекоше горке сузе. Оператер окрете ручицу на апарату.

Јесењин је, као ова мајка, сјајно умео да нађе сваком човеку тајну „Мошењкиних ципелица“: да изазове расположење према себи, да задобије срце, да освоји душу.

Отуда његова огромна привлачна лепота.

Обично се — узајамно воли. Јесењин није никога волео, и сви су волели Јесењина.

Дабоме, комесар нас је пустио у свој вагон, дабоме, путовали смо у Петроград, спавали на црвеном плишу, пили кавкаско вино домаћина вагона.

У Петрограду смо цео први дан трчали од редакције до редакције. У „Светским писцима“ Јесењин ме упознао с Блоком. Блок ми

се допао својом природношћу. Он би био врло добар за совјетски департамент и прилично би му плава канцелариска хартија, ситне изненадне дневне радости, велике књиге које долазе и одлазе.

Ово велим поштено и то је сушта истина. Сутрадан поче у Петрограду киша.

Моја фризура је сијала као поклопац на клавиру. Јесињинова златна глава потамне, а коврџе су висиле као бедне практикантске запете. Беше страховито озлојеђен.

Трчали смо из радње у радњу, молећи да нам продаду „без купона“ шешир.

У радњи, десетој по броју, румени Немац на каси рече:

— Без купона могу издати једино цилиндри.

Ми, необично обрадовани, захвално стегосмо Немцу пуначку руку.

После пет минута на Невском, бледи Петрограђани бечили су на нас очи, улични продавци бонбона кикотали су се за нама, а изненађени милиционар затражи:

Легитимације!

Ето, тако су се појавили на свет легендарни и у доба револуције једини цилиндри, који су имали ту судбину да их свет прослави и да их песници певају.

С јесени почесмо становати у Бахрушинском дому. Примио нас је у свој стан Карп Карповић Коротков — песник мало познат читаоцима, али који ужива велику љубав код мене.

Карп Карповић је био син манифактуристе, али је још пре револуције отишао из куће родитеља и заволео лепу уметност.

Објавио је за врло кратко време тридесет књига које су се прославиле невероватним осуством купаца и својим источњачким акцентом руских речи.

Па ипак су се књиге Короткова растурале доста брзо, захваљујући оној неописаној енергији, којом их је Карп Карповић раздавао са својим аутограмима!

Један шаљивчина је обећао чак килограм украјинске масти типу код кога се нађе књига Карпа Карповића без речи „на поклон“.

Ризик није био мали.

Деветнаесте године не само због масти, већ и због кукурузног брашна људи су допуштали да их ваши једу недељама у хладним вагонима.

Па ипак шаљивчина је морао сам појести своју маст.

Соба нам је била пространа, лепа.

Нема те силе која би уништила код Рује страшну љубав према уметности — ни пегавац, ни среско устајало блато до колена, ни осуство клозета, ни рат, ни револуција, ни празан стомак, ни излизани лактови на рукавима.

Рекло би се по природи фини.

Враћам се позно у ноћ од пријатеља. На небу висе облаци, као у летњиковцима плехани умиваоници са поквареном славином — лије проклета киша без даха и предаха.

Тртоари Тверске црни, сјакте се — баш као мој цилиндер.

Хоћу да скренем у Козицку улицу. Наједном са супротне стране зачух:

— Странче, стој!

Збунио простаке — цилиндер и широк капут домаће фабрике.

Пет људи се одвоји од зида.

Чекам.

— Грађанине странче, легитимишите се!

Гегао је по блату излокане калдрме кочијаш са сивом рагом. Погледа у нас — и поче шибати свога дората. А овај ти, не буди лењ — па крену галопом. Код кафе „Лира“, на углу Гњездиковске, у црвеном кожуху дремуцао је стражар. Гледам — шмугну у улици и — уздравље да се видимо.

Ни живе душе. Ни напушеног пса. Ни мутног фењера.

— С каквим правом, другови, захтевате од мене документа? Вашу објаву?

— Објаву?..

И младић у студентском качкету с лицем бледим и испијеним, као изгужван јастук после спавања, стави ми револверчину под нос:

— Ево вам, грађанине, објаве!

— Е, па ви онда не тражите легитимацију већ капут!

— Хвала богу... досети се...

И, помажући ми лагано да свучем капут, младић са изгужваним лицем стаде иза мене, као портир у отменом хотелу.

Покушах да се шалим. Али не испаде некако духовито. Капут тек што сам сашио. Диван фазон и најфинији „енглески штоф“.

Изгужвано лице погледа ме меланхолично.

И, кад сам већ без икакве наде извлачио руке из рукава, стиже ми у помоћ она иста бескрајна љубав Руја према уметности.

Један из соло друштва, загледајући ме непрестано у лице, упита:

— Јелте, грађанине, како се зовете?

— Мариенгоф...

— Анатолије Мариенгоф...

Пријатно изненађен својом широком популарношћу, понових охоло:

— Анатолије Мариенгоф!

— Аутор „Магдалене“?

У овом срећном и чаробном тренутку мога живота био сам готов да им дам не само капут домаће израде, већ да им драговољно приложим и панталоне, и лаковане ципеле, и свилене чарапе и марамицу.

Иако је киша! Иако нимало не приличи вратити се кући у гаћама! Иако би била поремећена равнотежа нашег буџета! Свеједно! Хиљаду пута свеједно! — Али зато колико је ту слатке и обилне хране славољубљу — овог ненаситог Фалстафа, кога носим у својој души!

Да ли треба рећи да ми ноћни познаници нису ни такли капут, да је поглавица који је открио у мени Мариенгофа посустао од извињења, да су ме љубазно испратили до куће, да сам им на растанку чврсто стезао руку и позивао их у „Пегазове јасле“ да чују моје нове ствари.

А после два дана још једна потврда суптилности руске природе.

Јесењин свратио обућару. Требало је ударити пенџета и штикле.

Обућар зацепи невероватно много. Јесењин, не цењајући се, оставља адресу, да му их пошаље:

„Богословска, 3, 46 — Јесењину.“

Обућар плесну рукама:

— Јесењину!

И у тренутку одушевљења упола смањи цену.

Узмимо историју: додуше, ситуација мало друкчија, али такође врло интересантна. 1917 година. У Гатчини генерал Краснов, командант војске Керенског, закључује споразум са большевичким одредима, нимало ласкав по генерала.

Улазе: ађутант Керенскога и Лав Давидовић Троцки. Одмах иза њих Козак с пушком. Козак зграбио Троцкога за рукав и не пушта га.

Троцки се обраћа Краснову:

— Генерале, наредите Козаку да нас остави.

Краснов се прави, да не познаје Троцкога лично.

— Ко сте ви?

— Ја сам — Троцки.

Козак стаје мирно испред Краснова:

— Господине генерале, на стражи сам код господина официра (Керенсковог ађутанта), наједном прилази овај Јеврејчић и вели: „Ја сам — Троцки, пођите за мном“. Ја сам стражар. И идем за њим. Не пуштам га без разводника.

— Их, глупости! — убаци Троцки и оде, треснувши вратима.

А генерал Краснов обраћа се скупљеним официрима речима достојним бесмртности:

— Да дивне сцене за мој будући роман! Ружел Ружел

Овде залази последњи пут генералско сунце. Пораз пред Петроградом. Судбина Русије. А он, командант армије, (додуше, од два батаљона и девет козачких чета, али ипак које одлучују: бити ил' не бити) размишља о сцени за роман. А? Зар није интересно?

15

Тих дана човек је био јачи од коња.

Коњи су падали на улицама, липсавали и засејавали лешинама калдрму. Човек је имао снаге да се довуче до стаје и, ако му ништа друго није остајало до да отегне папке, он је то радио иза каменог зида и под гвозденим кровом.

Јесењин и ја ишли смо Мјасницком.

Број коњских лешина, избројаних на први поглед, трипут је превазилазио број квартова од наше Богословске до Црвених врата.

Прекопута поште ваљале су се две надуване лешине. Црна, без репа и бела са разјапљеним чељустима.

На белој су стајале две врानе и довршавале замрзли сок у празним дупљама. Прћа-

сти продавац карамела у браон полуцилиндру на плавоћубастој малој глави, гађао их је каменом. Вране мануше црним крилима и одговорише грактањем.

Другу лешину глодао је пас. У пролазу кочијаш, клацкајући се на расклиматаним санкама, замахну на њега бичем. Из рупе, у којој је некад био реп, он извуче дугу и као зарезана оловка шиљату њушку. Пас је имао незадовољне очи, а бела њушка му беше крвава до ушију. Као да је имао црвену полумаску. Поче се слатко облизавати језиком.

Преостали део пута пређосмо ћутке. Падао је снег.

Улазећи у своју собу, не тресући снег, бацисмо капуте на столице. У соби беше испод нуле. Снег се на капутима није кравио.

Рићокоса девојка донесе нам малу електричну грејалицу. Девојка је волела песме и неког од нас.

У неуморној трци за славом и дневним сензацијама није нам ни падало напамет „кога“? Доцније, сећајући се тога, обојица смо жалили — девојка је имала крупне плаве очи и косу боје септембарског лишћа.

Грејалица није мало донела радости.

Кад смо седали да пишемо песме, затварали смо собу окрећући двапут кључ у брави, и као злочинци стављали смо грејалицу на сто. Радовали смо се, што се у нашој масти-

оници није мрзло мастило и што смо могли писати без рукавица.

Око два сата ноћи долазио је да узме грејалицу Арсеније Аврамов. Он је довршавао књигу „Оличење“ (о нама), а код њега у кући Нерензеја, у соби се исто тако мрзло мастило и исто тако се није кравио снег на калачама. Сем тога Арсеније није имао рукавица. Говорио је да прсти без грејалице постају као ледене луше — покушај да их згрчиш, сломиће се.

Беше најстрожије забрањена употреба електричне грејалице и ми смо вршили злочин према револуцији.

Све ово причам зато да бисте пажљивије прочитали Јесењинове „Кобиље корабе“ — дивну поему о „раскомбесаним утробама кобила и црним једрима врана; о сунцу замрзлом као бара коју је направио вепар; о разиграној зими у пољима и о псима који сишу гладном њушком крајичак зоре“.

Много је воде протекло од тога доба. У Бахрушинском дому је парно грејање; у палати Нерезнеја — електричне пећи и купатила која се загревају за неколико тренутака, а Јесењин је тек сутрадан после смрти постао славан.

Дреждећи по читавих неколико часова у чекаоници Московског совјета, најзад доби смо од Лава Борисовића Камењева дозволу за књижару.

Две књижаре књижевника већ су постојале. У Леонтијевској улици радили су Осоргин, Борис Зајцев, песник Владислав Ходасевић, професор Берђајев и још неко из старог „Савеза књижевника“.

Фирма је била солидна, газде са фризурама и са својим местом у одељку историје лепе књижевности руске.

У Камергерској улици за тезгом су седели Шершењевић и Кусиков.

Шершењевић све ради из професије — и песме, и драме и фељтоне; из професије игра тенис, покер, заљубљује се, бива духовит, управља канцеларијом и — говори (али каа-ко говори).

И трговао је из професије. Посетиоце своје радње делио је на „купце“ и на „копце“.

А власник бифе-а у „Пегазовим јаслама“ Анатолије Дмитријевић Сиљин без икакве ироније разврставао је посетиоце кафе-а на „неозбиљне“ и „озбиљне“. За „неозбиљне“ су сматрани који пишу, сликају, и братија која пртеставља (речју, сви који су „лихт“, како се то каже језиком мондена), док су „сухаревици,

охоторјатци, смољенскоринци“*) окорели ловови и непритворени коцкари с њиховим веселим другарицама улазили — у „озбиљне“.

Добивши од Камењева дозволу за радњу, ја и Јесењин растрчасмо се по вароши да нађемо локал и ортаке.

У џепу нисмо имали ни пребијене паре. За отварање књижаре сем радње беху потребне још и такве ситнице, као што су новци и књиге.

Локал у Њикитској освојисмо на јуриш.

Ми смо имали дозволу. Неки старац из Конзерваторијума (локал је био у Дому конзерваторијума) — кључеве.

У Муни нам скренуше пажњу:

— Ако добијете кључеве — дућан је ваш, ако не добијете — због вас га нећемо судским путем отимати... а старац је, имајте у виду прек и има некакав мандат од Анатолија Васиљевића.

Почесмо због преког старца дежурати крај врата дућана. Четвртог дана, тресући седим чуперцима, он увуче кључ у браву.

Јесењин ме муну у ребра:

— Заговарај старца.

— Да загова-а-а-рам?

Ја разрогачих очи:

— Бојим се ђудљивих!.. И о чему још с њим да разговарам?

*) Свет са московских пијаца. — Пр.

— Макар о коњским роговима, блесане!
Други ударац у ребра био је убедљивији од првог, и ја пожурих да се скидањем шешира јавим седим чуперцима, који у мени уништише и дар говора и дар размишљања.

— Извините ме, молим вас лепо... али знате... учинили би ми услугу, кад бисте ми... о Шуберту или, рецимо, о Шопену изволели рећи две-три речи...

У округлом стаклу, што их зачуђени чуперци уперише на мене, прочитах дубоко и искрено сажаљење према мени: „овако млад и замислити!“

— Сем тога, интересује ме још одавно контрапункт и... и...

Јесењин је с одобравањем и заповеднички климао главом.

— и... бе-мол.

Лупну штикла о штиклу.

Кључ у брави стајао је само кратко време, док ми чупавко самилосно не пружи своју руку (памтим и изгрицкане кратке нокте, који су вирили из вунених наруквица, гајтаном привезаних, као код мале деце).

Наједном ђудљиви старац језовито цикну, зачагара по тротоару гуменом јабуком на штапу, ухвати Јесењина за пеш од бунде, у чијем је џепу звецкао поред дугмади давно жељени кључ.

Јесењин грубо одгурну од пеша свога његову руку у дечјим рукавицама са гајтаном, заустави махање гумене лопте на штапу погледом претседника револуционарног трибунала кад изриче „највећу казну“ и, извадивши без икакве журбе дозволу из ноте-са, наби старцу на нос љубичаст и печат.

Јесењин је после тврдио, да у очима ђудљивог старца није било никаквих „бисера“ и да чупавко уопште није ни мислио да се џапа.

А ја ипак тврдим да је фрктао.

Може се рећи да смо овог свирепог дана спустили у воду напукли брод наше будућности.

С ортацима није било тешко.

17

Баш у дане највеће бриге око спуштања напуклог брода нагрнуше нам у Богословску гости.

Из Орла дође Јесењина жена — Зинаида Николајевна Рајх. Довела је са собом девојчицу — да је покаже оцу.

Тањушка тада није имала ни годину дана. А из Пензе се појави наш верни друг, Михаило Молабух.

Зинаида Николајевна, Тањушка, њена дадиља, Молабух и нас двоје — шест душа међ четири зида!

А уз то — Тањушка је, као што кажу старе књиге, „била жива — живахна и није силазила са живе столице“ — с дадиљиних колена на крило Зинаиде Николајевне, од ње до Молабуха, од њега до мене. Само очеву „живу столицу“ нипошто није признавала. Служили смо се и лукавством, и примамљивањем, и поткупљивањем, и строгошћу — све узалуд.

Јесењин се није од шале љутио и није од шале сматрао све ово „сплеткама Рајх“.

А Зинаиди Николајевној је и без тога застала у грлу суза, као зрно грашка, од увреде што Тоњка не воли оца.

А у исто време било је и смешних ствари. Друга по реду Молабухова реч (нисмо успели још да развежемо из кајиша ни јастук са ћебетом, а из џака поврвеше разна јестива од меса и брашна) била је:

— А знате ли, Серјожа и Тоља, пошто је со у Пензи?

— Пошто?

— Седам хиљада.

— Није могуће?

— Кад вам кажем.

Кроз сат-два пођосмо на ручак. У Газетној, Надежда Робертвна Аделхјам имала је телалницу. У првој одаји налазио се наме-

штај од карелске брезе, орман од махагона и прашњиви излог. Под мутним стаклом на излизаном сомоту: табакера, два-три броша и порцеланске чаше — седамдесетих година (понека окрњена, понека с одбијеном дршком, понека без тацне). А у другој, задњој соби дивна Надежда Робертвна издавала нам је ручак.

За време кафе Молабух упита:

— А знате ли, децо, пошто је со у Пензи?

— Пошто?

— Девет хиљада.

— О-хо!

— Нема ту „о-хо“.

Увече нам Тањечкина дадиља спрема самовар. Грејали смо га оградом. Сад — ствар је прошла — могу признати: у дворишту наше куће огромне тополе биле су без икаквог смисла ограђене плотом. Ја и Јесењин, лежећи једном у кревету згрчени у клупче од хладноће, одлучисмо:

— Нема смисла да ограда стоји тек онако око топола! Није сад томе време.

И почесмо грејати самовар оградом. Да нам нису помагале комшије, трајала би нам ограда за све време револуције.

Ове исте вечери о којој је реч, сладили смо се пензенском телетином, московским „еклерима“, орловским шећером и белим хлебом.

Пошто посоли телетину, Молабух нас замишљено упита:

— Шта мислите, пошто је со у Пензи?

— Де, пошто?

— Једанаест хиљада.

Јесењин га погледа веселим очима и, као да ништа није било, додаде:

— Па да... за један једини дан, и то данас, поскупела је за четири хиљаде...

И ми весело прснусмо у смех.

Молабух узнемирено развуче вилице:

— Како то?

— Врло просто: јутрос седам, за време кафе код Аделхајм девет, а сад се већ попела на једанаест.

И опет се засмејасмо.

Од тада смо Молабуха прозвали „Пошто со“.

Био је то диван човек, само до крајности расејан и на језику брз. Причајући о аутомобилу који му је на немачком фронту стајао на расположењу, увек је понављао нову марку и друго име шофера. За време ручка уместо вотке погрешно је сипао у чашу воду из боце која је стајала на столу. Испријајући је вешто, гроктао је и сладећи се јео затим харингу.

Кажем му:

— Што грокћеш, Мишка?

— Како?

— Што грокћеш, велим?

— Добр-а!

— Баш ти је добра... кувана, наравно, вода.

Тада се страховито љутио; дуго је пљувао и од туге опијао се као амалин.

А једном у вагону, путовали смо из Севастопоља у Семфиропољ, испио је надушак уместо вина чашу црвеног мастила. При последњем гутљају осетио је. Толико се уплашио, да је, пошто се преобукао у чисто рубље, легао у кревет да на миру преда богу душу. Душу није предао, али га је стомак мучио.

18

Грлећи ме нежно око врата и купајући своје плаво око у мојим зеницама, Јесењин упита:

— Волиш ли ме, Анатолије? Да ли си ми истински друг или не?

— Шта лупаш!

— Ево зашто... не могу да живим са Зинаидом... Дајем ти реч да не могу... говорио сам јој — неће да разуме... неће да иде па то ти је... ни зашта на свету... увртела себи у главу: „Волиш ме ти, Сергуњ, то знам и ништа ми се друго не тиче“... Реци

јој, Тоља, (знаш како те молим, као богал) — да ја имам другу жену...

— Побогу, Серјожа!..

— Ех, драги, зар нећеш да ме спасеш беде... за мене је наша љубав беда... Тољице, мили мој, ја идем да се прошетам... булеваром, до Москва-реке... а ти реци — она ћете сигурно питати — да сам код жене... с пролећа сам се, бајаги, спанђао и лудо сам заљубљен... а нисам ти рекао ни да кријеш... Дај да те пољубим...

Зинаида Николајевна сутрадан је отпутовала у Арјол.

19

У Риму у дворцу Поли приредила је руској колонији кнегиња Зинаида Волконска књижевно вече. Гогољ је читао из рукописа „Ревизора“. Света је било много. На велику жалост Волконске после првог чина пола публике је напустило дворану, Гогољ је прочитао други чин и — дворана је постала још празнија. С трећим чином исто се догодило. Аутор мемоара вели, да су „само заносни разлози кнегињини успели да задрже један мали круг познаника и да их окупе око суморног читача“.

Људска ограниченост је бесмртна.

Дођоше нам у књижару два студента: капе од псећег крзна, а испод зимског капута плаве јаке. Посматрам њушке — правници. Погодио сам: у понашању неусиљеност а у речима одвратна еластичност.

— Хтели бисмо да видимо песнике Јесењина и Мариенгофа

Ја још од детињства не знам зашто сам мрзео студентске качкете: „Гаудеамус“ ме разбешњавао.

Плаве јаке претурале су имажистичка издања, док сомо Јесењин и ја шапутали у углу.

— К њима?.. У клуб?.. Да суделујемо?.. Нек иду дођавола, нећу.

— Немој, Анатолије, хајдемо, ... нема смисла... Па ипак је пријатно — студенти.

У Брониј, на другом спрату, дугачка уска сала са жутим прозорима и ниским плафоном. Човек до човека, као књига до књиге на полици, кад размишљаш: да ли да гурнем још једну, или не. Јаке плавел Јакел..

— И како то да ни треће године револуције нису излизали ни лактове на блузама.

Изиђе на трибину Јесењин. Осмехну се, скуп и обрве и, по својој старој навици, пружи напред мађионичку руку. Она је живела

једним животом са стихом, као нека ритмична казалица с радом механизма на сату.

Отпоче:

Кишица мокрим метлама чисти...

Неко се зацерека у дну сале.

Ивањданско ђубре ливада...

Одјекну од зида до зида и опет се неко зацерека у гомили.

Пљуј ветре, прегрштима лишћа...

Као сребрне парице осу се смех у првим редовима и као тешке рубље паде у задње редове.

Неко звизну.

Волим, кад плави густиши у гори,
брљају колена стабала шумски
трбусима лишћа које вихори,
као кад задуван иде во...

Реч „друмски“ не успе да изговори. Цео тај сандук, препун плавих јака и жутих дугмади, — драо се, викао је, звиждао и лупао ногама о под.

Јесењин се детињасто осмехну. У недоумици погледа унаоколо разрогачених очију. Неколико тренутака постоја ђутећи и, отступајући с ноге на ногу, удаљи се иза клавира.

Првипут сам видео Јесењина збуњеног на трибини. Зацело нинајмање се није надао оваквом пријему код студената.

Ми смо прошли кроз ратна крштења. На звиждање Политехничке сале, он је такође стављао два прста у уста и одговарао тако страшним звиждањем, да се стишавала многобројна побеснела руља.

Јесењин ме погледа, сав бео у лицу:

— Шта је ово, Тоља?

— Ништа, Серјожа. Студенти.

А кад изиђосмо на Брону, притрча нам девојка. Низ њене округле образе и низ црвенкасту, откопчану дугмад која се налазила испод обрва, текле су сузе у три потока. Црвене усне су јецале.

— Била сам тамо... ја сам... видела...
друже Јесењине... друже Мариенгофе...
ви сте... ви сте...

Њој се учинило, да ћемо из Броне одмах на Москва-реку да потражимо згодан отвор на леду.

Јесењин је ухвати за руке:

— Добра, лепа девојко, ми идемо у кафе... запамтите, у кафе... Тверска, 18... на кафу и на „еклере“.

— Заиста?

— Заиста.

— Часна реч?

— Часна реч...

Ову девојку видео сам на књижевном комеморативном вечери Сергија Јесењина. Кад су нам се среле очи, сетих се нашег дирљивог познанства и испричах о њему туђој, хладној дворани.

Да ли знаш ти дивна девојко, да те је Јесењин прозвао „њушкојакастом“, да смо те вољели и да смо те се сећали у току свих тих година.

20

— Пропада човек... Не могу да гледам — просто бих запла-а-а-као. Волим га, животињу једну... разумеш ли, волим га од свег срца...

— Ама ко то пропада, Серјожа? О коме је реч?

— О Мишку ти велим. Пропада наш „Пошто-со“... просто да запла-а-а-чеш...

Јесењин поче опширно размишљати о пропасти нашег друга. А и заиста пролазио му је живот без икаквог смисла. Мучиле га туђе муке, радовале га туђе радости.

— Цркава, животиња, до дванаест... зебе, док ми овде дељемо песме... јури за нама, без инстинкта, као рундов за лисицом: по штампаријама, у књижару, за туђом славом...

види молим те — на Страсном манастиру такође је намалао: Михаило Молабух...

Јесењин тужно уздахну:

— И никако — ни за живу главу — неће у службу. Не разуме свој положај. Кажем му јуче: „Па ти си путовао „Пошто-со“ у своме специјалном вагону на федерима — дакле, теби је Совјетска Русија од користи.“ А он: ни да бекне... просто да запла-а-а-чеш“.

И, да би спасли „Пошто-со“, Јесењин предложи да га одвојимо од нашег џепа.

Мера је била груба.

„Пошто-со“ је више од свега у животу волео добро друштво и добро јело. И једно и друго — у целој Москви — могао је наћи само за округлим столом Надежде Робертовне Адељхајм.

Једном с оловком у руци, одредивши скромну вредност ручка, Јесењин и ја се добро замислисмо — испаде, да за оброк сваки од нас пакује у свој желудац по 250 примерака песама од 48 страна. Чак ни одраслом слону то не би било мало.

Део одређен за ручак „Пошто-соли“ износио је 100 примерака. Пријатно друштво Надежде Робертовне било је за њега заувек изгубљено.

У пет, полазили смо на ручак, долазили заједно до угла Газетне. Ту су нам се путеви разилазили. Увек је растанак бивао трагичан.

Нашем другу су дрхтале вилице, као кошчане лопте. Гледајући очајно у Јесењинову каљачу, гласно је преклињао:

— Додај још мало, Серјожа! Необично бих волео да заједно... последњи пут — поједемо по крменадлу код Надежде Робертовне...

— He!

— He?

— He!

И одмах иза жутих лопти вилица у нашег друга би заиграла горња усна (црвена лоптица) и зенице (црне лоптице).

Ах, „Пошто-со“!

За време отступања код Риге са својим „Пољским купатилом Савеза градова“ преспаво је ноћ на влажној земљи испод кола. Од тада му играју на лицу ове лопте, од тада меша у свести имена шофера, марке аутомобила, а и кад је ружно и кад је лепо осећа костобољу.

Драги „Пошто-со“, хајде да заједно мрзимо рат и да обожавамо лица из анегдота. Ти знаш нашта мислим. Ја и ти смо умиралли од смеха.

Ја не умем да причам (код мог пријатеља је то испадало много смешније) али зато ја врло лепо видим пред собом:

Завијао је у апотеци пилуле и продавао клистире. Рат. Довели га до Двинска и набили у ров. Седи, безбрижно, као да се ништа не

догађа. Наједном, трас! — шрапнел. Трас! — други. Трас! — трећи. На све стране: месо, камен, коске, крпе, крв и олово. Скаче и, ширећи руке, довикује Немцима: „Будале, шта то радите!? Овде људи седе.“

Али теби, драги „Пошто-со“, није до анегдота. Теби је до плача, а не до смеха.

Ми, „мангупи“, идемо к Надежди Робертовној на крменадле, а тебе („ала смо другови!“) шаљемо из тврдичлука („да нас не сатреш“) у подрум да гуташ разне сплачине („а сами смо, међутим, патили од стомака због тог ђубрета“).

„Пошто-со“ говори готово немо — уснама, очима, душом:

— Серјожа, Серјожења, последњи пут... Јесењин тресну рукама:

— Н-н-н-е.

И онда су се леђа „Пошто-соли“ у бекешу од зелене чоје губила у вратима и брзо, брзо силазила у подрум, у коме је риђи кувар с ореолом, стварао фантазмагорију.

А ми смо залазили за угао.

— Нека га... нека... (и Јесењин је чешљао потиљак)... пропада човек... просто да запла-а-а-чеш...

За округлим столом дивна Надежда Робертовна, као увек, водила је (за „Газдарицу гостионице“) врло суптилан разговор о уметности, служила необично сувим пирошкама и

исто тако сувим свињским крменадлама, да би се „Пошто-со“ ту осећао најсрећнији међу смртнима.

Вратих свој тањир Надежди Робертовној.

Она се зачуди.

— Да нисте болесни, Анатолије Борисовићу?

Остало је пола нетакнуте крменадле (треба имати у виду, да се ово догађало 1919 године).

— Не... не...

Жорж Јакулов чак прекиде тираду о својим „Тркама“, управи у мене бујне трепавице и, прелазећи самилосно очима (сличним коштици од шљиве, тек извађеној из уста) са мога тањира на мој нос, рече:

— Хе, хе... ти би... Анатолије требало, хе, хе — или у кревет да легнеш... или вотку да пијеш...

Јесењин га потапша по раменима:

— Да поједемо, Жорж, још по једну?

— Можемо, Серјожа... можемо... хе, хе... и кажем ти... кад су они — балавци — још вазе са цвећем малали, Сјеров је, стојећи читав сат пред мојим „Тркама“ изјавио, хе, хе...

— Знаш, Жорж.

— Дакле, драги мој, већ сам ти педесет пута... хе, хе... говорио и још ћу ти сто пута... хе, хе... поновити... драги мој... знај-

те, господо... да су сви ти Французи... хе, хе... Пикасо, Матис... и хе, хе... ваши разни тамо редитељи... хе, хе... Тајиров — са својим терасама... хе, хе... и разним „Саломанама“ и „Фамирама“, као и гениални Мајерхолд, да су све то, драги мој, моје... „Трке“... „Трке“, дабоме! Цео „Пуб кара“, драги мој...

Срце ми се стеже.

Ах, „Пошто-со“! У овом језивом тренутку, кад твоја глава као буктиња гори од гнева према нама: кад је цео свет за тебе превучен црном бојом неверства, себичности и одвратности; кад се заувек угасио у твојим очима сјај нежне и дивне речи „пријатељство“, претворивши се у влажни угарак који се дими издајством и равнодушношћу, — у том тренутку онај кога си звао својим другом, мота другу свињску крменадлу и води тако необичне, тако неочекиване и тако горушичне (како је волела да каже једна моја познаница) разговоре о лепом...

Прође десет дана. Јесењин и ја стајали смо на перону Казанске станице, сивом од џакова, торбара и туге. „Пошто-со“ је путовао за Туркестан у специалним колима у пратњи помоћника и секретара Ивана Подубног, у шапки са црвеном звездом, великом као шака.

Загрљивши Молабаха и љубећи га снажно у уста, рекох:

— Шмокљане, захвали Сергуну за то што су те поставили на железници...

Они су се љубили дуго и слатко, заслађујући пољупце нежним псовањем мајке и хуком, која се чује само код касапа кад ударају секиром у крваве воловске трупине.

21

Тајна електричне грејалице била је откривена. Јесењин и ја већ смо неколико дана као убијени. Сатима размишљамо, какву ће казну свалити на наше главе револуционарни закон. Ноћу сањамо Лубјанку, иследника с орловским очима, црне гвоздене решетке. Кад је командант куће амнестирао наш злочин, приредили смо банкет. Познаници су нам стезали руке, заљубљени плакали од радости, пријатељи грлили, честитали неочекивани расплет. Тог радосног дана пили смо чај из самовара који је скувао свети Никола: нисмо имали ђумура ни потпале — набасасмо на стару икону, која је мирно висила у углу собе. Једини од нас „Пошто-со“ није хтео пити божанствени чај. Одгурнувши саблажњиво врелу чашу, седео је натмурено и објашњавао љутито да му је деда био побожан, да деду необично поштује и да би нас пре три године за такав чај отерали на робију, у Сибир.

Јесењин је у шаљивој збиљи настављао:

Да неће и мене тога сата,
равницом по песку, уз ветар млад,
повести с омчом око врата
да заволим вечити јад...

А зима је сваке недеље бивала све жешћа.

После незгоде с електричном грејалицом одлучисмо да принесемо на жртву писаћи сто од хростовине, диван орман за књиге са целокупним делима Карпа Карповића и да заменимо завидну комоцију нашег леденог кабинета собичком за купатило.

Када покривена душеком постаде — кревет; умиваоник поклопљен даскама — писаћи сто; пећ за грејање воделожена је књигама.

Топлота од ове пећи инспирисала нас је за лирику.

Неколико дана после селидбе у купатило Јесењин ми прочита:

Тмуло хукће звездан свод у роју,
у сваком листу видим зоре свећу,
ја никог не пуштам у собицу моју,
ја ником врата отворити нећу.

Стварно: морали смо крвнички и великим катанцем бранити пронађено „купатило обе-

товано". Цео стан, завидећи нашем безбрижном животу у загрејаној одаји, заседавао је и доносио резолуције у којима се захтевало: да се заведе ред за становање у нежном окриљу пећи и одмах да се иселе људи који су без одговарајуће дозволе заузели јавно место.

Били смо неумољиви и као кремен чврсти.

После Нове године — стекох пријатељицу. Јесењин је гледао на ту ствар с негодовањем; туштио је обрве, кад сам се увече губио. Долазио је Кусиков и подливао, алузирајући на неверство у оданости и пријатељству, убеђујући, да тако увек почиње — с наивним симпатијама, а свршава се... и, певушио је својим благим, тихим и бајаги искреним гласом:

Увредљиво, досадљиво,
до суза, до бола...

Јесењин је добро познавао Кусикова, знао је да је он као онај Чеховљев мужик, који би чим сретне сељака с дрвима рекао: „Па та су дрва трула“; а рибару, који седи с удицом: „На овако ружном времену риба не трза“; сељаке за време суше уверавао је да „кише неће бити до зиме“, а кад је падала киша да ће „сад у пољу све пропасти“...

Па ипак је Јесењина нервирало и узрујавало Кусиковљево

увредљиво, досадљиво...

Једанпут ноћу изостадох. Вратих се у своје „купатило обетовано“ у десет ујутру; Јесењин је спавао. На умиваонику празна боца и чаша. Помирисах — удари ми у нос ракија.

Продрмах Јесењина. Он ме погледа, дижући тешке, црвене капке.

— Шта је ово, Серјожа?... Сам си пио ракију?..

— Да. Пио сам. И свакидан ћу... ако ноћу будеш главрњао... Вуцарај се с ким хоћеш, али ноћевај код куће...

То је било његово правило: за пролазну љубав није био од раскида, али било то у четири или пет ујутру, долазио је кући на спавање.

Смејали смо се:

— Трчи Алат у своју шталу.

Основна Јесењинова карактеристика је: страх од усамљености.

А последњих дана — у „Англетеру“. Он је бежао из своје собе, седео сам у вестибилу до влажног зимског сванућа, куцао дубоко у ноћ на врата Устиновљеве собе, молећи да га пусте.

Али до краја зиме своју тврђаву нисмо одбранили. Морали смо отступити из купатила — у ледене просторије наше собе.

Почех спавати с Јесењиним на једној постели. Трпали смо на себе брда ћебади и капута. Један од нас улазио је први у кревет, грчио се под леденим покривачем, загревао га дахом и својим телом, и то — парних дана ја, а непарних Јесењин.

Једна песникиња замоли Јесењина да јој помогне да нађе место. Имала је румене образе, округла бедра и снажна рамена.

Јесењин понуди песникињи плату совјетске дактилографкиње с тим, да око једног сата ноћу долази у наш стан, да се свуче, да легне под ћебе и, пошто загреје постељу („посао од петнаестак минута!“), да изиђе из ње, да обуче своје хаљине и да иде кући.

Он даде реч, да ће за све време утврђеног реда седети окренутих леђа њој, с носем забоденим у рукописе.

Три дана, држећи се стриктно уговора, легали смо у топлу постељу.

Четвртог дана песникиња нас остави, изјавивши да више нема намере да врши своју дужност. Док је говорила, глас јој се кидао, грцао од узбуђења, а гнев је толико ширио

зенице да су очи небески плаве постајале црне, као дугмад на лакованим ципелма.

Нисмо знали шта да мислимо:

— У чему је ствар? Наша леђа и наши носеви светитељски су испуњавали уговор...

— Тако је!.. Али ја се нисам погађала да свецима грејем кревет...

— А!..

Али већ беше доцкан: пред мојим носем треснуше улазна врата тако, да је свих шест завртања енглеске браве искочило из својих лежишта.

Јесењинином бандитизму крива је пре свега критика, онда читалац и гомила на књижевним вечерима, па књижевне кафане и клубови.

Још од општег руског дармара имажиста, у доба „Иноније“ и „Преображења“ штампа му је прикачила то име, затим је прихватила као његов надимак и почела га подвлачити и систематски понављати.

Критика је побудила Јесењина да створи своју бандитску биографију, да се прочује као бандит у поезији и животу.

Ја памтим књижевну белешку која му је послужила за импулс да напише песму „Ки-

шица мокрим метлама чисти“ у којој је првипут у облику песме узвикнуо:

Пљуј ветре прегрштима лишћа,
и ја сам, као ти, бандит.

Јесењин је читао ову ствар с великим успехом. Кад је излазио на подиум, маса је грмела:

— „Бандита“.

Тада је савршено разборито и хладно — својим умом одлучио да је то његов пут, његова „кошуља“.

Јесењин је у један сплет везао своје поетске гране и гране свога живота.

Говорио је:

— Таква је метла јача.

И чистио је пут до славе.

Ја не знам шта је Јесењин чешће претварао: живот у стихове или стихове у живот.

Маска му је постајала лице а лице — маска.

Ускоро се појави песма „Исповест мангупа“, за њом књига под истим насловом и најзад, после извесног времена „Кафанска Москва“, „Љубав мангупа“ итд. итд. У разним варијацијама и на безброј начина.

Тако је Петар направио Исуса — Христом.

У околини Филипове Ћесарије Исус упита ученике:

— За кога ме људи сматрају?

Испричаше о гласовима, ширеним у Галилеји: једни га сматрају за васкрслог Јована Крститеља, други за Илију, трећи за Јеремију или неког од васкрслих пророка.

Тада Исус упита ученике:

— А за кога ме ви сматрате?

Петар одговори:

— Ти си Христос.

И Исус првипут не одби то име.

Убеђеност безазлених ученика, на чију се малу просвећеност Исус није једанпут жалио, учврстила га је у одлуци да се прогласи за Христа.

Кад је Јесењин једанпут грубо у души одгурнуо Исидору Дункан која се припила уз њега, она је одушевљено узвикнула:

— Ruska ljubav!

Јесењин, лукаво лепршајући трепавицама своје сиве очне јабуке, одмах је лепо разумео — у чему је била за њу примамљивост његовог осећања.

Невероватна глупост је — да уметност оплемењује душу.

Сино — и жено — убица Ирод — заповедник Јудеје и ученик Николаја Дамскина по јелинској књижевности — јесте једна од нај-

немилосрднијих фигура за коју је икад знало човечанство. Па ипак архитектурни споменици Хиблоса, Баритоса, Триполиса, Птолемаиде, Дамаска, па чак и Атине и Спарте беху сведоци његове љубави према лепоти. Он је улепшавао паганске храмове скулпторским радовима. Саграђени водоскоци и купатила за време Ирода Аскалонског, као и Антиохишки портици који су се пружали дуж целе главне улице — доводили су до усхићења. Њему је захвалан Јерусалим за позориште и хиподром. Он је изазвао негодовање Рима тиме, што је Јудеју направио сапутником императорског сунца.

Ниуједној Јесењиновој песми није било толико лирске нежности, туге и бола, као у песмама које је писао пред крај живота, пуним црног ужаса непрекидних бдења, потпуног душевног краха и огорчења.

Једном, не дочитавши песму до краја дохватио је са стола тешку пивску чашу и бацио је на главу Ивана Приблудног — свога верног Лепорело. Повод је био толико безначајан, да би га се човек могао сетити. Приблудног су, крвавог, с разбијеном главом, однели у болницу.

Неком се оте:

— А ако умре?

Не мрднувши оком, Јесењин, чини ми се, рече нешто, као:

— Једно псето мањел

Може се рећи, да су нам цабе давали дивиденде наши књижарски ортаци.

Давид Самоиловић Ајзенштадт — глава, душа и златни удови „предузећа“ — љутито се обраћао Јесењину:

— Боље би било, Сергије Александровићу, да се уопште не бавите продајом, неголи овако, као што радите ви или Анатолије Борисовић...

— Извините, Давиде Самоиловићу — срце ми се стеже.

А ствар је била у томе: уђе рецимо у радњу човек и упита:

— Имате ли од Мајаковског „Облак у панталонама“?

Тада би Јесењин, идући два корака уназад скупљао своје очне дупље, одмеравао купца, као метром, у почетку од главе до пете затим, од увета до увета и, отежући паузу пуну презира (због које би од таквог дочека огорчени купац почео нестрпљиво тапкати ногама) одговарао својој жртви леденим гласом:

Не желите ли, можда, милостиви господине, да вам донесем... Надсона... имамо луксузно издање са корицама од свиле и златним ивицама?

Купац се љутио:

— Зашто, друже, Надсона?

— Па зато што мислим, да је то исто ђубре!.. Ако их замените — поезија неће имати ни хасне ни штете... а повез је код господина Надсона кудикамо бољи.

Сав црвен као паприка извлачио се купац из радње.

Јесењин би се тада задовољно окренуо лицем рафовима а тезги леђима, извукао би густиозно из реда књигу, нежно је лупнуо с два прста по корицама, љупко, као коња по чврстом врату, помиловао би дланом повез и отварао је књигу на последњој страни:

— 320.

Дуго би после тога мрдао уснама, рачунајући нешто у себи, и, најзад озарен осмехом, говорио би, сијајући срећним очима:

— Ако се, дакле, све моје песме скупе у овакву једну књигу, изнеће, богами, триста двадесет страна.

— Како!

— Па око сто шесет.

Јесењин се у цифрама необично пребацивао и врло брзо попуштао. Говорећи једном о својим успесима у љубави, одвали:

— Ја сам, Анатолије, једно три хиљаде жена имао у свом животу.

— Не лупај, Алате.

— Па, триста.

— О-хо!

— Па, тридесет.

— Друга ствар.

Наш други ортак у радњи био је Александар Мелантијевић Кожебаткин — човек, насликан танко-зарезаном оловком и специјалном бојом.

У доба декаденције радио је у издавачком предузећу „Мусагет“, затим је имао свој „Алцион“, колекционизирао је песнике Пушкинова времена и супротно свима библиотекама света — врло често читао не само насловну страну књиге и волео не само једну стару вињету, сладуњави вексовни мирис прашине од књига, године и септембарско жутило хартије, већ и самог старог аутора.

Мелентић је долазио у радњу, вадио из излизане ташне боцу црног вина и, оставивши „Досју“ (Давида Самоиловића) да се носи са муштеријама, пио је с нама вино у задњој соби.

После друге чаше цитирао би неку строфу из Пушкина, Делъвига или Баратинског:

— Одакле је ово, господо песници?

Јесењин би дубоко замишљен покушавао да уђе у загонетку:

— Из Кусикова!..

Мелентић је задовољан. Сипа остатак вина у чаше.

— Ми нисмо вре-е-дни и радо-о-знали!

Кожебаткинова филозофија живота била је проста:

— Има времена, а леп разговор уз боцу вина не понавља се увек.

Још док је постојала радња губиле су се полако слике и ретке гравире са зидова стана Александра Мелентијевића. Ускоро се почеше проређивати и књиге са полица.

Некако нисам био код њега читаву годину. Кад уђох, срце ми се стеже у грудима и јаукну: мртавац у кући је исто што и празан орман за књиге у кући човека који живи животом књиге.

Сад се код Кожебаткина лакше дише: пописани од стране судске власти и на добош продати ормани — изнесени су из стана.

Кад мрачна процесорија са ковчегом шпанског краља долази до каменог Ескуриала и маршал лупа о врата, калуђер пита:

— Ко је то?

— Онај ко је био краљ Шпаније, — одговара глас из редова пратње.

Тешка врата се отварају пред мртвим телом које „говори“.

Калуђер у Ескуриалу дужан је да верује сопственом гласу краљевом. Етикеција.

Кад Александру Мелентијевићу телефонирају из штампарије с молбом да одмах дође и да одобри за штампу хитно издање, док Жорж Јакулов предлаже да испију боцу, дра-

га романтична „етикеција“ захтева од Кожебаткина да верује у филозофију живота, да „има времена“ и да сврати у ђурђијанску кафану.

А ујутру дупли штампарски рачун за „задржавање“ машина.

25

Овог пролећа преселисмо се из Богојављенске у мали стан Семјона Фјодоровића Бистрова, у Георгијевску улицу код „Патријаршијских прудова“. Бистров је такође радио у нашој радњи.

Отпоче безбрижан живот.

Мале собе са ниским плафонима, мали прозори, мала кујна са огромном руском пећи, јевтини тапети на зидовима, као од селачког цица, гломазан орман, класици у издању „прилога Њиве“, у Њивиним шареним корицама — дивота!

Као моја Пенза. Као Јесењинов Рјазањ.

Драги и гостопримљиви Семон Фјодоровић да би живели као бубрег у лоју, доведе (ах, обешењак!) — собарицу.

Лепотици је у фебруару минуло 93 године.

Госпођица је (саопшти нам из обазривости) — и унапред је изјавила...

Добро. Добро. У реду Семјоне Фјодоровићу, донашаћемо се лепо према њеном девојачком достојанству.

— Наравно! наравно!

Звали смо нашу госпођицу — „баба-со-барица“, а она на с: једног — „црни“, другог — „бели“.

Семјону Фјодоровићу жалила се на нас:

— Опет је данас довео бели...

— А кога то, баба?

— Уф, срамота ме и да кажем.

— Мора бити своју познаницу, баба.

— Уф! Уф!.. к самцу младићу, несретница. Бар да је стид од мене, девојке.

Или:

— Побогу брате, реци оном црном да брашно не просипа.

— Кавко брашно, баба? (Знао је, да је реч о пудеру).

— Грозно је и видети: сипа ли брашно на нос сипа. И сав ми је патос брашном нагрдио. Стално чисти, па чисти!

Увек кад смо се враћали кући, с узбуђењем смо притискивали на звонцету дугме: наједанпут, нема ко да нам отвори врата — наша госпођица-баба отегла папке.

Провиримо: не, тапка кожним патикама, стење окрећући кључ. И свали се камен са срца, до сутрадан.

Једном су нас добро опељешили. Из ходника нам дигоше капуте, па чак и одела из спаваће собе.

Обузе нас таква туга и гнев, да се то ни замислити не може. Није мала шала направити у то доба одело и капут.

Лежимо у кревету црњи од облака.

Наједном — бакино стењање на прагу.

Гледа у нас трагично:

— И мени су жаке-ет украли.

А Јесењин ће на то:

— Чујеш, Тољка, украли баби из сандука девојачку спрему.

И, лежећи потрбушке, са забијеним носевима у јастук тресли смо се од смеха, непристојног у тако страшним тренуцима.

Домаћинство Семјона Фјодоровића, наивност стана, тишина Георгијевске улице и романтика наше домаћице — све је то лепо утицало да будемо расположени за рад.

Обојица смо много седећи радили на пемси и обојица се прихватисмо теорије имажизма.

Не знам шта је било с Јесењиновим недовршеним рукописом. Моје „Бујно-острво“ објави у јесен Кожебаткин.

Рад на теорији одведе нас у фантастичне кланце филологије.

Почесмо разрађивати домаћу науку — проналазећи и откривајући реткости, каткад основни, пластични корен и гране речи.

Дешавало се да чим протрљамо очи после спавања, а Јесењин тек викне:

— Анатолије, копита!

Одговорим сањивим гласом:

— Копати.

— А де: изведи од зрно.

— Зрцало, зрак.

— А леп је лик и у корену: празан — празник, река — реч...

— Крило — окриље...

— Око — окно...

Једном, трепнувши лукаво, рече:

— Де, изведи од журба.

И, недопуштајући ми ни да промозгам, рече гордо:

— Жур.

— Ех, Алате, па жур је бре, француска реч...

Био је врло љут на мене за овакав исход ствари. Цело вече је дувао.

Изгледало нам је, да ћемо кад докажемо пластични развој језика у његовој младости створити нашу теорију која ће заувек бити ван коментара.

Поезија је — исто што и сеоски губер, који је састављен од разних шарених крпица.

И ми смо се ухватили за једну, и ни зашта више нисмо хтели знати.

Тако се један сеоски поп са свом усијаношћу своје главе ухватио за јод. Чврсто убеђен у његову лековитост и уопште у спасоносно дејство његове благодати.

Једном попадија, бришући прашину с ормана, обори велику боцу „боржомске“ минералне воде, препуну јода.

Као да се растопљени бакар разли по поду.

— Ох, Исусе Христе! Ох, Исусе Христе! да грозне несреће, Исусе Христе!

И без устручавања, скинувши панталоне и задигнувши мантију, седе својим бујним јагодицама у бару од јода, понављајући уз то:

— И да не пропадне благо овакво, Исусе Христе!

Попадију је такође звао.

— Седи и ти, Марта Петровна, да органима благодат упијеш!

Шала за шалу, а истина за истину.

Стојим на Окуловом брду у Пушкинову. У моме наручју је двогодишњи несташко мој — Кирилка. Обојица гледамо огњено-црвено сунце на заходу.

Кирило показује ручицом сунчев залазак и вели, сијајући:

— О п т а (лопта).

Погледавши још мало, климну главом, и промени одлуку:

— У г л а (кугла).

И, најзад, стегнувши ме чврсто за нос, свим убеђен да се досетио, изговори одлучно:

— Не. Не — А т... (сат).

Колико ликова. Колико очигледних доказа — за нашу тезу — о формирању речи.

26

Семјон Фјодоровић, негде у Тамбовској губернији, имао је децу. Одлучи да их доведе у Москву и зато поче меркати за нас другу собу.

Рече, да ће у овој истој Георгијевској улици, сам кнез В. попунити кућу да му не би друге наметнули.

Кнез је предупредио Семјона Фјодоровића:

— Чивутима и бољшевицима не дам.

Сутрадан одосмо да видимо „тихо пристаниште“.

Кнезу преко шездесет, кнегињи око шездесет — обоје мали, седи, акуратни. И соба

личи на њих. Одмах се Јесењину и мени допаде. Али једно нас зачуди, у соби беше натрпано преко петнаест разних столова: округлих, овалних, за картање, за чај, од црног дрвета, од махагона, од корелске брезе, од неке нарочите ораховине, са седефастом инкрустацијом, са дрвеним мозаиком, укратко, ко да наброји све врсте.

Јесењин упита учтиво:

— Може ли се уклонити пет до шест столова?

Кнез и кнегиња се увредише. Обоје љутито завртеше главама и залупкаше ногама.

Морали смо пристати на столове. Почесмо се спремати за одлазак. Кнез, пружајући руку, упита:

— Дакле, свиђа вам се соба?.. Здравоживо!

А Јесењин пречу уместо „живо“ — „Чиво“. Рече уплашено:

— Којешта, кнеже, ја нисам Чивутин... нисам Чивутин...

Кнез и кнегиња се погледаше. У очима им сину искра сумње.

Љутито треснуше врата за нама.

Ујутру, за време чаја, Семјон Фјодоровић нам испоручи кнежев одговор који је гласио, да је „риђи“ (Јесењин) апсолутно Чивутин и бољшевик, а што се тиче „високог“ и

за њега нису сасвим сигурни — у сваком случају такве типове ни за какве паре не би пустили у кућу.

Јесењин од чуда замало не прогута тацну.

27

Кад грану пролеће спремисмо се за Харков. Сваки грађанин престонице сањао је тада кришом о белом украјинском хлебу, масти, шећеру, о томе да бар недељу-две проради стомак као воденица у јесен.

Стара моја дадиља овако је говорила о Москви:

— Ала ми је то живот! Ала ми је то живот! Ни у торбу ни из торбе.

Целог тог месеца Јесењин је имао среће у картама. За пут су прикупљане паре.

Упочетку смо обојица седали за сто — ја сам губио, он је добијао.

У зору истресамо новчанике: један с парам други празан.

Пребројимо — на своме.

Јесењин рече:

— Анатолије, боље седи код куће. То није игра, већ шегачење. Узалуд ноћи губимо.

Поче одлазити сам.

Играо је невероватно.

Привуче ли нечији улог, провуче ли се

срећно — никад своје паре не држи на столу. Растури их по свима џеповима: и од панталона, и од прсника, и од капута.

Ако га карта не служи — изврне три џепа, и каже:

— Шворц сам.

Последњи му улози иду на креду.

Врати се кући, пробуди ме и почне извлачити из осталих нетакнутих џепова одеда круте банкноте...

— Видиш, како се игра!

Уочи пута код нас у Георгијевској читао је Шварц своје „Јеванђеље од Јуде“...

Шварц је — врло занимљив човек. Обимног знања, fine културе, оригиналне мисли. Сјајан приватни доцент Московског универзитета са одушевљеним цинизмом проповедао је апологију малограђанског живота. У смрдљевку, канаринцу и грамофону видео је срећну будућност човечанства.

Кад се потребе укуса једних развију до схватања да је неопходан розе цвет у прозору, а префињени укус других спадне на уживање у цвркутању жуте птице, настаће златни дани.

На трибини Шварц је увек био задрт, једак и оштар.

Баш је жалосно што је та мала црна силуета, са потпуно округлом бледом главом и

увек на оку с моноклom на широком гајтану, ишчезла, не оставивши за собом трага!

Шварц је дванаест година писао „Јеванђеље од Јуде“.

Беше одлучио да га прво прочита нама — тада најмлађим, најотворенијим према књижевним боговима и богчићима.

Објашњавао је:

— За мене је главно нос. Да помиришете: да ли се осећа задах или не. А у овом случају ваши носеви су најзгоднији.

„Јеванђеље“ Шварцу не испаде за руком.

Очекивао је вероватно да ће његова три штампана табака, с уложеним дванаестогодишњим радом, направити утисак бар као „Рат и Мир“.

Шварц заврши читање и необично узбуђен баца с ока монокл.

Јесењин му пријатељски стави руку на колено:

— Знате, Шварц, то је које-е-шта!... Тако смео човек а пред Христом сте као гимнастичкиња са книксовима и чучањем. Сећате се, како стоји код апостола: „Ето човека који воли јести и вино пити и који је друг цариника и грешника“. Да сте бар то развили. Ала би то била дивна слика! А ви распалили... па још „од Јуде“.

И, сасвим дижући руке, Јесењин се нежно осмехну.

Те ноћи Шварц се отровао.

Дознасмо за његову смрт ујутру.

За Харков — воз је одлазио у четири. Дође нам да бежимо из Москве, затиснувши уши рукама и зауставивши мозак.

На станици су нас чекали. У фургону је весело пуцкарала бронзана пећ. У суседном вагону путовали су црвеноармејци.

Још од Москве почели су певати и ћаскати. Један, плавих очију, са чврстим широким вилицама, с ноздрвама размакнутима као рогови и меким отеченима уснама, дивно је свирао у хармонику.

На једној станици задоцних због воде за чај. Воз крену. Ускочих у вагон код црвеноармејца.

Пред Тулом, воз је брзо јурио.

У даљини насипом трчало је велико бело псето, машући весело репом.

Плавооки војник баца хармонику и, зграбивши пушку, наједном опали.

Псето, које је до малочас весело махало репом заби нос у земљу, замлатара увис белим шапама и скотрља се с насипа у јендек.

Задовољан поготком, црвеноармејац ми окрете своје меко лице са широким вилицама и отеченима уснама, развлачећи их у срдачан смех:

— Ала сам га...

И још један сличан осмех као чичак за-
качио ми се у свести.

Живео је у нашем дворишту неки инста-
латер водовода. Жена му умрла од тифуса.
Оставила закржљалог и мало кретенастог ма-
лишана од пет година.

Инсталатер је стално ишао из установе у
установу и по дечјим домовима, не би ли са-
мо сместио негде свога малишана.

За време сусрета овда-онда интересовао
сам се:

— Па, како је, — јесте ли сместили Ва-
лођу?

— Обећали су, Анатолије Борисовићу, у
најскоријем времену.

Идућег дана рече:

— Рекоше, да навратим кроз недељу да-
на.

Или:

— Рекоше да мало попрочекам.

И увек тако.

Једанпут га, некако, сретох са другим од-
говором:

— Сместио сам, Анатолије Борисовићу,
сместио сам мога Валођуху.

И с истим осмехом — који ми је по сво-
јој нежности познат — исприча, како га је
сместио: купио на Јарославској станици кар-

ту, сео с Валођом у воз, а у Сергијеву, кад је
малишан заспао, тихо је изишао из вагона и
сео за воз који иде за Москву.

А Валођа је продужио.

28

Идемо по Харкову — Јесењин у кожном
кратком капућу, ја у бунди од дебелог енгле-
ског штофа, док Сумском парадирају млади-
ћи у капућима.

У Јесењиновим рукама цедуља с адресом
Лава Осиповића Павицког — његовог вели-
ког пријатеља.

Осамнаесте године живео је Павицки у
Тули код брата у фабрици пива. Јесењин и
Сергије Кличков гостовали су код њих доста
дуго.

Често су се после сећали тог гостовања и
увек радо.

А Павицком писао је Јесењин шаљива пи-
сма с оваквим стиховима Кручениха:

Уморила се, дуго трчећи,
гомила мојих пелена,
чује да неко с времена,
жално пишти као пиле
пију, пију.

И види, изнад темена,

друг мој сред неба зелена
игра без гаћа, пелена.

Надали смо се да ћемо код Павицког у
Харкову наћи кревет и склониште.

Питамо пролазнике:

— Како да нађемо?

Чистач обуће, некоме у плитким ципела-
ма истеривао је парчетом сомота неверова-
тан сјај.

— Идем, Анатолије, да питам оног лафа.

— Иди.

— Молим вас, друже, реците ми...

Друг се на глас окреће и, остављајући чи-
стача у недоумици са увис подигнутим пар-
четом сомота, раширених руку паде Јесењи-
ну у загрљај.

— Серјожа!

— А ми те баш тражимо. Упознајте се:
Мариенгоф — Павицки.

Павицки нас ухвати под руку и поведе сво-
јим пријатељима, обећавајући нам гостоприм-
ство и срдачност. И он се исто тако негде
угнездио.

Пређосмо улицу, пресекосмо две-три
друге.

— А ти, Лаве Осиповићу, иди напред и
известити. Ако се обрадују — викни нас, а ако
не баш много, онда ћемо на лево круг.

Не прође ни минут, кад пред нас истрча
са циком и вриском шест девојака.

Павицки се топио од милине.

— Шта сам рекао? А?

Из простране трпезарије избацише сто за
ручавање и, на његово место, положише на
под вунени душек за двоје.

Изгледало је, као да сваког од нас позна-
ју бар десет година, да су одавно очекивали
госте, да је душек само за то спремљен, а
трпезарија само за то и одређена.

Још има на свету добрих људи!

Од Москве до Харкова путовали смо осам
дана: ноћу смо наизменце ложили пећ; а кад
смо спавали, подметали смо испод себе дла-
нове да би било мекше.

Девојке су нас слале на „одмор“ око де-
вет сати, а ми се и због пристојности нисмо
бунили. Очни капци као да су од умора би-
ли обувени у потковане тешке војничке чизме.

Како заспасмо окренути на десно, тако
се и пробудисмо сутрадан у један сат (не пре-
врнувши се ноћу ниједном).

Свих шест девојака ишло је на прстима.

У црну завесу удари пролећно сунце топ-
лим дланом.

Јесењин је лежао окренут леђима према
мени.

Почех му провлачити прсте кроз косу.

— Што ме дираш?

— Ех, Алате, не ваљају ти послови. На темену ти ћела као сребрна парица.

— Како?

И поче тражити сребрну парицу помоћу два огледала, уперивши једно у друго.

Волели смо ми у доба снажне и бујне младости наше да поразговарамо о фантастичним стварима — измишљали смо јануарско иње у коси, непостојеће сребрне парице, јесењу влагу у густој врелој крви.

Јесењин остави огледало и зграби оловку.

Души, као и језику, слатка је нежна, прилеплива туга.

Просто у кревету, одједном, готово начисто (што се дешавало ретко и било против правила) написао је дирљиву лирску песму.

Кроз сат за доручком он је већ читао девојкама које су са страхопоштовањем слушале:

Као у јесен сова завија
широм друма у зоре снене.
Моја глава се повија,
златни џбун ми косе вене.
Равно степско „куку“ споро,
о, јасико мајко једина!
Снегом окупан, месец ће скоро,
сести у ретке коврџе сина.
Скоро без лишћа хладно ми биће,
звучи звезда уши запрете.

Без мене младићи песме виће,
а ни старци ме слушати неће.

У Харкову је живео Велемир Хљебњиков. Одлучисмо да га потражимо.

Врло велика квадратна соба. У углу гвоздени кревет без душека и сламарице, у другом углу табурет. На табурету отпатци коже, обућарски конац, стара скинута пенџета, игла и шило.

Хљебњиков седи на поду и претура по неким зарђалим јексерима без капица. У десној руци му ципела.

Он устаде да нас дочека и пружи руку с ципелом.

Ја, осмехујући се, стегох старо поцепано пенџе. Хљебњиков и не примети.

Јесењин упита:

— Имате, Велемире Викторовићу, ципелу уместо рукавице?

Хљебњиков се збуну и поцрвене до ушију — узаних, дугачких, налик на спуштене рогове.

— Ето... сам крпим ципеле... седите...

Седосмо на кревет.

— Тако...

И он, сивим и ведрим очима, као у светаца на иконама Дионисија Глушицког, пређе празан квадрат, олепљен жутиим избледелим тапетима.

— ... соба је, ето... дивна... само не волим, ето... намештаја много... сувишан је... смета.

Помислих да се Хљебњиков шали.

А он је говорио озбиљно, чупкајући косу, ошишану до главе после тифуса.

Хљебњиковљева је глава као чаша од простог стакла која се светли зелено.

— ... могло би... ето... и да се спава на поду... столочица је потребна... уместо стола, на прозору... пишем... гаса немам... и ето, учим се да пишем... у помрчини... целу прошлу ноћ сам... поему...

И показа парче хартије ишарано кукама и веригама, које су биле набацане једна преко друге везане и уплетене.

Није се могла прочитати ниједна реч.

— Шта, зар ви ово разумете?

— Не... Мислио сам да сам написао сто стихова... а кад се, ето, свану... погледам...

Очи постадоше јетке:

— Поема... ето, жао ми... али, ништа... ето, научићу се, знате, у помрчини... неизоставно у помрчини...

На Хљебњикову су дугачки црни капут са свиленим пешевима и платнене панталоне, увијене испод колена омотачима.

Постава од капута служи истовремено за душек и тепих.

Хљебњиков посматра моју косу — прави-

лан сјајни раздељак као седеф, и зализан оштром четком.

— Мариенгофе, допада ми се, знате, ваша фризура... ето, и ја ћу такву имати...

Јесењин вели:

— Велемире Викторовићу, па ви сте „претседник кугле земљине“. Хтели бисмо у Градском харковском позоришту јавно и свечано да потврдимо ваш избор.

Хљебњиков нам захвално стеже руке.

Кроз недељу дана пред препуном двораном обавља се ритуал.

Хљебњиков у ланеној долами, бос и скрштених руку на грудима, слуша Јесењина и мене док читамо акатист који га хиротонише за „претседника“.

После сваке строфе, по споразуму, он изговара:

— Верујем.

Изговара „верујем“ тако тихо, да га једва чујемо. Јесењин га мува у ребра:

— Велемире, јаче. Публика ништа не чује. Хљебњиков га гледа збуњеним очима, као да пита:

„Какве везе има ту публика?“

И понавља још тише, само покретима усана:

— Верујем.

На крају, као симбол „Кугле земљине“ навлачимо му на руку прстен, позајмљен за тре-

нутак од четвртог учесника свечаности — Бориса Глибоковског.

Спушта се завеса.

Глибоковски прилази Хљебњикову:

— Велемире, скидај прстен.

Хљебњиков га гледа уплашено и крије руку иза леђа.

Глибоковски се љути:

— Море, немој ту да се млатиш, прстен дај!

Јесењин умире од смеха.

Хљебњиков бледе усне:

— Ово је... ово је... „Кугла“... симбол „Кугле земљине“... А ја сам — ето... мене су... Јесењин и Мариенгоф за „Претседника“...

Глибоковски, губећи стрпљење грубо скида прстен с руке. „Претседник кугле земљине“, забивши главу у прљаву позоришну кулису, лије сјајне, и као у коња, крупне сузе.

Пред полазак у Москву штампасмо у Харкову збирку „Ашченица зора“.

Јесењин је објавио у њој „Кобиле корабе“, ја — „Сусрет“, Хљебњиков — песму и песмицу:

Голгота
Мариенгота
Град
и пад.
Васкрс сина
Јесењина.

30

Ноћу уочи Ускрса, на Харковском булевару који је засут гомилом људи, читали смо песме.

Јесењин свога „Пантократора“.

Док су брујала звона он је упадао високим гласом који је парао уши:

Не да ти се молим, већ да лајем
научио си ме Ти.

Гомила у шлемовима, капама и качкетима, као огромна црна ручетина, стезала се у песницу.

А речи су падале, као бакарни двопарци, на асфалт:

За ове седе што си настваро,
за лишће с јасика, за жути крин,
добацује ти „бестрага старо“
непослушни хајдучки син.

Кад је Јесењин завршио, шлемови, шубаре и качкети дигосе га на рукама и почеше бацати увис. Ускршње ноћи. Док су звона звонила.

Лепа проба песама. А код Гогоља било је још боље.

Стари револуционар Михаило Јаковљевић Вајнштајн испричао ми је овакав случај:

У Петропавловској тврђави био је затво-

рен до његове ћелије максималист. Он се налазио у завршној фази суђења и тамница је очекивала смртну казну. Ваздух је постајао тврд као камен, а мисли су се у глави вукле мукло и тешко, као угојене свиње.

И наједном: из суседне собе у којој се налазио максималист, кроз дебели петропавловски зид — зачу се дуг, грохотан — смех. Онај, који полази из трбуха.

Смех уочи вешања страшнији је од кукњава.

Вајнштајн поче да дозива: изгледало је да је лудило претекло смрт.

Дође надзорник, погледа у ћелију максималиста, ману рукама, двоумећи се климну главом и извести:

— Чита.

Тада Вајнштајн куцањем растави суседа од књиге и упита:

— У чему је ствар?

Сусед одговори:

Читам Гогоља. „На Бадњи дан“. О ковачу Вакуљи. Умирем, толико је смешно...

31

Од целокупне књижевности нам се свиђа — књижевност војног комесаријата.

У почетку смо читали пажљиво и на време

све наредбе за мобилизацију. Читали и једили се. Осећали смо ништавност наших докумената о ослобођењу од војске. Доцније смо нашли начин много мирнији — да ниједну објаву не читамо. Само смо брже пролазили пред тазе излепљених.

Зажмуримо, а вести ипак допиру до ушију.

Од страха Јесењин отрча комесару циркуса — Нини Сергијевној Рукавишњиковој.

Акробати беху ослобођени обавезе и чисти да с пушком у руци бране републику.

Рукавишњикова понуди Јесењину да се на коњу појави на арени и да чита неке песничке глупости, као пратњу пантомини. Три дана се Јесењин труцкао на коњу, а ја сам га с пријатељима из ложе беноар дочекивао и испраћао с урнебесним овацијама.

Четврта престава је мање успела.

Циркуску рагу засврбе нешто у ноздрвама, и она тако климну главом да Јесењин ненавикнут на њену мирну нарав излете из седла изненада и, направивши у ваздуху језив салтомортале тресну о земљу.

— Боље да изгубим главу у часној боју, — рече он Нини Сергијевној.

По узајамном споразуму шестомесечни уговор би раскинут.

Дан доцније дође из Туркестана „Пошто-со“. Увече пописмо боцу „кишмишовке“ код

једног пријатеља. Растурисмо се дубоко у ноћ.

На улици довршисмо хучну дискусију „о љубавним каприсима“.

Јесењин је понео из Харкова нежно осећање према осамнаестогодишњој девојци с библиским очима.

Девојка је волела поезију. Седели су они удвоје од мрклог мрака од ране зоре на испрегнутим двоколицама које су стајале на сред малог округлог дворишта. Девојка је гледала у месец, а Јесењин у њене библиске очи.

Дискутовали су о преимућству непотпуног ритма испред тачке, о неумесној употреби глаголских завршетака, о рогобатности нагомиланог и лепоти непотпуног слика.

Јесењину се необично свиђало што је девојка с библиским очима уместо „ритам“ — изговарала „ритма“.

Он је чак из милоште поче звати:

— Ритмица.

Дерући се да се сва улица орила, Јесењин је тражио од мене да потврдим пред „Пошто-соли“ сличност између Ритмице и дивне и јединствене Суламите, драгане цара Соломона.

Љутећи га, говорио сам да је Ритмица дивна као и свака млада Јеврејка, која чим за-

врши гимназију у Виноци, спрема се да студира зубно лекарство у Харкову.

Он је хвалио њене библиске очи, а ја — њену будућу уметност да буши бор-машином зубе.

Кад распра беше у највећем јеку, наједном јако писну звиждаљка и на осветљеном углу појави се силуета милиционера.

Из Јесењинових груди оте се пригушено:

— Потера!

Није било времена за размишљање:

— Да бежимо?

— Бежимо!

Засеваше пете. Иза нас зазвиждаше пистаљке и затутњаше тешке цокуле.

„Пошто-со“ је трчао за нама дваестак корачаји. Одузеше му се леђа, колена, слете капа с главе, а из отворене ташне, као из голубарника, прнуше хартије.

Ухвативши се за главу, он седе на калдрму.

Скрећући за угао, видесмо како га милиционари ухватише и поведоше.

А између нас и потре отстојање је све веће.

У Гранатној улици Јесењин шмугну у туђу капију, а ја побегох даље. Ретки ноћни пролазници склањали су се као без душе.

Јесењин је после причао, како су милиционари претресали двориште у коме се он

сакрио, како је чуо наредбу „пуцај“ ако пронађу, и како је држао прст између вилица, да га зуби шкргутом не издаду.

Читав сат смо седели на креветима очекујући „Пошто-со“.

А он је дошао тек у десет ујутру. Јадник, провео је ноћ у кварту. Нису му помогли ни мандати са страшним потписима и печатима.

Псовао нас је најпогрднијим речима:

— Зашто сте, шмоклјани једни, побегли?.. Због вас сам, рђе једне, ваши добио. Целу ноћ нисам спавао. Пијану проститутку сам трезнио. Новчаник ми здипили...

— А ми смо фино — спавали... на мекој постели...

— Ето ти „Пошто-со“ твој мандат... па још прети: „Имам права да лишим слободе до тридесет дана“, а оно баш тебе... у бајбокани... ха ха ха...

— Нема ту „ха ха ха!“... Питали су ме: „Ко је био с вама?“, рекох: „Песници Јесењин и Мариенгоф“.

— Зашто си казао?

— Није него. Ваљда ћу целог века због вас, ђавола, у бајбокани да лежим.

— Па?

— Па, затим: „Зашто су побегли?“ — „Зато, — рекох, — што су кретени“. Срећа је још што је дежурни био трезвен: „Дабоме,

— каже, — имажисти“, и пусти ме, без са слушања.

„Пошто-со“ нам је носио из Туркестана суво грожђе, кајсије, пиринач, разноврсно слатко.

А око Туле контролни одреди за исхрану, без обзира на дозволе које је имао, све одузеше.

„Контрола“ ова и њен заповедник наредник водник — риђи, пегав, с носем који је стрчао као мамуза — по својој љутини био је чувен у целој Русији.

32

Средином лета „Пошто-со“ доби наређење да иде на Кавказ.

— И ми ћемо с тобом.

— Пакуј кофере.

Засебни мали бели вагон туркестанских железница. Имамо два места у меком купеу. У целом вагону четири човека и спроводник.

Секретар „Пошто-соли“ био је мој колега из Њижегородског племићког института — Василије Гастев. Омален, али способан да те преведе жедна преко воде.

Гастев је — у потпуној ратној спреми: све до пољског догледа. Имао је неке невероватне ширите на рукавима. „Пошто-со“ је свој

чин железничара сматрао за раван бар команданту армије, а Гастев — скромније, команданту пука. Кад се обраћао дежурном на станици и, нервозно лупкајући ноктом у жуту кубуру нагана захтевао да се наш вагон „изузетно“ прикачи, дежурном су се ноге тресле.

— Разумем: за први који одлази.

С таквим секретарем путовали смо до Ростова као муње. То значи, да уместо петнаест до двадесет дана, колико је требало у то време, ми силазимо из вагона на Ростовској станици петог дана.

Истовремено Гастев је и... администратор наших предавања.

Јесењин и ја приређујемо их у Ростову, у Таганрогу. У Новочеркаску, после громопуцателног чланка у месним новинама, пред сам почетак — предавање се забрањује.

Овога пута не поможе ни жута Гастевљева кубура, ни географска карта на пољској торби, ни Цајсов доглед.

Новине су донеле најгору лаж о имаџизму, „рокамболичке“ наше биографије — и најзад је између редова злобно напоменуто нешто и о тајанственом засебном вагону у коме путују младићи, и о ратоборном администратору, са ширитима на јаци и са црвеном звездом.

„Пошто-со“ после овог чланка занеможе. Издавши наређење „да кренемо с првим

који одлази“, он пошто обуче чисто рубље, леже у свој купе — да умре.

Покушавали смо умирити га, уверавајући да у будуће никаква предавања нећемо држати, али све беше узалуд. Он је најозбиљније ћутао и гледао у даљину погледом који лута и сева, као да су врата царства небеског пред њим већ отворена.

А преко ноћи узе ричинус.

Воз је ишао Кубанском степом.

Празну обланду од ричинуса Јесењин веза узицом и, клатећи је као кандило, поче опевати „Пошто-со“, који се каменио од сујеверног страха. Дејство узвишених речи молитве и тешка туга мотива били би кобни за њега, да на срећу врло брзо после овога не наступи дејство ричинуса.

Хтео не хтео „Пошто-со“ је морао устати.

Тада Јесењин измисли ново мучење. Знајући да „Пошто-со“ воли „да поједе“ а да је искључено да у овом тренутку ма шта узме у уста, дође му у купе с пуном чинијом ситно исецканих патлиџана, лука, краставаца и куваних јаја (јело, које је наш друг необично волео) и, пошто седе прекопута њега, поче, мљацкајући, жваћући и преврћући језиком, јести кашику за кашиком.

„Пошто-со“ је преклињао Јесењина тужним гласом:

— Серџожења, иди, молим те.

Мљацкање и жвакање постаде све јаче и све више изазивачко.

— Серјожа, ти знаш, како волим патлица-не... чак ми се и срце стеже...

Али, Јесењин је неумољив.

Тада „Пошто-со“ леже, затвори очи и стави јастук на уши.

Јесењин се онда саже, повуче крајичак јастука и продужи жвакати још јаче и неиздржљивије.

„Пошто-со“ поче бежати, Јесењин га је јурио с чинијом. „Пошто-со“ је хватао први предмет који му је долазио под руку и гађао свога целата. Јесењин је изврдавао.

Тада жртва викну страшно и заповеднички:

— Гастев, револвер!

— А ја сам већ све појео.

И Јесењин показа празну чинију.

Лежали смо у своје купеу. Јесењин задуљен у Флоберову „Госпођу Бовари“. Неке стране, које су га необично одушевљавале, читао је гласно.

На задњем крају воза наједанпут зачу се весела ларма. Од вагона до вагона — отпоче жагор у целој композицији.

Погледасмо кроз прозор.

Степом, упоредо с нашим возом, јурио је до лудила уплашен од локомотиве риђи лаки ждребац.

Призор беше дирљив. Вичући из петних жила, машући гађама и климајући тршавом својом плавом главом, Јесењин је бодрио и гонио парипа. Челични и, живи коњ, трчали су упоредо два километра. Затим четвороножац поче заостајати, и ми га изгубисмо из вида.

Јесењин је био ван себе.

После Кисловодска, он написа у Харков писмо девојци према којој је осећао наклоност. Оно није без занимљивости.

Наводим га:

Драга, драга Жења. Побогу не мислите да тражим нешто од вас. Ја и сам не знам, зашто сам почео тако често да вас потсећам на себе. Наравно, има разних болести али све оне пролазе. Мислим, да ће и ово проћи. Јутрос смо кренули из Кисловодска за Баку, и, посматрајући кроз прозор вагона кавкаске пејзаже, осетих у души нешто уско и непријатно. По другипут сам у овим крајевима и апсолутно не разумем како одушевише оне који су код нас створили ликове Терека, Дарјала, и остале. Морам признати, ја сам имао бујнији Кавказ у Рјазанској губернији, него овде.

Баш у овом тренутку помислих да је за ме путовање штетно. Не знам шта би било од мене, кад бих случајно морао да пропутујем целу земљину куглу. Наравно, ако не револвер академца Шмита, онда у

сваком случају нешто што убија осећање земаљског диапазона! Толико је већ на овој планети тесно и досадно. Наравно, постоје скокови за човека, као што је прелаз од коња на воз, али то је само убрзавање или заокругљеност. По наговештајима све је то било познато много пре и боље. Узбуђује ме у томе само туга за оним што одлази, драгим, родним, животињским, као и непоколебљива снага мртвог, механичког.

Ево вам очигледног примера за то. Путовали смо из Тихорецке за Пјатигорск, наједном чујемо вику, гледамо кроз прозор и шта видимо: за локомотивом, из све снаге, јури мали ждребац, тако јури, да нам одмах беше јасно да му је ко зна зашто пало напамет да је престигне. Дуго је јурио, али најзад поче заостајати и на некој станици остависмо га. Епизода — за неког без значаја, али мени говори врло много. Коњ челични победио је живог коња, и овај мали ждребац је за мене јасна, драга, изумирућа слика села и лик Махно-а. Он о и он у револуцији нашој страшно личе на овог ждрепца по такмичењу живе снаге и гвоздене...

Још једном опростите ми, драга моја, што вас узнемирујем. Мени је у овом тренутку врло жао што историја преживљује

тешку епоху умртвљавања личности као нечега живог. Јер не долази уопште онај социјализам на који сам ја мислио, већ савим други и специјалан, као неко Острво Јелене без славе и без снова. Тесно је у њему живом човеку, тесно је зидару моста испод ногу будућих поколења. Наравно, коме буде суђено тај ће тада видети ове мостове већ покривене рђом, али је увек жалосно кад се налазимо пред саграђеном кућом, у којој се не живи, пред издубљеним чуном у коме се не вози.

А на пружи „од Минералних до Баку“ Јесењин је написао своју најбољу поему — „Сорокоуст“. Ждребац, који се упустио у трку с нашим возом, овековечен је у слици, препуној лирике и дубоко узбудљивој.

У Дербенту наш спроводник, захватајући воду из бунара, испусти ведро.

Јесењин је и ведро искористио у разговору с гвозденим гостом у „Сорокоусту“:

Штета, што се и ти у детињству,
не утопи, к'o ведро у бунару.

У Петровском пристаништу налазила се чиста композиција маларичних болесника. Видели смо нападе заиста страшне. Људи су ска-

кали са својих дрвених лежаја, као гумене лопте, цвочотали зубима, купали се у зноју, час леденом, час врелом, као вода за чај.

У Сорокоусту:

Колибица ових дрвени трбух
тресе челична грозница.

33

Заборавих да испричам.

Случајно се на перону ростовске станице сретох са Зинаидом Николајевном Рајх. Она је путовала у Кисловодск.

Зими је Зинаида Николајевна добила мушкарца. Питала је Јесењина телефоном:

— Како да га крсти?

Јесењин помисли, помисли — изабра не-књижевно име — и рече:

— Константин.

После крштења сети се:

— Ђаво га однео, па Баљмонту је име — Константин.

Да види сина није отпутовао.

Кад ме опази на ростовском перону да разговарам с Рајх, — Јесењин се окрете на потпетицама, скочивши на шину, пође у супротном правцу, одржавајући равнотежу рукама које су пливале по ваздуху.

Зинаида Николајевна замоли:

— Реците Серјожи, да ја путујем с Косфом. Он га није видео. Нек дође, да види. Ако неће са мном да се сретне, могу изићи из купеа.

Упутих се Јесењину. Рекох му.

У почетку он затеже:

— Нећу. Не желим. Шта и нашто да видим.

— Иди — скоро ће друго звоно. Син ти је.

Уђе у купе, намршти обрве. Зинаида Николајевна одвеза пантљику чипкастог коверта. Мало румено створење махало је ножицама...

— Пих! Црномањаст!... Јесењини нису црномањастии...

— Серјожа!

Рајх се окрете прозору. Рамена уздрхташе.

— Анатолије, дижи се!

И Јесењин лако, скакућући, изиђе у ходник међународног вагона.

34

При повратку у Пјатигорск дознасмо о малерима у Москви: као по нечијем наређењу затворени су — и наша књижара, и „Пегазове јасле“, и књиге нису изишле, о којима смо се договорили с Кожебаткином да их објави с нама ортачки.

Имам тропску грозницу — лежим као пласт. Јесењин путује у Москву сам, с одредом црвеноармејаца.

Још месец мувам се по Кавказу. Наш вагон скаче као бува, између Минералних—Петровског пристаништа—Баку.

Најзад — у свом елементу. Ми смо у композицији „брзог за Москву“. Белим теписима застрта земља, а планине, као јастуци, у сјајним платненим навлакама.

У Москви случајно, на улици, срећем прво Шершењевића. Идем са станице. Испод кофера, корпи, џакова вири моја глава у детњем белом шеширу.

Зауостављам кочијаша. Шершењевић скаче на пењалицу:

— Чуј, ухапшен Серјожа. Упао у неку заседу. Пре три дана. А ваша радња и „Пегаз“ су отворени, књиге су изишле...

И ја с коферима, корпама и џаковима, уместо кући, јурим у „Централно одељење за штампу“ к Борису Фјодоровићу Малкину — свагдашњем нашем заштитнику, који нас је увек спасавао невоље.

— Откуд то?... Како то?... Борисе Фјодоровићу, јелте!.. Серјожа ухапшен!

Борис Фјодоровић скида телефонску слушалицу.

А увече Јесењин је код куће. Лице, као сива сен, попала смешна прљавштина. Образи,

усне, брада — у плавој симпатичној, оштрој чекињи. У плавим очима — кроз радост сусрета — дубока рана, из које жури увреда.

За време чаја пева мангупску:

Једанпут се живи само,
кад калауз ми имамо!

Нашто бдити
шта ће бити,

једанпут се живи само.

35

Опет пређосмо у Богословску. У исти Бахрушинов дом, али у други стан.

Имамо три собе, економку (Емилију) у чипканој штирканој кеџели и хрта (Ирму).

Храни нас Емилија јаребицама, препелицама, сладоледима, кремјовима од воћа, дивним тортама с румом.

Обојица смо необично задовољни примерним редом, домазлуком и ванредном храном.

Панталоне прописно испеглане; крагне, марамнице, кошуље невероватне белине.

Јесењин сања:

— Причекај, Анатолије, и шампарију ћемо имати и аутомобил ће захуктати пред вратима.

Три дана узастопце ручава код нас један сеоски песник.

Четвртог дана Јесењин вели:

— Не долази он к нама, већ због нашег меса, да крка јаребице.

Емилија добија наређење „да спреми за ручак кромпир“.

— Да видимо, да ли ће после кромпира доћи?

Као на руку Јесењину, после ручка од кромпира, читаве две недеље сеоски песник ни да се помоли.

Увече смо често на Пресњи, код Сергија Тимофејевића Коњенкова. Мала, стара бела кућица — у њој радионица и кујна. У кујни станује Коњенков. У њој нас Григорије Александровић (Коњенков вратар, Коњенкова дадиља и Коњенков верни пријатељ) учи мудрости. Григорије Александровић има чело као Сократ.

Коњенков добује прстима:

— Ти га слушај и торбу своју кри: мудро вели он: ко си ти? А ти си човек. А човек је чело века. Јеси ли разумео?

И, узимајући хармонику, Коњенков отпочиње Јесењинову јабуку:

Ех, сјајне боје
јабука ова,
пијемо вотку
код Коњенкова.

Једну Нову годину дочекасмо у Дому штампе.

Јесењина замолише да пева своје књижевне поскоцице.

Василије Каменски узе хармонику да га прати.

Каменски седе у наслоњачу на подијуму. Јесењин — њему на колена.

Отпочеше:

Седео сам на песку
крај моста висока.
Ал' најлепше песме су
Александра Блока.

Иде Брјусов по Тверској
као пацов, споро.
Чико, чико, велики сам,
а ћела ће скоро.

Удри, сипај, с пуно жара!
Мајаковски нема дара!
Да обоји њушку, знао,
Витмена је он покрао.

Ију, брате, оф-оф-оф.
Ту је песник Мариенгоф.
Много јео, много пио,
ал' без гаћа он је био.

Направила пиштаљку
од ораха, ал' малецког,
ни звучније ништа нема
од песама Городецког.

И, пошто лукаво погледа у Каменског, и
пошто се најумиљатије припи уз његове гру-
ди, запева што га трло доноси припремљену
завршну поскочицу:

Квас од хлеба, ко ћилибар,
каца старо-нова праска
у Васјатке Каменскога
баш је глава као даска.

Препун трбух дворане затресе се од сме-
ха. У рукама збуњеног Каменског замало не
испаде хармоника,

Уђе у нашу Њикитску радњу човек — да
понуди јевтино шубару од седог дабра. Јесе-
њин натуче шубару на своју златну пену и по-
ђе огледалу. Дуго је правио „удубљење“ на
средини, овлаш је навлачио накриво, извла-
чио испод крзна златну поставу и ширио је.
Узваничен пућио је усне, огледао се, док
кроз ту званичност није погледао у њега из
огледала осмех који је говорио: „Како лепо
изгледаш у дабру!“

Затим пробах ја.

Са страхом је гледао Јесењин у сјај и цр-
ни зетин мојих раширених зеница.

— Знаш, Анатолије, теби не стоји... Не
стоји ти тако добро...

— А ти си у њој, Серјожа, као печурка...
испод брезе... Не стоји ни теби...

— Па?

Обојица дубоко и с тугом уздахнуо.
Човек који је донео шубару, цупкао је у ме-
сту.

Рекох:

— Не мари, што не стоји... зато ће бити
топло... узео бих.

Јесењин помилова дабра по сребрним
иглама:

— Па и мени би било топло! — рече сен-
timentално.

Кожебаткин препоручи:

— Требало би, господо, да бацате коцку.

И насмеја се ноздрвама из којих су вири-
ле длаке, густе и црне, као на кичици за аква-
рел. дѣк) Јесењин и ја се необично обрадовасмо.

— Везуј, Мелентићу, чвор на марамици!

Кожебаткин извади марамицу из џепа.

Јесењин се од узбуђења ударао дланови-
ма по бедрима, као кокошка крилима.

— Дде!...

И Кожебаткин пружи песницу, из које су
вирила два загонетна крајичка.

Јесењин упиљи очи у њих, мрштио је и бри-
сао чело, мрдао је уснама, нешто је рачунао
и премишљао. Најзад смело ухвати за онај
крај који је био већи и набранији.

Муштерије које се затекле у радњи и про-
давац шубаре, направише читав круг око нас.

Чвор и даброву шубару извукох ја.

Од тада коцка се чврсто увукла у наш
живот.

Двадесет прве године пред нама су две
собе: једна гора с избледелим тапетима, са
старим намештајем, друга — с министарским
столом за писање, с енглеским фотељама и
метар широком бордуrom са браон хризан-
темама.

Предамном су две Јесењинове песнице —
у једној стегнута хартија.

Празна рука — празна судбина.

У слепој покорности судбини ишло се до-
гле да смо пред вратима клозета (кад смо
обојица истовремено јурили тамо) ломили па-
лидрвце. Онај који има среће, који извуче
сумпорни главић, триумфално је улазио у све-
чану дворану.

Генерал Иванов, пошто доби од цара наре-
ђење да пође са Георгијевцима*) да умири
фебруарски Петроград, пре свега се сети сво-
јих добрих пријатеља и замоли ађутанта да
купи сто комада јаја и десетак килограма бу-
тера.

Ситница! Проћи ће дрвеним асфалтом Нев-
ског проспекта Георгијевски батаљон парад-
ним маршем, уз пратњу бакарних труба, па
крај свима револуцијама.

А после — генерал ће предати јаја добрим
пријатељима, погрејаће крај камина старачке
ноге у црвеним лампасима, гунђаће, пиштаће,
разметаће се новим орденом, царском за-
хвалношћу, па — натраг на фронт.

Али јаја нису стигла на адресу.

Март.

Љубављу гимназисткиње заљубила се Ру-
сија у Александра Фјодоровића Керенског.

Ах, та гимназиска љубав!

Ах, нестално гимназиско срце!

Прођоше медени пролећни месеци.

Јуни.

*) Георгијевци — батаљони формирани од војни-
ка који су за храброст на бојном пољу одликовани
највећим руским орденом Св. (Георгија) Ђорђа. —
Пр.

Галициска поља прекрилили крвави цве-
тови.

Усталаса се незадовољни фронт.

Август.

Корнилов доводи с фронта урођеничку ар-
мију. Осетинске и Дагестанске пукове. Генера-
лал Кримов и Краснов примају команду. Кнез
Тагарин са Черкезима и Ингушима*) је под са-
мим Петроградом.

Али депеше Керенског rasterују храбре
генерале.

Почетак октобра. Код генерала Краснова
је на рапорту четни официр Карташов.

Улази Керенски. Пружа руку официру. Овај
се усправља, стоји мирно и не да своју руку.

Керенски, блед, вели:

— Поручниче, пружио сам вам руку.

— Извините, господине главнокомандујући,
не могу да вам дам руку, ја сам — Корнило-
вац, — одговори четни официр.

Керенски није био сасвим по вољи госпо-
ди официрима.

А радницима и војницима?

Још мање.

Они су га благовремено о томе известили.

Додуше, не онако свечано, као четни официр
Карташов.

*) Једно од племена Кавказа, слепо послушних.
= Пр.

Једну невероватност смењује друга, —
много сјајнија.

Деветнаеста и дваеста година.

Грађански рат.

У Одеси Муравјов вели:

— .. за дан ми смо направили мост од
четрдесет метара који је разрушила Рада*)
и ушли у Кијево. Наредио сам артиљерији да
пуца на највеће палате, на десетоспратницу
Грушевског. Кућа је до темеља изгорела. За-
палио сам варош. Тукао сам палате, цркве,
послове, калуђере. 25 јануара Скупштина за
одбрану молила је примирје. Као одговор на-
редио сам да пусте хемијске загушљиве га-
сове. Разговарајући директним телефоном с
Владимиром Илићем, казао сам му да пући
с револуционарним војницима да освојим цео
свет...

Шекспировски монолог
Књижевности увек саветују да макар јед-
ним оком прати живот. И ми смо га посма-
трали.

Једном се имажистима учини да у думетно-
сти диже главу црна реакција.

„Врховни савет“ имажиста (Јесењин, Ерд-
ман, Шершењевић, Кусиков и ја) на тајној
седници одлучисмо да објавимо „овеопшту
мобилизацију“ за заштиту левог фронта књи-
жевности.

*) Скупштина Украјине. — Пр.

У малој тајној типографији штампали смо „наредбу“. Ноћу смо ишли на улицу да је изленимо по оградама, зидовима, стубовима Москове — поред наредби војног комесаријата у доба најодлучнијих борби с белим армијама.

Куварице су рано ујутру разнеле по становима страшну новост „о свеопштој мобилизацији“. Преплашени Московљани у гомилама су стајали пред „наредбом“. Једни уопште нису ништа разумевали, други су читали само наслов — хватајући се за главу и бежали као опарени. „Наредба“ је захтевала да тог и тог датума и дана сви! сви! сви! изиђу на Позоришни трг са заставама и паролама које су захтевале одбрану левичарске уметности. Дале — поворка ће ићи до Московског савјета, тамо говори и резолуција у „тачкама“.

Око подне утрчаше у нашу књижару на Њикитској Шершењевић и Кусиков. Очи им разрогачене а лица бела. Кусиков, лагано преврћући скамењеним језиком, упита:

— Зар ви... још... ррадите?..

Јесењин се узнемири:

— А ви?..

— Нама су... већ!..

— Шта већ?..

— Затворили... због мобилизације... и...

Кусиков хладним прстима извуче из џепа и пружи нам узани „позив“.

Јесењин прочита страшни текст.

— Тоља, хајдмо... да прошетамо...

И пође да узме шешир.

У том тренутку испред стакленог излога радње заустави се црни затворени аутомобил. Из њега искочише два човека у кожним капутима.

Јесењин остави шешир. Спасоносно „да прошетамо“ исувише му је доцкан пало напамет. Људи у црној кожи уђоше у радњу. А после неколико тренутака Јесењин, Шершењевић, Кусиков и ја били смо у МЧК*).

Иследник, трудећи се да прогута осмех, саслушавао нас је.

Јесењин изјави:

— Побогу брате, ја сам уз револуцију... ја сам уз револуцију... читали сте моје:

Мајка ми је отаџбина,
ја сам револуционар.

— А он је (и муну ме прстом) о вама писао... опевао вас је:

У гомили лобања тих је
црвена освета наша...

Шершењевић овлаш додирну Јесењиново раме:

*) Московска Чека. — Пр.

— Стани бре, Серјожа, стани... друг
иследник је најжалост у последње време за-
басао у воде „буњиновштине“ и „мерешков-
штине“ ...

— Побогу брата, заиста је тако... засмрде-
ло је... почело да заударало...

Под „вечним“ златним иследниковим пе-
ром низала су се сурова и љутита слова, а
прст којим је чешао своје теме, дижући њиме
плавокоси чуперак, био је — нимало похвал-
но за ову установу — племенит и неозбиљан.

— Потпишите овде.

Ми ћутке изређасмо своје потписе.

И кроз сат — због радости частили смо
Щершењевића и Кусикова код куће, у Бого-
словској, новим кахетинским црним вином.

Јесењин је певао:

Све што се низало
и душу подрезало...

А сутрадан, у вези обавезе дате иследни-
ку, изишли смо на Позоришни трг да откаже-
мо мобилизацију.

Црнокосе девојке нису хтеле да се рази-
ђу — захтевале су „песме“, разбарушени мла-
дићи — „говоре“.

Ми смо тајанствено ширили руке. Одред
од десет војника коњичке милиције уливао
нам је респект.

Јесењин ми шапну на уво:

— Ми смо ти као Марат... против њега су
такође, кад је написао о министру Некеру, из-
вели дванаест хиљада коњаника.

38

„Пошто-со“ је путовао за Крим. Наши по-
слови су тако испали да је један апсолутно
морао остати у Москви. Вучемо коцку. Пада
ми у део да путујем. Споразумесмо се, да је
идући пут ред на Јесењина.

Враћам се кроз месец. Јесењин чита прву
главу Пугачова.

Чим устаде — засврбеше пете,
зове пут у страшну неизвесност...

Од самог почетка осећам у речима крв и
месо. Забадајући у земљу кладе и пете —
чврсто се држи стих.

Ја сам донео с пута први чин „Завере лу-
дака“.

Одлазимо да попијемо боцу у част по-
вратка и почетка драмских поема. С нама је
„Пошто-со“.

На Њикитском булевару у црвеној зиданој
кући на седмом спрату код Зоје Петровне
Шатове наћи ћеш не само беле грлиће из вре-

мена цара Николе — „перцовке“ и „зубровке“*) Петра Смирнова, већ и старо бургонско и црни енглески рум.

Брзо јуримо уз бесмртне степенице. Звонимо, условно, трипут. Отварају се врата. Погледам: Јесењин се враћа.

— Изволите!.. изволите!.. уђите... уђите... и ви... и ви... А сад, молим легитимације!... врло учтиво рече човек с револвером.

Баш смо малерозни у последње време с овим проклетим сусретима!

У ходнику седи с пушком црвеноармејац. Агенти врше претрес.

— Ја сам песник Јесењин!

— Ја сам песник Мариенгоф!

— Особито нам је мило.

— Дозволите нам да идемо...

— На жалост...

Шта да радимо — остајемо.

— А дозвољавате ли нам да вечерамо?

— Молим... И пића има овде... Зар не, Зоја Петровна?

Зоја Петровна покушава да развуче усне и да се љубазно насмеје. А оне се развлаче и праве жалосну преплашену гримасу.

„Пошто-со“ стеже вилице, чупка брадавицу и развија пуномоћства једно за другим; свако је од њих велико као платнена навлака.

На фотељама су, на дивану, на столицама,

*) Врсте ракије-вотке. — Пр.

посетиоци Шатове, без апетита и говорљивости.

После поноћи у два камиона, у друштву шездесет људи, одлазимо на Лубјанку.

Јесењин је вешто и опрезно снабдео себе, мене и „Пошто-со“ јастуцима Зоје Петровне, покривачима, куглама сира, печењем гушчијим, пилећим, свињетином и телећим ногама.

У „иследном затвору“ иста окретност и смишљеност. Наши апсенички кревети, застрвени сомотским застирачима, имају пријатан изглед.

Неочекивано ишчезе један јастук.

Јесењин се дере да цела ћелија чује:

— Ако кроз десет минута не буде јастук на моме кревету, затражићу општи претрес... јесте ли чули... ви... грађани... ђаво да вас носи!

И јастук се тајним путем враћа.

Акт о нашем ослобођењу био је потписан после три дана.

Јесењин оде с „Пошто-со“ — у Бухару. Друштво нашег пријатеља доби још једно комично лице — инжењера Љову.

Љова с кратким кривим ногама, имао је огромну главу с ћелом, руменом као девојачки образи. Очи му беху тужне и сав је изгледао жалостан, као апотекарско стакленце.

Љова је волео да поразговара о јаким, масним и укуским јелима, иако је имао катар у стомаку, иако је јео само цицвару коју је сам кувао на свом малом примусу у својој чистој бакарној шерпици.

Од Минска па до Чите, од Батума па до Самарканда, нема ниједног места у коме Љова није имао рођака.

Тиме је и освојио срце „Пошто-соли“.

Јесењин вели:

— Диван човек! С њим се не може пропасти — на коцу код Турака наћи ће тај теткину тетку.

Пред полазак „Пошто-со“ постави Љови услов:

— Ако хоћеш да будеш са мном и да путујеш у Туркестан купи инжењерски качкет. Без сомотске машине на качкету ниједна будала ти неће поверовати да си свршио технику.

Љова је до наивности циција и овај га трошак доводи до очајања.

Јесењин тврди „Пошто-соли“:

— Па ипак, нико неће поверовати...

Љова урла:

— Пхилепио се за качкет, као лавохов лист за тухр...

Јесењин поправља:

— Није лаворов, Љова, већ купачки — брезов...

— Свеједно... Говорим му будали... Нашто шугава капа, кад тамо за те пахе можемо купити педесет килограма бхашна...

— „Пошто-со“ се љути:

— Баш ништа не разумете! Инжењер ми је потребан као декор. Да вири кроз прозор вагона...

— Па онда натуци инжењерски качкет спроводнику.

„Пошто-соли“ бију дамари на вилицама.

Љова узалудно одмахује руком:

Ђаво да те носи... идем сутха на Сухахевку...*)

Напабирчисмо мало пара Јесењину за пут. Саветујемо се са Љовом — како да повећамо буџет.

Љова крадом од „Пошто-соли“ саопштава, да су у Бухари банкноте од десет рубаља са златном подлогом трипут скупље.

Јесењин му даје новац:

— Купи ми.

Сутрадан уместо десетица Љова доноси читаву гомилу вереничких прстенова.

Смејемо се.

*) Чувена пијаца у Москви на којој се све продаје и све купује. — Пр.

Сви су гломазни, огромни — сервијету да провучеш.

Љова умирује резонујући:

— Не спхемаш се, Сехјожа за женидбу, већ да их пходаш... Кад ти кажеш захадићеш, онда захадићеш...

Кад се вратио с пута, Јесењин ми је духовито причао како је Љова с овим прстењем, исплазивши језик, трчао кроз Ташкент, мувао се по пијацама и дућанима и како је најзад морао да им спусти цену, с великим губитком. Целе недеље Љова је био мрачан и, као врачара, шапутао је у себи слеђеним уснама:

— Штета!.. Гхдна штета...

С пута добих од Јесењина писмо:

Драги Тоља, прими поздрав и пољубац.

Седим у вагону и пуна три дана гледам с прозора проклету Самару и никако не разумем — да ли је све ово што осећам стварност, или читам „Мртве душе“ и „Ревизора“. „Пошто-со“ је пијан и уверава свога пријатеља да је он написао „Јурија Милославског“, да су све политичке главешине његови пријатељи, да му непрестано долазе „курири, курири, курири“. Љова седи намрштен и пита ме готово по пет пута дневно: „да ли би посркао сад тањир малоруске чорбе“. Паде ми на памет сад твоја кисела њушка, кад си гово-

рио о харингама. Ако хоћеш да знаш како изгледам, поједи парченце и погледај се у огледало.

Путујем, наравно, добро, ипак расположен, чак радостан што сам плунуо на ту проклету Москву. Ја се сад преслишавам и посматрам себе. Последњи догађај ме ипак поразио. Више, наравно, нећу тако пити, а данас на пример чак сам сасвим одбио и да видим „Пошто-со“ пијаног. Боже мој, како је то одвратно, а ја сам зацело бивао и гори!

Време је овде некако хладније ове године него код нас. Понегде је чак још снег. Према томе засад не идем лако одевен и спавам, покривен капутом. Хране има наравно тако „много“ да понекад случајно упитам Љову: „Да ли би, Љова, желео мало kobасица?“ И тако један, други, трећи, четврти, пети, шести дан непрестано путујем, а погледаш кроз прозор — оно зачарана варош проклете Самаре.

Вагон је наравно леп, па ипак ми је жао што непрестано стојимо у овом грозном месту. Мамурна глава тешко размишља кад се овако труцка. За возом нам је опет јурио коњ (не ждребац), али ја сад кажем: „Природо, и ти подражаваш Јесењина“.

Дакле, друже мој, често се сећам тебе, наше драге Емилије и опет, да се

опет вратимо на старо: „Шта мислиш Љова, шта ли сад једе Анатолије?“

Уопште, пут је изванредан. Увек сам говорио себи да није ружно путовати, нарочито у ово време кад је бутер у Москви 16—17, а овде 25—30.

То је, прво, рентабилно, а, друго, али, друго, Вања (чујем Љову из другог купеа како шаље „Пошто-со“ у утробу свете мајке), то је код нас знаш увек уместо цушпајза.

Дакле, видиш — све је то необично лепо и занимљиво, да сам у стању лако да прекинем, не би ли се што пре курталисао писма. О, нисам залуд себи говорио да је врло весело путовати са „Пошто-со“.

Твој Сергуњ.

Поздрав Коњенкову, Серјожи и Дав. Самојл.

Р. С. Прошло је већ четири дана откако ти написах писмо, а ми смо још у Самари. Данас од досаде, тј. од радости, изиђох на перон, приђем зиду на коме су излепљене новине и читам како самарско лито грди имажисте. Чак нисам ни знао да смо овде заиста у моди...

За време Јесењиновог осуства упознах се у Шершењевићевој књижари с глумицом Камерног позоришта — Аном Њикритином (мојом будућом женом).

Једном тихе априлске ноћи седели смо крај Каменог моста. Кубе храма Христовог пливало је по тамној води Москва-реке као велика златна барка. Буљећи очима и шуштећи гумама, јурили су мостом ретки аутомобили. Таласи су ударали својим хладним стакленим телом о камен.

Прохтело ми се да говорим о необичном и необичним речима.

Дигох камен и бацих у реку, у огледало црквеног кубета.

Златна барка се распрска као искре, као сјајна сламка и црна пукотина.

— Погледајте!

Онда је опет пливало по реци тврдо глатко злато. А о шљунку који га је пресекао ни трага ни гласа.

Говорио сам о пријатељству, упоређујући га са сенком цркве у реци, и о женама које смо имали, и које су сличне оном камену.

Онда сам свезао чвор на марамици, замочио га у воду, затегао још влажан завезљај и, пружајући Њикритиној, рекох:

— Покушајте сад... одвежите...

Она диже очи.

— Зашто?

— Чвор је као од камена... ето, такво је моје и Јесењиново пријатељство...

И отпочех говорити о годинама заједничких радости и туга, нада и разочарања.

Она се осмехну:

— То ће вам, готово, боље испасти у ритму и јамбу.

И мени би мало смешно и незгодно од речи, које су се шепуриле званично као ђуран.

Ја и Јесењин смо се разишли после неколико година. Али ја сад знам, да се то није десило двадесет четврте године, после његовог повратка из иностранства, већ много раније. Можда у радњи Шершењевића, кад сам првипут видео Њикритину. А можда и ове ноћи, кад сам хтео да говорим о пријатељству необичним речима.

41

Задимиле се сребрном прашином улице. По нашој Богословској корача стари проседи вратар, који личи на Коњенковог дрвеног „престарелог старца“. Као да не диже ноге, већ дебеле брезове, ниско потсечене кладе. У рукама вратара мала зелена канта за заливање. Из ње он полива шљунак, задимљен од

прашине. Миче се полако, полако сагиба узано грло канте, а оно нехотице прска врело камене ситним капима.

Некада је „престарели старац“ био вртар и заливао из зелене канте нежне румене шебоје.

Тада је био потребан он, његова канта и цвеће, које је мирисало на фини француски сапун.

А шљунак који је заливао поче опет да се пуши, пре но што ће доћи до краја стазе дуге десет метара.

Њикритина и ја враћали смо се с трка. Као по диркама клавира ударале су потковице брзог коња. Њикритина ниједанпут још није била код наше куће. Дуго сам је убеђивао, молио, мамио необичном куварском вештином наше Емилије.

А кад је пристала, једним лаким дахом претрчао сам три спрата и притиснуо прстом звонце. Притиснувши, заборавих да дигнем. Полудело звонце треперило је тако јако као моје срце.

Кад се отворише врата и кад ме погледаше зачуђене, уплашене и радознале очи Емилијине, у тренутку измислих изговор и прозирну лаж.

— Умирем од глади! да једем! да једем! да је...

У ходнику џакови брашна, сувог грожђа, пиринча и кајсија.

Улетох у собу. Кофери, корпе, џакови...

— Допутовао је Сергије Александровић... отрчао је да вас тражи...

Скочих као дете, плеснух рукама као дете, стегох Њикритину за руке као дете.

А из њих су цуриле капљице зноја.

У прозор је ударало сунце, не тако топло као у пролеће.

— Идем...

И она истрже из мојих прстију две мале непријатељске ледене луше.

Испратих је до куће. Опраштајући се, вребао сам поглед и не могадох га ухватити — наилазио сам на скупљене обрве и трепавице, које су се спуштале низ лице као франсле старинске дугачке сукње.

Јесењина наћох у „Пегазовим јаслима“.

И некако, грлећи га, и сам сам крио очи.

Увече се „Пошто-со“ жалио:

— Дајем ти часну реч да више никад у животу нећу поћи са Серјожом... Цео вагон је закрчио брашном и сувим грожђем. Ноћу је, битанга, товарио... ја сам ти, тамо, неки громовник... управна власт, опуномоћени, а он ти суво грожђе с пијаце вуче. Дозволио сам њему и Љови по два џака, а они, неваљалци, убацили по шест...

Јесењин се сагиње на уво:

— По дванаест!..

— Пред тамошњим песницима прави се вођа... размеће се парама, а од вагона опуномоћеног направио праву чивутску телалницу... с продавцима кајсија ценка се да ти се смркне... И какав сам ти ја онда тамо — громовник... и опуномоћени...

— Глете, молим вас, — „кајсије, брашно, суво грожђе!..“ А што сам у твоме вагону написао четврту и пету главу „Пугачова“ то није ништа?... Ја хоћу да те, животињо једна, обесмртим, да те у вечност уведем... а ти — „кајсије, кајсије!..“

При речи „вечност“ изумирале су речи „Пошто-соли“ и он је почињао да се сија љупко, топло, стишано као у забаченој влажној пензенској улици прозорче са завесом од тила, осветљено петролејском лампом под абажуром од руменкастог стакла, које личи на уштиркану доњу сукњу паланачке каћи-перке.

42

Кад је Њикритина путовала у Кијево, због неког љупког и пријатног устручавања и смешне незгоде, одлучих да је не испратим на станицу.

Она је становала у Газетној улици. Пут на Брјанску станицу водио је Њикитском, поред наше књижаре.

Воз је одлазио у три сата. Плашећи се одоцњења, спремао сам се за књижару од пола једанаест. Обично никад нисмо долазили пре два. А у доба „Пугачова“ и „Завере“ свраћали смо на тренутак после ручка и то не сваки дан.

Јесењин се зачуди:

— Јеси ли полудео... тако рано...

— Данас је тежак дан...

Гледајући ме лукаво упита ме:

— Дакле, да се ради?.. Па иди, иди, ради мало.

И пође са мном да се увери.

Чим стигосмо, устоличих се до прозора и почех очима клизити низ стакло.

Кад су улазиле муштерије, Јесењин ме мувао лактом у ребра:

— Услужи!.. Услужи...

Гледао сам га тужно.

А он:

— Дохватите господине Мариенгофе, Шелера-Михајлова из горњег рафа.

Проклето шкрабало написало је заинат мени педесет томова. Фрктао сам и на муштерију и на Јесењина. А зато што ми се јетко обраћао на „ви“ и са „господине“ одговарао сам дршћућим гласом:

— Друже Јесењине.

И у тренутку: кад сам стајао на мердевинама, балансирајући са рпом од пола метра, видех кроз прозор, кроз сребрну пену прашине, фијакеристу и крај његових ногу познату ми корпу.

Тешко је балансирати у таквом положају. А у колима на задњем седишту бело бере, блуза од батиста с машном и браон сукња. Као да није глумица позоришта у коме се дају естети Хофман, Клодел и Вајлд, већ гимназисткиња шестог разреда која путује на школски одмор у тихи Миргород.

И у том тренутку не осветих се Јесењину ја већ судбина — зато што је био неумољив и ледена срца.

Цела гомила Шелера-Михајлова од пола метра, сручи се доле, ударајући Јесењина по потиљку крутим „Њивиним“ корицама.

Излетех из радње као запушач од минералне воде и заувек открих душу најлукавијим стрелама и најотровнијем пецкању.

43

Преко лета остасмо у Москви. Јесењин је радио „Пугачова“, ја — „Заверу лудака“. Да бисмо имали мира закључавали смо пре подне врата и пријатељима и Јесењиновим при-

јатељицама. На улазу чак стависмо и одговарајућу објаву.

А онима који се нису рачунали с нашом објавом слали смо Емилију.

Она иако их није избацивала главачки беше ванредан Кербер.

Градиво за своје историске поеме узимао сам из две-три старе књиге. Јесењин — из Академијиног Пушкина.

Сем „Историје Пугачовљевог устанка“ и „Капетанове кћери“, Јесењин готово ништа друго и није прочитао, а кад је почела савест да га гризе, тешио се тиме што је Пушкин ипак бољи од Покровског.

А мене је често саветовао да се прихватим „Ледене куће“.

Ја волим Јесењиновог „Пугачова“. Јесењин се довио да обради, с изванредном наивношћу лирске уметности, сурове карактере и нимало лирску тему.

Поема Јесењинова је као оне старе православне иконе на којима иконописци приказују бога како се после створења света одмара на узвишењу под дроњавим покривачем.

А на поду су сликали скинуте зимске чизме. Бог је изгледао као риђобради новгородски сељак са жутим жуљевитим петама.

Петар I палио је такве иконе, као противне вери. Римске папе и кардинали осећали су уметност боље од њега. На иконама у кате-

дралама Италије — свеци се размећу модом епохе Ренесанса.

Понеку главу наших поема читали смо пријатељима. Једном се скупише код нас: Коњенков, Мајерхолд, Густав Шпет, Јакулов. После читања Мајерхолд поче говорити о извођењу „Пугачова“ и „Завере“ у своје позоришту.

А као сликара узећемо Сергија Тимофејевића — обрати се Мајерхолд Коњенкову: — он ће нам најдебље дрвене кладе истесати.

Коњенков погледа попреко:

— Шта?

— Кажем, Сергије Тимофејевићу, ви ћете нам дрвене кладе...

— Кладе?

И Коњенков тако тресну чашу о сто, да стакло прсну на све стране у парампарчад.

— Статуе... од дрвета... Сергије Тимофејевићу...

— За ваш циркус.

Коњенков устаде.

— Е, извини Серјога... извини, Анатолије... идем... идем даље од „клада“...

Ужасно се увредио.

А Мајерхолд није ништа разумео: — чиме је увредио, зашто се изродио такав неспоразум.

Јесењин рече:

— Све због тога, Всеволоде, што га ти ниси осетио... „Хладе!“... Нема смисла! Ти ни женску тако нежно по трбуху не милујеш, као он своје дрвене „сељаке прљаве“ и „древне старце“... у својој радионици никад их не открива пред туђим очима... Тек кад се закључа, скида платнене покриваче, као млади свилену кошуљу прве ноћи... а ти „греде“... нема смисла!...

Јесењин је придиковао, а Јакулов је тешио Мајерхолда на свој Јакуловски оригиналан начин:

— Он је... хе-хе... Азија, Всеволоде, Азија... кад је грчку краљицу радио... у смокингу је из Атине допутовао... од своје брадурине направио шпањолску брадицу... па, рачунам, — европски сликар... а он... хе-хе... дође једном к мени да... беше ту шампањца, воћа, лепих жена... хе-хе... тек ће ти он наједном: хајдмо к мени, на Пресњу, овде је, хе-хе, досадно... помислих, чиме ли ће нас изненадити после грчког Архипелага... а он ти нас доведе у своју кујну... па две флаше вотке... хе-хе... па киселих краставаца, па црни лук... онда ти се попе на кревет, па... хе-хе... дохвати хармонику... изу ципеле, па онда... хе-хе... певајте вели: „Како смо просо сејали, сејали“... фино, лепе жене... хе-хе... прсник бео... европски сликар... хе-хе... Азија, Всеволоде, Азија...

Јесењин се највише у животу плашио сифилиса. Дешавало се да му на носу изиђе бубулица, велика као мрвица хлеба, а он одмах иде од огледала до огледала мрзовољан и мрачан.

Питаће по педесет пута на дан:

— Можда је луес, а?... а?...

Једном оде и у библиотеку Румјанцева да чита о симптомима страшне бољке.

После тога беше још горе — мало-мало, па:

— Венерин венац!

Кад се вратили он и „Пошто-со“ из Туркестана, Јесењину су од непрекидног жватања сувих кајсија почеле помало крварити десни.

Пред сваким, и кога је знао и кога није, завртао је усну:

— Иде ми крв... а?... да није први стадијум?... а?...

Једном Кусиков приреди вечеру. Јесењин је седео до Мајерхолда.

Мајерхолд му рече:

— Знаш, Серјожа, ја сам заљубљен у твоју жену... у Зинаиду Николајевну... Ако се венчамо нећеш се љутити?..

Јесењин се комично поклони Мајерхолду до ногу:

— Узми је, молим те... До гроба ћу ти бити захвалан.

А кад су устали од стола, пред Мајерхолдом заврну усну:

— Ето... видиш... десни...

Мајерхолд значајно рече:

— Да-а...

И Јесењин побледе у лицу, као циц од јулског сунца.

Затим одведе у страну „Пошто-со“ и трагичним шапатам рече му на уво:

— Имам сифилис... Всеволод ми рече... а ја и ти смо из једне чаше пили... дакле...

Овоме се пресекоше ноге.

Јесењин га доведе до дивана, посади и нали воду у чашу:

— Пиј!

„Пошто-со“ испи. Али вилице наставише дрхтати.

Јесењин упита:

— Да те попрскам?

И попрска га.

„Пошто-со“ је гледао очима које нису ништа виделе.

Јесењин седе до њега на диван и, као дрвена кугла са служавника, слете му глава с рамена у руке.

Тако су седели десетак минута. Затим се дигосе и, вукући ноге по паркету, изиђосе у претсобље.

Ја и Кусиков их стигосмо на излазу.

— Куда?

— Кући... имамо сифилис...

И одоше.

У шест ујутру Јесењин је будио „Пошто-со“:

— Устај... Идемо код доктора...

„Пошто-со“ се за тренутак пробуди, седе на кревет и поче гурати обе ноге у једну ногавицу од гаћа.

Покушах да се шалим:

— Мишук, код тебе је већ почела парализа мозга!

Али кад је избечио на мене очи, горко зажалих ову шалу.

Зенице му се од ужаса разлише, као капље мастила кад падну на упијач.

Поверовао сиромаш.

Јесењин је са извештаченим спокојством завезивао леденим прстима машну.

Затим --Пошто-со“, заборавивши да обуче чакшире, поче просто на гаће навлачити чизме.

Ставих му руку на раме:

— Миша, иако си сад „прави генерал“, ипак сенаторску униформу немаш права да носиш.

Јесењин, не осврћући се, рече, задрхтавши раменима:

— А ти се непрестано шалиш! ... па и кад мирише на куршум из бровинга ... И са скрушеном тугом додаде: — И то ми је — друг ... друг ...

У пола седам притисли су звонце десно од тешких храстових врата на којима је стајала бронзана табла, песком изрибана.

Од девојке која није успела да прикрије штирканом кецељом телесну ровитост, ружи-часте снове и месиште, дизала се топла пара као од јутарње прљаве реке. Кроз отвор на вратима мумлала је о раном јутру и старим професоровим костима, којима је потребан одмор.

Јесењин је ударао песницама у врата до-тле, док није чуо у одговор кашаљ, стењање и уздисање из удаљене собе.

Старе кости се дигосе из кревета, да једном од њих препишу — воду за зубе и меку зубну четкицу, а другом:

— Бром, пријатељу, бром ...

Поздрављајући се, професор је крклао:

— Четрдесетпет година радим, пријатељу мој, али овакве, који разваљују врата ... не, пријатељи моји ... и бар да сте послом дошли ... а оно ... као да сте большевици, не?.. да-да! да-да! .. Е, па у здрављу, пријатељи ...

Ермитаж. На клупама весела шаљива гомила. На трибини инострани занесењаци — сињор Везувио и дон Мадридо. Сињор има нос као вологодска репа, а дон Мадридо — као полтавски дулек.

Дон Мадридо се окреће као точак по црвеном руском ћилиму. Сињор га хвата за шалваре:

— Пих, ку чеш?

— Ја, сињоре, кучи.

А у парку Ермитажа силно миришу беле печурке. Једном крај ограда Јесењин нађе две јагоде.

Давно нисам био у Лењинграду. Да ли и сад на Невском као оних дивних дана, расте на улици између коцки пријатна али на томе месту необична трава.

Сињора Везувио и дона Мадридо смени чувена руска балерина. Посматрамо младе гипке листове. Носић — као копље — забоден у дрвени пједестал. А образи као кесе, и под очима педесетогодишња подбулост. Али то зна огледало у будоару, а не јевтини раздражени редови.

Дивна је ствар уметност.

На уњкавом хладном клавиру човек с уморним тамним очним капцима цеди „Лабудово језеро“.

Приђе нам Жорж Јакулов. На њему љубичаст френч од старог штофа. Он удара по жутим кожним гамашнама танким штапом. Елегантан човек. С тим истим штапом у белим рукавицама водио је своју чету на јуриш против Немаца. А после су на жутим пантљикама звецкали Георгијевски крстови.

Гледа нас Јакулов, загонетно жмирећи једном маслинком. Друга је издашно преливена провансалским зејтином.

— Хоћете ли да вас упознам с Исидором Дункан?

Јесењин чак потскочи с клупе:

— Где је она... где је?...

— Ту је... хе-хе... дивна жена...

Јесењин ухвати Јакулова за рукав:

— Води ме.

И кружили су од Сале огледала до Зимског, од Зимског двора до Летњег парка, од Летњег до оперете, од Оперете натраг у парк да потраже очима између клупа.

Исидоре Дункан није било.

— Дођавола... хе-хе... не... отишла је... дођавола.

— Ту је, Жорже, ту је.

Велим му:

— Боље, Серјожа, да ноздрвама њушиш по трави.

— И нањушићу. А ти шаљи цедуљице у Кијево двапут дневно и — језик за зубе.

Морао сам ућутати.

Исидоре Дункан не беше. Јесењин се мрштио и љутио.

Ја сад видим нешто кобно у тој необјашњивој и страшној жељи да се сретне са женом, чије лице никад није видео и којој је било суђено да у његовом животу игра тако велику, тако жалосну и, најзад, тако трагичну улогу.

Журим да се оградим: трагична улога Дункан по Јесењина нимало не умањује фигуру ове дивне жене, великог створења и гениалне глумице.

46

„Пошто-со“ се заљубио. Брије главу, мења шарене туркестанске кечиће, чисти чизме американским кремом и пудерише нос. Од бухарске беле свиле сашио је пола туцета кошуља.

А у ствари ја сам кривац ове несреће. Знао сам, да „Пошто-со“ воли лепе ствари.

А она, с којом сам га упознао, заиста је лепа Ствар. Она је пријатан украс стана.

Наш друг нема собе, али зато има вагон. Због вагона он је пронашао Љову у „инженерском“ качкету.

Врло је страшно, ако узме Ствар за жену,
да би улепшао свој купе.

Говорио сам му од срца:

— Боље да ти поклоним ћилим!

А он се љутио.

Увече Јесењин и ја бринемо о његовој
судбини. Јесењин, као и некад, вели:

— Пропада младић... просто да запла-
чеш!

47

Вратила се Њикритина.

Хладне, јесење вечери. Месец личи на жу-
манце куваног јајета.

Од једанаест увече седим на клупи Твер-
ског булевара, прекопута Камерног, и чекам.
У позориште не смем да уђем. Ја сам прија-
тељ Мајерхолда и непријатељ Тајирова. Како
је то давно било. Сад, кад се сретнем с Ма-
јерхолдом, једва се дотакнем шешира, а с Та-
јировим сам чак много више него добар по-
знаник.

Понекад се пробе отегну до једног, до
два, до три сата ноћи.

Кад се вратих кући, Јесењин и „Пошто-со“
су ме исмејавали. Обећавају да ми поклоне
топал цилиндер са наушницима. Прозваше ме
„Брамбилон“ (у Камерног се давао комад

„Принцеза Брамбила“). А Њикритину — мај-
муницом, најмунчетом, мајмуном, мајмунчи-
ном.

Јесењин смишља поскочицу.

Ја сматрам Њикритину за лепотицу, а он
пева:

Ох, мајмунче, срце слепо
ниси ми баш тако лепо.

А кад је код нас у посети, Јесењин ту исту
поскочицу пева овако:

Ох, мајмунче, срце слепо,
е, баш си ми тако лепо!

Ноћу кроз зид чујем узнемирено шапу-
тање. То „Пошто-со“ и Јесењин брину о мојој
судбини.

48

Јакулов је приредио вечеру у свом атеље-у.
Око једног сата ноћи дође Дункан.

Црвена, дугачка хаљина у тихим сјајним
преливима; црвена коса, као сјај бакра; круп-
но тело, које се креће тихо и нежно.

Она одмери собу очима, налик на тацне
од плавог фајанса, и заустави их на Јесењину.

Мала, нежна уста му се осмехнуше.

Исидора леже на диван, а Јесењин крај
њених ногу.

Она загњури руку у његове коврце и рече:
Slatna glavat

Било је неочекивано да она, која није зна-
ла више од десетак руских речи, зна баш ове
две.

Затим га пољуби у уста.

И поново њена уста, мала и црвена, као
раница од куршума, пријатно прецедише ру-
ска слова:

— Anguel! (Анђеле).

Пољуби га још једном и рече:

— Džavol

У четири ујутру Исидора Дункан и Јесењин
одоше.

„Пошто-со“ се привуче до мене и поче
с крајњим очајањем правити план о „спаса-
вању Алата“.

— Повешћу га...

— Неће поћи...

— У Персију...

— Једино још у Персију...

Од Јакулова смо отишли у зору. Тужна
срца корачали смо пустим улицама.

49

Сутрадан одосмо код Дункан. Пречисћен-
ка. Балашовљева вила. Тешке мермерне сте-
пенице, собе „у стилу“ — ампир — лице на
сале московских ресторана, омиљених тргов-

цима; а маварске — на Сандуновљева купати-
ла. У зимској башти — смрдљиви кактуси и
клонуле палме. Кактуси и палме су исто тако
несрећни и тужни, као животиње у гвозде-
ним кавезима Зоолошког врта.

Намештај масиван, позлаћен. Брокат, сви-
ла, сомот.

У соби Исидоре Дункан на фотељама, ди-
ванима, столовима — лаке француске ткани-
не, венецијански шалови, руски шарени циц.

Из кофера извађено све чиме се може
прикрити стид, рђав укус, рђава раскош.

Исидора се нежно осмехну и, скупљајући
боре на носу, рече:

— C'est Balachoff... rdžavo chambre...
rdžavo... Isadora fichu châte... achetra...
mnogo, mnogo ruska châte...

На поду вунени душеци, јастуци, мадраци
покривени теписима и крзном.

Лустери увијени црвеном свилом. Исидо-
ра не воли светлост електрике. Њој је преко
педесет година.

На сточићу испред кревета, велики портре
Гордона Крега.

Јесењин га узима и пажљиво гледа. Учи-
ни ми се као да сише своје суве, мало испу-
цане усне.

— Твој муж?

— Qu' est-ce que c'est mouje?

— Mari... éroux...

— Oui, mari... bio... Kreg rdžavo mouje, rdžavo mari... Kreg piche, piche, travaillait, travaillait... rdžavo mouje... Kreg gêni.

Јесењин се удара прстом у груди.

— И ја сам геније!.. Јесењин је геније... геније!... ја сам... Јесењин је — геније, а Крег је — ђубре!

И с гнусном гримасом, он гура портре Крега под рпу нота и старих часописа.

— Adieu!

Исидора с усхићењем:

— Adieu.

И нежним гестом се поклони.

— А сад, Исидора (и Јесењин искриви обрве), играј... разумеш, Исидора?... Играј нам!

Он се осећа као Ирод, кад захтева игру од Саломе.

— Tansoui? Bon!

• Дункан навлачи Јесењинову капу и капут. Музика осећајна, непозната, узбудљива.

Апаш — Исидора Дункан. Жена — разбојник.

Страшна и дивна игра.

Витко и румено тело разбојника извија се у њеним рукама. Она му ломи кичму, узнемиреним прстима дави грло. Немилосрдно и трагично виси округла свилена глава тканине.

Дункан заврши игру, бацивши на тепих

грчевито укочен леш свога невидљивог партнера.

Јесењин доцније постаде њен господар, њен заповедник. Она је као псето љубила руку којом је хтео да удари и очи, у којима је чешће од љубави, горела мржња према њој.

Па ипак он је био само — партнер, налик на ово парче ружичасте тканине — апатичан и трагичан.

Она је играла.

Она је била коловођа.

50

А нама је пријатељ Саша Сахаров, страшни састављач поскочица, већ певао:

Тоља прљав, као слон,
у Серјоже чиста глава —
јер на Пречисћенки он
са Дуњашом својом спава.

Страшна вејавица завејала је дане.

Румени полусутон. Са нежних крупних рамена Исидориних падају тихи преливи црвенкасте свиле.

Јесењин трпа у руке „Пошто-соли“ четвртасти дечји грамофон.

— Окрећи Мишук, а ја ћу играти.

„Пошто-со“ окреће дршку од жице. Сандук цврчи „Газдарицу“.

Га-а-здарице, газдарице-е!

Госпођице, газдарице-е!

Скинувши лаковане ципеле, босих ногу на меким француским теписима Јесењин игра.

Дункан га гледа заљубљеним плавим фајансовим тацницама.

— C'est la Russie... ça c'est la Russie...

Скоком скачу по столу чаше, просипајући топли шампањац.

Вешто се врте Јесењинове жуте пете.

— Zvanredno!

Јесењин престаје. На побледелом челу крупне, хладне капље. Очи такође као хладне крупне, готово безбојне љуте капи.

— Исидора, сигарет!

Дункан додаје Јесењину цигарету.

— Шампања!

И она доноси шампањ.

Јесењин пије надушак чашу и одмах налива до врха другу.

Дункан му везује око врата своје нежне и одвећ меке руке.

На плаве фајансове тацнице као да се просипа чај, разблажен млеком.

Она шапуће:

— Essenin jak!.. frlo jak.

Таквих ноћи бивало је седам у недељи и тридесет у месецу.

Једанпут замолих воде од Исидоре Дункан.

— Qu'est-ce que c'est „vode“?

— L'eau.

— L'eau?

Исидора је заборавила да и вода може утолити жеђ.

Шампањ, коњак, вотка.

Почетком зиме „Пошто-со“ је требало да путује на Кавказ. Почесмо размишљати како да извучемо Јесењина из Москве. Мама смо и примами смо Персијом.

На несрећу Јесењин задоцни за воз.

„Пошто-со“ жртвава Љову у инжењерском качкету.

После трећег звона скидоше јадника из вагона с тим да пошто узме Јесењина, стигну њих двојица вагон у Ростову.

Једва кренуше после седам дана.

Из Ростова добих карту:

Драги Тоља. Иди уђавола за ово што си ме гурнуо у целу ову комедију.

Пре свега, ја сам у Ростову код Нине и псујем све на свету.

Ваш је вагон наравно побегао. Љова је добио купе, али у таквом купеу путовати исто је што и висити на коцу код Турака, а уз то ја сам сасвим престао да верујем у све ваше могућности. И то све због твоје лакомислености и његове глупости. У четвртак крећем за Тифлис и биће добро ако

се сретнем с Мишом, тада ће бити и крај свима овим мукама.

Ростов је — љубре невиђено, блато, лапавица и, овај „Сехјожа“ који се цењка са свима за две копејке! С њим свуда да пропаднеш од стида. Поздрав Исидори, Ирми и Или Илићу. Мислим да се сад код њих ваздух проветрио и, за цело су нас већ заборавили. Да, што даље од очију то даље и од срца. Нећемо ваљда кукати.

И Будала си ти, риђа!

Па и ја сам луд што те послушах.

Проклета Персија!

Сергије.

Сутрадан пошто стиже пошта дође натраг у Москву и Јесењин лично.

51

У мали бели вагон туркестанских железница уђе Ствар.

Ствар је имала уметнички извајан нос, меку златну косу, усне добро намалане отвореном масном бојом и очи прозирним плавим акварелом — језиве, као празна, негрејана соба.

Истовремено кад и велика Ствар у вагон уђе безброј малих ствари: плави чаршави, сомотски теписи, завесе од тила, сребрне кашике, вазе, пепељаре, парфеми.

Кад је „Пошто-со“ уздисао, велика Ствар је скупљала на носу љутите боре.

— Молим те пажљиво! Разбићеш моје стварчице од бакара.*)

У таквим случајевима ја нисам могао да се уздржим да не кажем:

— Оне уште нису од бакара, већ Брокера.**)

Ствар је уснама правила муштиклу.

— Наравно, Анатолије Борисовићу, пошто никад у животу нисте видели луксузно стакло и порцелан, можете тако да говорите. На пример, код вас и Јесењина су и покривачи од хартије, а у мојој кући, Анатолије Борисовићу, и куварицу би било срамота да тако спава...

И Ствар, пошто удену црвен конач у иглу, поче озбиљно да везе на крутом холандском платну замршени монограм, укрштајући у њему почетна слова имена „Пошто-соли“ и ње-ног.

У белом вагону сваким даном бивало је све мање нашег ваздуха.

Ствари су пуштале задах свој — пркосни, љути и оштри, као поган сапун.

Пошто-со“ је почео да заокругљује образе, а меки шиљак на носу да се румени и важно дује.

*) Врста стакла. — Пр.

**) Чувена московска фабрика мириса. — Пр.

Јесењин готово пређе на Пречисћенку.

Исидора Дункан му поклонила златан сат. Мислила је да ће сад, кад има сат, престати са својом вечном журбом: да неће више бежати од фотеља у ампир стилу, бојећи се да не одоцни на неке тајанствене састанке и незнате послове.

Сергије Тимофејевић Коњенков делио је цео свет на људе са сатом и људе без сата. Помињући неког, он би обично мрмљао:
— Онај... са сатом.

И ми смо одмах знали да ако је реч о сликару, не би имало смисла размишљати даље о његовом таленту.

И тако, чудном игром судбине, код најплеменитијег на свету „човека без сата“ појави се у џепу златан са два поклопца и можда од Буре.

Сем тога — он га је у присуству сваког новог човека вадио неизоставно двапут из џепа и, шкљоцнувши тешким златним поклопцем, радознано гледао „које ли је време“.

У свему осталом сат није играо намењену му улогу.

Јесењин је и даље бежао од Балашовљевих меких фотеља к незнатим пословима и на тајанствене измишљене састанке.

Понекад је трчећи долазио у Богословску с малим завежљајем.

Тих дана изгледао је одлучан и озбиљан. Одзвањале су мраморне речи:

— Свршено... тако сам јој и казао: Исидора адијел

У малом завежљају Јесењин је доносио две-три кошуље, двоје гаћа и чарапе.

У Богословску враћао се његов иметак. Смешкали смо се.

У књижари рекох Кожебаткину:

— Данас је Јесењин опет казао Исидори:

Адијел Крај!

Рубље моје дај.

После два сата по Јесењиновом доласку са Пречисћенке долазио би вратар с писмом Јесењин је писао кратак и упоран одговор. А кроз сат притискивао би дугме нашег звонцета Исидорин секретар — Иља Илић Шнејдер.

Најзад увече би дошла и сама Исидора.

Напућила би детињски усне, а на плавим фајансовим танцнама блистале би слане капи.

Падала би на под крај столице, на којој је седео Јесењин, грлила му ноге и просипала по његовим коленима црвени бакар своје косе.

— Anguel.

Јесењин је грубо гурао ципелом.

— Иди у... — и засипао је уличном псовком.

Тада се Исидора смешкала још нежније и још нежније је изговарала:

— Serguei Alexandrovitsch, volim tebe.

Свршавало се увек једним истим:

Емилија је опет спремала завежљај с покретном имовином.

53

Преко лета састајао сам се с Њикритином једанпут дневно. После њеног повратка из Кијева — двапут. Затим — трипут. Па ипак је изгледало мало.

Онда је она „заувек“ остала у мојој соби у Богословској.

Све се десило врло просто: једном је задржах увече и замолих да не одлази ујутру.

Рекох:

Па ипак ћете кроз сат да журите на састанак са мном... То није практично.

Њикритина пристаде.

А кроз два дана она пренесе у Богословску мали прсник од тила с ружичастим пантљикама.

Више ствари није било.

54

Пролеће. Кроз отворен прозор улази сунце и нека тиха луцкаста радост.

Затежем кајиш на чврсто набијеном кофери. Маколико дувао, маколико притискивао коленима његов жути жилави стомак — не вреди.

Посадим Њикритину на кофер.

Постарај се да повећаш тежину.

Она, лака, као перо, напиње се уз смех.

— Једа-а-н!

Надувени образи сахну, кајиш се кида у мојим рукама и напети капак одбацује „терет“ увис.

Улазе Јесењин и Дункан.

Јесењин са свиленим белим шалчетом, у сјајним рукавицама и са букетом пролећњег цвећа.

Он држи испод руке Исидору званично и свечано.

Исидора је у карираном енглеском костиму, у малом шеширу, насмејана и подмлађена.

Јесењин предаје букет Њикритиној.

Наш воз за Кавказ полази кроз сат. Јесењинов аероплан лети у Кенигсберг кроз три дана.

— А теби сам, будало-цвећко, и песму написао.

— И ја сам теби, Алате.

Јесењин чита, уносећи у топле и тужне речи топли и тужни глас:

Растанак с Мариенгофом.

Луда љубав је другарства врело,
кад бујна чула трептаји крећу —
пламен такође топи тело,
као што крави стеарин-свећу.

Пружи ми руке, о жељо жарка, —
друкчије нисам навико се. —
Хоћу да их у час растанка
умијем жутом пеном косе.

Ах, Тоља, Тоља, да ли си ти то,
по који пут, да л' рећи смем —
опет ти очи страховито
побелеше, ко да си нем.

Збогом, збогом! У ноћима сјајним,
да л' ћу дочекат радосне дни?
Међу свим младим и међу славним,
најбољи за ме био си ти.

Некад у доба које долази,
срешћу се с тобом опет, знам...
Тешко ми је, јер душа пролази,
к'о младост, љубав, и као плам.

Замениће ме други у души.

И ваљда — нек се сликови вију
и расплакране зато сад уши
по плећима ми, к'о весла бију?

Збогом, збогом! У ноћима сјајним
нећу дочекат радосне дни,
ал' ипак, међу бујним и славним,
најбољи за ме био си ти.

Мој „Растанак с Јесењом“ завршавао се овим редовима:

И наједном
при повратку
следиће се рука у руци —
пољубац сусрета увенуће.

55

А ево шта је писао Јесењин из далеких крајева:

Остенде, 9 јула 1922.

Драги мој Тољик. Мислио сам да се налазиш негде у крајевима кобних грозница и диња нашег дивног путовања 1920 године, кад из писма Иље Илића дознадох да си у Москви. Драги мој, најближи, најрођенији и најбољи. Тако бих хтео да се одавде, из

ове грозне Европе, вратим у Русију, к некадањем нашем бујном бећарском животу и свима нашим полетима. Овде је таква чамотиња, таква ништавна северјанштина*) живота.

Сад сам у Остенду. Одвратно Бел-Холанско море и свињске тупе њушке европске. Због тога што у овим крајевима вина има у изобиљу, оставио сам пиће и цвечим само киселу воду.

Тамо, у Москви, нама се чинило да је Европа најпогоднији крај за пласирање наших идеја и поезије, а овде видим: боже мој, како је дивна и сјајна Русија у том погледу! Чини ми се, да још нема такве земље и да је неће бити!

У погледу спољних утисака после нашег растанка овде је све распремљено и пеглом испеглано. У почетку би ти се то допало, после, мислим, да би се и ти ударио по колону и да би заурлао као псето. Право гробље! Сви ови људи, који кривудају брже од гуштера, нису људи — већ гробовски црви, куће су им — гробови, а копно — гробница. Ко је овде живео — тај је давно мртав, и памтимо га само ми. Јер црви не могу памтити.

Од свега што сам овде намеран да урадим, — то је да објавим преводе две књи-

*) Од презимена песника Северјанина, Игора. — Пр.

ге од 32 стране два несрећна аутора о којима овде знају врло мало и то у књижевним круговима. Објавићу на енглеском и француском.

У Берлину сам направио, наравно, много скандала и гунгуле. Мој цилиндер и огртач, сашивен код берлинског кројача, изазвао је код свију револт. Сви мисле да сам допутовао о трошку бољшевика, као чекист — или као агитатор. Све ми је то смешно и занимљиво. Књигу своју продао сам Гржебину. Твоје песме их буне. „Добру књигу песама“ успех да продам само као збирку стихова твојих и мојих. Али неки иду дођавола, јер су се сви они овде уцрвљали за пет година емиграције. Ко живи у гробници тај смрди на лешину. Ако желиш да дођеш овамо, онда погурај Иљу Илића, ја му о томе засебно пишем. Само после свега што сам овде видео не бих много желео да и ти оставиш Русију. Не можемо поверити другим чуварима наше књижевно поље. У сваком случају, ако желиш, крени, али ти отворено кажем: ако и сам одавде не побегнем кроз месец дана биће велико чудо. Онда, заиста, имам ђаволски уздржљиву нарав коју ми одриче Коган.

Сећам се сад Туркестана. Боже мој, како је све то било дивно! Ја сад волим себе чак и пијаног са свима својим скандалима:

У Самарканд нећу поћи ја
Т-тамо живи — љубав моја...

Тоља драги, прими поздраве. Поздраве.
Твој Сергуњ.

Цвећко моја луда.

Туце писама сам изволео послати вашој
свињарији, а ваша свињарија — ни да гукне.

Дакле, почињем:

Знате ли ви, поштовани господине, Ев-
ропу? Не. Ви не знате Европу; побогу, ка-
кав утисак, како куца срце... О, не, ви не
знате Европу.

Пре свега, брајко, то је таква одврат-
ност, једноликост, таква духовна беда, да
повраћаш. Да ти срце закуца, да куца од
најочајније мржње, просто да сврби; али
на моју жалост један у овом случају мени
одвратан али диван песник Е р д м а н казао
је, да нема с чиме ни да га почешеш. За-
што да нема с чиме? Ја сам готов да у ту
сврху прогурам кроз грло четку за ципеле,
али су ми уста мала и грло ми је узано.
Да, у праву је он, тај проклети Ердман,
испоручи му за то хиљаду пољубаца.

Да, мој риђи пријатељу, да. Писао сам
Сашки, писао Златом — а ви „ни мајку му
његову“.

Сад разуме мој мозак здрави,
ја нисам дете па да то боли
без мира, у трци и јурњави,
не може песник да заволи.

Ово је казао В. Ш.*), енглески се он зо-
ве В. Шекспир.

О сад знам какви сте неваљалци, и иду-
ћи пут да вам се осветим написаћу енгле-
ски — да ништа не разумете.

Видите — једино зато што сте ми одвра-
тни, зато што ме се не сећате, ја сам с на-
рочитом злурадошћу превео ваше сканда-
лозне поеме на енглески и франц. ј. и објав-
љујем их у Паризу и Лондону.

У септембру ћу вам све то послати, чим
изиђу књиге.

Моја је адреса (зато, да ми не пишеш):
Сергије Јесењин.

И Сахарову из Диселдорфа:

Драги моји. Добри...

Шта да вам кажем о овом грозном цар-
ству малограђанском, које се граничи с иди-
отизмом? Сем фокстрота, овде готово ни-
чега нема, овде ждери и пију па опет фок-
строт. Човека засад још нисам срео и не
знам, где га је могућно осетити. У великој

*) Песник В(ађим) Ш(ершењевић). — Пр.

моди је Господин долар, а уметност нек иде у ђавола, главно је — музик-хол. Чак ни књиге нисам хтео да објављујем овде, без обзира што су јевтини хартија и преводи. Ником овде ништа не треба.

Кад је пијаца књижевна Европа, а критичар Љвов-Рогачевски, онда је глупо писати песме њима за вољу и по њиховом укусу. Овде је све уштогљено, зализано и очешљано готово исто онако као Мариенгофова глава. Птице стоје где им је дозвољено. Али, куда ћемо ми с оваквом непристојном поезијом. То, знате нема смисла; то је исто, као комунизам. Понекад бих хтео да све ово пошаљем до врага, да притегнем опанке, па натраг.

Иако смо сироти, иако је код нас глад, зима и људождерство, али ми имамо душу, коју су овде дали као сувишну под закуп Смерђаковштину.

Наравно, понегде нас знају, понегде постоје песме, преведене, моје и Тољкине, али нашто све то кад их нико не чита?

У овом тренутку предамном је на столу енглески часопис с Анатолијевим песмама, који чак не желим ни да му пошаљем. Врло лепо издање, а на корицама белешка: у 500 примерака. То је овде највећи тираж.

Развите кас, коњи! Лети, кочијашу мој. Мајко, пожали свог јадног сина. О, да ли

знате? Алжирском Беју је под самим носем сабља. Прочитај све ово Кличкову и Вањи Старцеву, кад почну мајку псовати, души мојој биће лакше.

Твој Сергуњ.

Гогољев додаток:

Ни датума ни месеца...

Да сам као..... велики...

Боље би било да се о..... обесим.

56

Мој пријатељ, бивши глумац Камерног позоришта, а сад позоришта Макса Рајнхарта, Владимир Соколов спремао је у Берлину на немачком језику с великим немачким глумцима „Идиота“ по роману Достојевског.

То беше у јесен 1925 године.

Седео сам у Пшор-Броу у Курфирстендаме с огромном чашом минхенског пива. Чекао сам Соколова. Са мнош је немачки социјалдемократа. Усне су му сиве и танке, као ушице. Вели:

— Руси у Берлину воле да причају о нама, Немцима, анегдоте. Ви сте чули, зацело: у некој вароши револуционарни устанак. Заузимају станицу. Јуре кроз чекаонице. Притрчава Рус и виче: „Зашто не идете на колосек? Зашто не

заузмете перон?" Немци одговарају: „Каса је затворена... не издају перонске карте“.

Насмејаш се и помислих: а о нама се такве анегдоте неће причати.

Мој сусед сматра да су „перонске карте“ јемство, да ће Немци пре других и најкраћим и најмирнијим путем доћи до социјализма.

Уђе Соколов. Намрштен, љут.

Хукће:

— Чујеш, изгледа, бацићу све... Не могу... Све је ово као заинат... читам им, ето, „Идиота“. Сећаш се, кад Рогожин прича кнезу Мишкину, како се ваљао пијан ноћу на улици у Пскову и — пси га изуједали... Само што прочиташ: смех... Питам: „Зашто се смејете?": глумци се некако збуњено између себе гледају... Затим један од њих рече: „Овде је, Herr Sokolov, рђаво преведено. Не одговара... Достојевски тако није могао написати"... „Шта то није могао написати?...“ „Па ово, о псима који су уједали... Ово уопште не иде... Публика ће се смејати"... „Али, зашто ће се смејати?“ — и почињем да се љутим. „Па како то — рече да пси могу неког изуједати — кад они носе корпе?“ И, верујеш ли, да им ништа нисам казао — одмахнух само рукама. И морао сам то место прецртати...

Кад размишљам о Јесењину на Западу,

увек ми пада напамет ова анегдота и Соколовљев случај.

Јесењин је осетио да он, да његов унутарњи свет и његове песме не одговарају и да су осуђени на прецртавање, као оно псето без корпе које је ујело Рогожина.

Још је у Кубанским степама Јесењина наплашио мало гвоздени коњ.

Како је он испао јадан и жалостан у срањењу с оним гвозденим Коњем, кога је имао прилике да види како скаче на другој половини земљине кугле.

1924 године био сам у Паризу. Једном цео дан лутах са Кусиковим по Версаљском парку и Тријанону. Уморисмо се дивним умором.

Вечерали смо на пола километра од Версаља у малом ресторану. У разговору рекох Кусикову:

— Знаш, Сандро, једанпут сам се необично наљутио кад сам прочитао код неког Француза у роману, да „два париска вивера и две кокоте за једну ноћ покажу више духовитости и грације него Енглези, Французи, Руси, Американци за целу годину.“ А сад...

И, не довршивши, испих велику чашу хладног белог вина у част Версаља, Француза, романског генија.

Кусиков се осмехну:

— А ја ти, Анатолије, чини ми се још нисам причао, како смо прошле године Јесењин

и ја дошли доведе... недељу дана сам га ло-
мио... преломио... и кренусмо... дођо-
смо баш до овог ресторана... и Јесењин из-
јави да је огладнео... седосмо да до-
ручкујемо. Јесењин поче пити, љутити се,
љутити се и пити... до ноћи... а ноћу вра-
тисмо се натраг у Париз, не видевши Версаљ;
ујутру, трезан, радовао се своме лукавству и
вештини... Тако је пропутовао Сергије целу
Европу и Америку, као слеп, не желећи ни-
шта ни да зна ни да види.

Сетих се реченице из некадањег Јесењино-
вог писма о томе како је за њега путовање
штетно. „Ја не знам, — писао је он, — шта би
било са мном кад бих „случајно“ морао да
пропутујем целу земљину куглу. Наравно, ако
не револвер академца Шмита, онда, у сваком
случају, нешто што руши осећање земаљског
диапазона.

У једном од Љесковљевих романа гошћа
кнезова Протозанових, Олга Федотовна (уско-
ро после уласка Александра у Париз, у коме
је учествовао и њен кнез) долази у иностран-
ство. Писар посланства по повратку у Русију
причао је о Олги Федотовној:

Она је тако од Рајне почела... Чим опази
рушевине, одмах сва уздрхти од радости и
свима досађује: „Погледајте, људи, погледајте.
То је све наш кнез разрушио“, па сама од

среће плаче. И, настављајући своју теорију
рушења свих европских грађевина, објавила је
у Паризу рат свој француској послузи, доказу-
јући свима да недограђена у то време Бого-
родична црква у Паризу није недограђена,
већ да је и њу кнез „разрушио“.

А кад је Кнегиња стала на страну увређе-
них Француза Олга Федотовна је изјавила да
она „не поштује своју родбину“.

Дошло је време да се призна да је руски
патриотизам од кога смо боловали у доба
војног комунизма, имао много сличности с
идејним богатством Олге Федотовне.

Нама није била далека ни гениална лудост
Василија Васиљевића Розанова, који је тврдио
да волети срећну и велику отаџбину није ве-
лика ствар и да је треба волети кад је она
слаба, мала, понижена, најзад глупа, па чак
порочна. Баш онда, баш онда, кад је наша
„мајка“ пијана, кад лаже и кад је сва огрезла
у греху... Али и то није све: кад она, најзад,
умре и кад „изгледана од Јевреја“, покаже са-
мо кости — баш ће онај бити „Рус“, ко буде
плакао крај овог скелета који ником није по-
ребан и кога су сви плунули...

Јесењин је био прилично паметан да баве-
ћи се у Европи, схвати сву застарелост, ове-
шталу убогост, отрцаност оваквих погледа, —
недовољно чврст, одлучан, да се одрекне
њих, да нађе нови унутарњи свет.

Преко лета отпутовасмо Њикритина и ја на Црно Море да се пропржимо на сунцу. У августу нестале пара. А уз то као поручено, као заинат лукави продавац, црномањаст, као од глине направљен, босоног и голотрб викао је по пет пута дневно:

Јашка у корпици
има робу фину
све, к'о у Берлину,
у магацину.

Срећом: нема сваки продавац тако много примамљивих ствари.

Две копејке кило вишања.

И диње од пет копејака, о којима црноока сињора овако пева серенаду:

Диње! Диње!
Пробај само
просто пршти и пуши се! —

дочарале су не тако мрачну слику нашег живота.

Ми смо попуњавали празнину стомака издашностима Југа и писали пријатељима у Мо-

скву да се промувају и да нађу у неком великодушном уредништву мало пара; и рођацима — да претресу своје џепове ради позајмице на кратко време.

Ма да сам, додуше, мало веровао и у уредничку великодушност и у рођачке џепове.

Уосталом, од рођака (сем сестре) готово никог немам на свету белом. Најближе сродство је кад кажем, да су нам бабе на једном сунцу чарапе сушиле. Тако су, чини ми се, говорили стари добри писци.

Наједном телеграфска упутница на сто рубаља. И одмах сва киселина из душе ишчезе. Одлучи смо чак да се још недељу пробрчкамо у мору.

За време ручка лупали смо главом: ко би могао да нам приреди овакво изненађење?

А увече нам поштар предаде одгонетку на потпис.

Депеша: „Допутовао Долази Јесењин“.

Као луд, почех скакати и плескати рукама. Из жутог кожног несесера погледа ме стидљиво шестонедељни Кирило.

„Тако велики чика па скаче као јарац!“

Опаметивши се, манух прстом испред његовог руменог зрна грашка с двома рупицама:

— Е, бата Кирило, путујемо у Москву... Из немогућних Америка вратио се мој друг једини... Јеси ли разумео?

Румено зрно грашка се намршти и кину:

— Дакле, истина је!

Ујутру је Кирило променио стан — уместо кожног несесера дрвено коританце — и брзим возом кренуо у Москву.

58

— Ту сам.

— Алате!..

Гле, Европљанина! Гле, дивног, интересантног Европљанина! Види молим те: из џепа мекког сивог капута вири и крајичак сјајног налив пера.

И, чини ми се, да је још еластичнији постао ход у отменим белим ципелама и да је још жућа коса испод обода тако лепог и укусног (боје — беле кафе) шешира.

Само те очи... не разумем... чудно — нису његове.

— Гад!

— А?

— Европа је — гад.

— Гад?

— А у Чикагу до надземне железнице пропнеш се на прсте и прстом додирнеш!... Глупости!

И с одвратношћу пропе се на прсте у белим чарапама својих отмених ципела.

— ... у Венецији архитектура и којекако... само смрд-и-и! — И врло смешно намршти нос. — А у Њујорку ми се највише допао мајмун код једног банкара... Иде гад у свиленој пиџами, томпусе пуши и служавке штита... а у Паризу... седим у кафани... прилази келнер... вели: „Ви, Јесењине, ручате овде, а ми, гардиски официри, са сервиетом испод пазуха“... „Јесте ли, ви — питам, — лакеји?“... „Да! лакеји!“ „Е, онда ми — велим — донесите шампања и не причајте ту много!“ Да!... и твоје сам песме превео... своју књигу сам на француском објавио... само све је то узалуд... тамо поезија ником није потребна... А с Исидором — адие!..

— „Знај, рубље моје дај?“

— Не, збогом заувек... заувек... ја сам Рус... а она... нисам могао... знаш, кад сам преко границе прешао — плакао сам... земљу сам љубио... као рјазанска сељанка... да прочитам песме?..

Прочита целу „Кафанску Москву“ и „Црног човека“.

Рекох:

— „Кафанска Москва је — дивна. Тако много лирске снаге и тако много трагике досад није било у твојим песмама... успео си да форму циганске романсе дигнеш до врло, врло велике уметности. А „Црни човек“ је слаб... сасвим слаб... ништа не ваља“.

— А Горки је плакао... читао сам му „Црног човека“... сузе су текле...

— Не знам...

Јесењин није штампао и није читао „Црног човека“ све до пред крај. Колико се сећам, унео је врло мале поправке.

Увече смо били у некој боемској кафани у Њикитској — можда „Залутало псето“ или „Путујући ентузијаст“.

Јесењин се опио после прве чаше вина. Страшно и грозно је галамио: неког је ударио, псовао, лупао чаше, претурао столове и цепао червонце. Гледао ме мутним очима и није ме познавао. Једна једина реч допирала је до његове свести: Кирилка.

Њикритина је говорила:

— Серјожа, уплашиће се Кирилка од вас... немојте пити... он је мали... не можемо к њему кући тако...

И Јесењин се за тренутак стишавао.

Ова иста чаробна реч одведе га из кафане.

У колима на по пута до куће, Јесењин је спустио главу на моје раме, као да није његова, као нешто непотребно, као неку хладну кошчану куглу.

А у собу, у Богословској, уз припомоћ непознатог човека, унео сам тешко, крто, непослушно тело. Испод упалих мртвачи-црних капака блистале су набрекле беоњаче. На усти-

ма пена. Као да је тог тренутка прождрљиво и устежући се јео колаче и убрљао усне слатким, лепљивим кремом. А образи и чело беху сасвим бели. Као Ватманова хартија.

То је дан — првог сусрета. Јутро и ноћ. Сетих се песме о „Црном човеку“.

На души — језиво.

Можда није залуд плакао Горки над њом.

59

Сутрадан Јесењин превуче у Богословску своје американске кофере. Тешке, жуте, оброчима оковане; са штапићима, преградама и вешалицама унутра. Црнци се при истовару и утовару нису с њима много устручавали — бацали су их на плоче и асфалт готово с другог спрата.

У коферима — безброј капута, свилено рубље, смокинг, цилиндер, шешири, фрак.

Јесењин је страховао — чинило му се да га свака краде, или ће га покрасти.

Понеколико пута на дан прегледао је браве на коферима. Кад је одлазио, тајанствено ми је шапутао на уво:

— Пази, Тоља!.. никога у собу — никога!.. Знам их ја — увек су с калаузом у цепу...

На песницима, пријатељима и познаницима чинило му се да види своје чарапе, машине. При сусретима их је њушио — да то не миришу његови парфеми.

То није ни лудост ни тврдичлук.

Сећам се прве ноћи, пене на уснама, налик на сладак крем, туђих очију на присном, драгом лицу и тренутка — кад је устао и бацао червонце.

Некад не беше тако.

Једном су Мајерхолд и Рајх били код нас „на блиновима“. Пили су вотку уз „блинове“. Јесењин више од осталих. При крају поче да ларма и треска тањире о под. Тихо му шапнух на уво:

— Немој, Серјожа, једва смо их искамчили, а ти их крцкаш.

Да не види Мајерхолд, лукаво ми намигну и умирујући ми показа главом и прстом неразбивени тањир на поду.

Ствар је била проста. У порцеланском сервису налазио се један емаљирани тањир. Он га је котрљао по поду, лупајући и трескајући; после га је вешто и неприметно дизао, стављао на сто и поново бацао.

Или:

Наш бели туркестански вагон је на споредном колосеку ростовске станице. Јесењин се вратио пијан из вароши. Почео је галамити.

Пратилац вагона се нагао кроз прозор и казаше му:

— Друг Молабух није наредио, Сергије Александровићу, да вас таквог пустим у вагон!

— Мене?.. да не пустите...

— Не смем, Сергије Александровићу!

— Боље пусти!

— Не смем.

— Реци твоме „енералу“ с укрштеним кајишима: ако не пусти — разнећу му колибу!

— Не смем.

Онда Јесењин, дерући се, поче разбијати прозоре на вагону.

Прштећи, падало је стакло на прагове. „Пошто-со“ је стајао у купеу, блед, у кошуљи и гаћама, са свећом која је играла у руци. Јесењин није престајао.

Прође три дана после бомбардовања вагона. „Пошто-со“ никако да се помири са Јесењиним. На сва убеђивања одговарао је:

— Шта ми ти ту причаш: „пијан! пијан! није при себи!“... Још како је он, драги мој, при себи... Увек је он при себи... не брине, кад је разбијао стакло, увукао је песнице у рукав... да се не посече, којешта... а ти: „пијан! није при себи!“... Цео прозор је разбио — а ниједне огреботине на прсту... препреден је он, драги мој... а ти... „пијан... није при себи!“...

Такав је био Јесењин.

Да је он на дан првог сусрета показивао червонце а цепао обичну хартију, знао бих да нису тако страшни упали капци и крем-пена на уснама, и непомично крто тело.

60

Предосећана туга наших „Растанака“ претворила се у стварност и истину.

Упочетку се разиђоше књижевни путеви.

Јесењин је сарађивао у имажистичкој „Гостионици за излет у лепо“, али је већ намигивао на сеоске песнике. Дуго је седео с Орјешиним, Кличковим, Ширјајевцем у подруму „Пегазових јасала“.

Свађали су се, драли, пили.

Јесењин је желео да предводи. У припреманом часопису „Росијани“ захтевао је:

— Диктатуру!

Орјешин му је пакосно и снуждено показивао шипак. Кличков је севао очима и презирао завидљивим осећањем од безброј товара.

Јесењин оде у Петроград и доведе отуда Николаја Кљујева. Кљујев је пастирски грлио свога млађег брата по речи, трократно га љубио у уста, звао га „Серјожењка“ па је чак и мене љубазно лупкао по колену, додајући:

— Јелен! јелен!

Уздисао је за Олоњецким колибама и до „фајрона“, до четири сата ноћи седео је свакодневно у „Пегазовим јаслама“ уз виолине које су стругале фокстроте, у кругу нафракане, празноглаве и вашарске руље која је мирисала на вино, на пудер „Леди“, и на мутне тверскобулеварске страсти.

Мени се допадао Кљујев. И зато, што је путевима Господњим дошао у „Пегазове јасле“, и зато што се крстио уз чашу разблаженог домаћег пива и репић суве рибе, и зато што је због мистичне борбе и велике лажи коју је звао уметношћу, ставио на главу трновенац и упарадио се испружене руке са богаљима, циничке и исмевачке душе.

Јесењин је према Кљујеву био љубазан и умиљат. Причао је о „Росијанима“, смишљао је како да направи од „старијег брата“ машице за своју „диктатуру“, како помоћу „Миколаја“ да ућутка Клиčkова и Орјешина.

А Кљујев је уздисао:

— Ето, Серјожењка, скоро ћу да притегнем опанке... последње ципеле сам, Серјожењка, поцепао!

Јесењин му наручи ципеле од шевроа.

А увече је код „Пегаза“ питао:

— Па како ћемо са „Росијанима“ Николаје?

— Ја мним, Серјожењка, да ти будеш вожд... тебе у чело совре.

— Ти им реци — Серјоги оном Кличкову и Петру, да је, де, „Јесењинова диктатура“.

— Казаћу, Серјожењка, казаћу...

Ципеле су се правиле целе недеље.

Кљујев је пребацивао Јесењину:

— Зашто си, бре, Исидору оставио... добар бабац... богат... да је мени пала у део... плишану бих бре капу купио са пресавијутком и капут бих, Серјожењка, од поповског штофа направио...

— Направићемо Николаје, направићемо, чим „Росијане“...

А кад су шевро ципеле биле готове, Кљујев их је везао у бошчу и исте ноћи, крадом, не поздравивши се ни с ким, одмаглио из Москве.

61

После књижевног разанка, разиђоше се и наши путеви пријатељства и душе.

Тек што се вратих из Париза. Седео сам у кафе-у. Слушао потмуло брујање дебелих струна великог баса. Никог од публике. Келнерици у белој кецељи је — отекао образ. А друга келнерица у белој кецељи чак се није потрудила ни усне да намаже. Ђаво би га знао шта је то!

На улици ружно, блато, жути, житки сјај фењера.

Помислих, како би било лепо разбити ову јесењу тугу веселим монпарнаским песмама. Неочекивано уђе Јесењин. Госпођица са отеченим образом и госпођица са ненакарминисаним уснама згледаше се уплашено и слеглоше раменима. Јесењиново је око мутно, ровито, као парче шећера, нерастопљено у шољи беле кафе. Обучен је немарно. Шешир умрљан, згужван; непромењена крагна и укусо спала машна. Златна пена косе усахла и потамнела. Почела је личити на прљаву воду после прања у кориту.

Јесењин, без поздрава, приђе мом столу. С рукама у џеповима, не говорећи ни речи, пиљио је у мене ружним, мрачним погледом.

Нисмо се видели неколико месеци. Кад сам полазио из Русије, нисмо се опростили. Али се ни свађали нисмо. Само су односи охладнели.

Продужих да мешам кашичицом по шољи и ђутке сам га гледао у очи.

Један од мајушних петроградских песника врзмао се око нас. Приђе нека жена и поче вући Јесењина за рукав.

— Иди у пивску флашу... видиш да сам се с Мариенго-о-фом срео...

Јесењин је заударео на одвратно љигаво подригивање:

— Па?

Он тешко спусти руку на сто, наже се, при-
маче готово своје лице до мене и, наглашују-
ћи сваки слог, рече:

— Појешћу те!

Јесењиново „појешћу те“ треба схватити
у књижевном смислу.

— Нити си ти мрки вук, нити ја црвенкапа.
Ако бог да, нећеш ме појести.

Процедих осмејак, дигох шољу, и сркних
врелу кафу.

— Не... појешћу те!

И Јесењин стеже песницу.

Петроградски мајушни песник, шиљат, црн,
с носем налик на знак чуђења, и непозната
жена почеше шапатам да умирују Јесењина
и да ме саветују нешто.

Јесењин се исправи, опет увуче прсте у
цепове, окрете ми леђа и неједнаким посрћу-
ћим кораком упути се излазу.

Поетић и жена држаху га испод руке. На
вратима, као на завртњу, окрете главу и ски-
де шешир:

— Адиее!

И зашкргута зубима...

— Па ипак... појешћу те!

Поетић тресну вратима...

То је наша свађа. Прва за шест година. По-
сле месец дана, сретосмо се на улици и, без
поздрава, погледасмо у страну.

Упролеће опет отпутовах са женом у ино-
странство и опет се вратих у Москву у блато
познога октобра. Првих дана по повратку по-
сетих Качаловљеве. У минијатурном њиховом
стану у Камергерској пили смо дивно дома-
ћиново вино.

Василије Ивановић је рецитовао песме —
Блока, Јесењина. Из угла је блистала црна ме-
ка длака и крупне паметне очи Качаловљевог
добрман-пинча.

Василије Ивановић стави руку на његову
расну глатку њушкицу.

— Цим... Цим... диван јел

— Диван!..

— Јесењин га опевао.

И Качалов прочита песму, посвећену Циму.
А после упитах:

— Како је Јесењин?.. добро или рђаво?..

Омраза је унела у душу много блата и пр-
љавштине. Као да смо у себи носили помијару.

Али време је и њу изврнуло и влажном кр-
пом је избрисало. Једном речју — чиста је —
чистуница.

— Није баш добро...

И Василије Ивановић исприча пријатељски
шта је приметио при ретким сусретима, шта
је допрло до њега и шта је чуо од људи, бли-
ских и далеких Јесењину.

— А где је сад Серјожа?.. Испало је све гупо и гадно... између нас... ни због чега и ни зашто...

До дубоко у ноћ седели смо у минијатурном стану уз пријатељско домаћиново вино.

Опраштајући се, рекох:

— Чим дознам где се сад смуца, отићићу да се помирим.

А те исте ноћи у Богословској, у току неколико часова, седео је Јесењин, очекујући наш повратак. Љушкао је Кирилкину колевку, маукао успаванке и са сањивом таштом разговарао о животу, поезији, пријатељству и љубави.

Отишао је, не дочекавши нас.

Поручио нам је:

— Кажите им, да сам био... да их загрлим и да се измиримо.

Нисам спавао остатак ноћи. Од наврелих суза овлажила се навлака.

Сутрадан, одујутру — трчао сам по вароши и питао намернике о Јесењиновом леглу.

Намерници су одмахивали рукама.

А увече, кад сам гутао (да бих само гутао) хладну чорбу зачу се звонце које сам одмах познао, без обзира што га нисам чуо више од пет стотина дана.

Јесењин уђе.

Прође готово недеља.

Полудех трчећи за парама. Изблесавео вратих се кући.

Њикритина отвори врата:

— Код нас је Серјожа...

И узнемирено додаде:

— Донео вино... пије...

Кад се у последње време говорило: „Јесењин пије“ речи су звучале као ударци тојаге. Уђох у собу.

Још жути талог из боце није му ударио у очи.

Снажно се пољубисмо.

— Овде ме Мартишон вређа...

Јесењин лукаво мрдну усном:

— Неће са мном да пије... у част нашег помирења... љубави наше...

И нали чашу незапењеног шампања.

— Причекај, Сергуњ... прво да се набокамо... Мартишка нам је спремила хељду.

— Једи...

Јесењин намршти обрве.

— А ја — сад мало једем... готово ништа не једем...

И искапи чашу.

— С пролећа умрећу... Немој, немој да се плашиш... велим умрећу, дакле — умрећу...

Опет заиграше усне лукаво:

— Ја имам... туберкулозу грла... дакле:
свршено!

Почех му причати о Италији, да ћемо заједно кренути у пролеће на топли Јадран, да се поваљамо на топлим песку, да не пијемо ово ђубре (и склоних под сто боцу) већ дивно огњено растопљено злато Данунцијевог сунца.

— Не, умрећу.

„Умрећу“ изговарао је врло одлучно, с невероватним спокојством.

Хтео сам да урлам, да псујем најгорим речима, да гребем ноктима хладно, углачано дрво наслоњаче.

Размућена со је разједала очи.

Њикритина је врло дуго нешто тражила по поду, бојећи се да подигне главу.

После је Јесењин читао песме о прохујалој младости и о самтрничком дрхтају, с обећањем да ће га примити као нову милошту.

64

— Куда?

— Јесењину.

Дежурни лекар ми написа дозволу.

Пењем се уз ћутљиве, тепихом застрте стенице. Пространа соба. Зидови омалани благо, топло. С плафона сија плаво око електричне лампе.

Јесењин седи на кревету, загрљених ногу.
— Серјожа, дивно изгледаш... чак ти је и коса поново живнула.

Давно не видех Јесењина с тако ведрим очима, мирним рукама, обрвама и устима. Чак је спала и сива мемла с очних капака.

Сетих се последњег сусрета:

Јесењин је до последње капи испио боцу шампања. Жути талог удари му у очи. У мојој соби на зиду стајао је украјински тепих са крупним црвеним и жутиим шарима. Јесењин заустави поглед на њима. Кобно су милели тренуци и још кобније се шириле Јесењинове зенице, гутајући копрену дуге. Узани кружићи беоњача пунили су се крвљу. А црне дупље зеница — грозним — чистим безумљем.

Јесењин се диже са наслоњаче, згужва сервиету, и пружајући ми је, промрља на уво:

— Натрљај им носеве!

— Серјожа, то је тепих... тепих... а ово су шаре...

Црне дупље заблисташе мржњом:

— А!.. бојиш се!..

Он зграби празну боцу и зашкргута зубима:

— Разбићу... раскрвавићу... носеве... раскрвавићу... разбићу...

Дохватих сервиету и почех њоме трљати по тепиху — превлачећи црвене и жуте њушке, бришући имагинарне носеве.

Јесењин је мрмљао.

Мени се срце ледило.

Много ће ишчезнути из сећања. Ово — никад.

А сад: плаво око на плафону. Узани кревет са сивим ћебетом. Топли зидови. И сасвим мирне руке, обрве, уста.

Јесењин вели:

— Овде ми је врло лепо... само ме мало једи што и дању и ноћу светли плава лампа... Знаш, навлачим ћебе до ушију... кријем главу под јастук... и још — не дозвољавају да се врата затворе... плаше се, да не извршим самоубиство.

Кроз ходник прође врло лепа девојка. Плавих, крупних очију и необичне косе, златне као мед.

— Овде сви хоће да умру... ова Офелија се вешала о своју косу.

Затим ме Јесењин одведе у салу за примање. Показа ланце и окове, у које су некада окивали болеснике, слике, везове и обојене, скулпторске радове од воска и средине од хлеба.

— Погледај, Врубелјева слика... и он је био овде...

Јесењин се осмехну:

— Само не мисли — ово није лудница... лудница је у нашем комшилуку.

Приведе ме прозору:

— Ено, она зграда.

Кроз бело снежно грање децембарског парка весело су гледали осветљени прозори гостопримљиве спахиске куће.

65

Платон је истерао Хомера због непристојности из своје идеалне републике.

Ја нисам Хомер.

Ми имамо републику Совјета, а не платонску.

Можеш ми рећи непријатност. Сасвим малу и не тако тугаљиву. О томе, како треба тражити од живота срећу.

Дакле: срећу треба тражити онако, као одески просјак милостињу:

— Грађанко, дајте ми пет пара. А ако нећете, плунућу вам у лице — имам сифилис.

66

У чекаоници казног завода притвореница дознаје за смрт мужа. Плаче. Тад јој прилази стражар и каже:

— Грађанко, ако вам је до плача идите у затвор.

31 децембра 1925 године на Вагањковском гробљу у Москви појавила се мала Јесењинава хумка.

Сетих се другог 31 децембра. У Политехничком музеју „Дочек Нове године с имажистима“. Ја и Јесењин — млади, весели изазивамо ноћну Тверску сјајним цилиндрима. Шкрипе санке. Од ледене прашине блистају наши крзнени оковратници.

Јесењин отпочиње с кочијашем књижевни разговор:

— А је ли, чико, кога знаш од песника?

— Пушкина.

— Тај је, чико, мртав. Него кога знаш од живих?

— Нема живих, господине. Ми живе не знамо. Ми знамо само бронзане.

КРАТКИ БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

књижевника и уметника који се помињу у „Роману без лажи“ сређени по азбучном реду. Иако непотпуни, преводилац их је саставио и унео ради бољег разумевања Мариенгофовог дела, имајући у виду ширу читалачку публику. Опширније о Јесењину и Дункан, треба тражити у делима: М. М. Пешић: Сергије Јесењин, (1931; стр. 30+102) и М. М. Пешић: Љубав Исидоре Дункан, (1931; стр. 222) у издању књижаре Геце Кона. Београд.

БАЉМОНТ К. — Константин Дмитријевић Баљмонт, рођ. 3 јуна 1867 у селу Гумнишче, Владимирске губерније. Учио је гимназију у Шуји и био истеран због револ. рада; завршио је школовање у Владимиру на Кљазми. Ступио је на москов. унив. 1886; убрзо због студентских нереда затворен је и протеран у Шују. Студирао је Јарославски лицеј, али га није завршио. У својој 22 години покушао је да изврши самоубиство, скочивши с трећег спрата кроз прозор. Врло много је путовао по свету. После револуције 1905 године објавио је у Паризу збирку песама која му је онемогућила повратак у Русију до амнестије 1913 године. Данас је опет у емиграцији. Прву песму написао је у својој деветој години. Оснивалац је и вођа руског симболизма. Сматрају га за најбољег преводиоца песама са тридесетак страних језика. Његова целокупна дела претстављају читаву библиотеку; има око стотину збирки песама. Главна дела су: Целокупна дела (песме) I—X т. 1908—1913; Под север-

ним небом (елегије) 1894; Тишина (лирске песме), 1898; Здања у пламену (лирика савремене душе) 1900; Будимо као сунце (књига симбола) 1903; Литургија чистоте, 1905; Само љубав, 1906; Песме осветника, Париз, 1907; Птице у ваздуху, 1907; Руменило зора, 1912; Бели зидар, 1914; Седам песама, 1920, итд. (романи, приповетке, драме, критике, преводи). Стих му се слави — музиком. Живи у Француској и доскора је неуморно радио.

БЕРЋАЈЕВ НИКОЛАЈ. — Чувени руски филозоф Николај Александровић Берџајев рођен је 1874 године. У младости због социјализма био је истеран са кијевског универзитета; 1900 године протеран је у Вологодску губернију. Напустивши марксизам у својим делима, преко Кантовог идеализма долази до религиозне мистике и кроз њу посматра све појаве. Империалистички ратови су за њега „свемирно-историски фатум“. После 1922 године дефинитивно формира своју мистично-социјалну метафизику.

Берџајев је дао руској филозофији безброј значајних дела. Сматрају га за најистакнутијег претставника филозофске мисли. Главни су му радови: Субјективизам и индивидуализам у социјалној филозофији, 1901; *Sub specie aeternitatis* (филозофски, социјални и књижевни огледи) 1907; Духовна криза интелегенције, 1910; Филозофија слободе, 1911; Смисао стварања, 1916; Судбина Русије (Психологија рата и национализма), 1918; Поглед на свет Достојевскога, 1923; Филозофија неједнакости, 1923; Нови средњи век (Размишљања о судбини Европе), 1924, итд.

БЈЕЛИ АНДРЕЈ. — Право име му је Борис Николлајевић Бугајев. Рођен је 14 октобра 1880 године у Москви. Син је проф. математике Н. В. Бугајева. Детињство и младост провео је у атмосфери професорске породице, која је имала велики утицај на њега. У детињству је заволео музику и поезију. Највише Бетовена, Уланда, Гетеа и Андерсена. Ови утисци су му формирали љубав према немачкој култури. Гимназију је свршио 1899 године. За време школовања заинтересовао се филозофијом, а нарочито будизмом и браманизмом. Свршио је природњачки одсек москов. универзитета. Поред природних наука, студирао је религиозно-филозофске проблеме, постао велики поборник Вл. Соловјова и следбеник симболиста. Године 1902—1904 приближио се групи „Скорпион“; 1905 године учио је и историско-филолошки факултет. Отада се посветио поезији, прози, књижевној критици и поетици. У последње време занимала га је теософија, специјално антропософија д-ра Р. Штајнера. Ту скоро умро је у Москви.

Андреј Бјели је један од великих вођа симболиста-декадената. Почео је писати рано. Прво дело објавио је 1902 године: Друга драмска симфонија. Прву збирку песама публиковао је 1904: Злато и лазур. Затим су се ређале песме, поеме, романи итд. Пепео (песме) 1909; Урна (песме); Христос Васкрс (чувена поема) 1918; Краљица и витезови, 1919; Први састајак (поема) 1921; Песме о Русији, 1922; После расанка (песме) 1922. Чувен му је роман Петроград.

БЛОК АЛЕКСАНДАР (1880—1921). — Александар Александровић Блок рођен је у Петрограду. Син је проф. права варшавског универзитета, А. Блока.

Љубав према књижевности наследио је од предака и родитеља. Гимназију и историско-филозофски факултет свршио је у Петрограду 1906. Оженио се 1903 ћерком чувеног Менделјева. Новија руска књижевност назива га „пророком револуције“ и највећим савременим песником. Умро је 7 августа 1921 године у Петрограду. Прву песму објавио је у студентском листу 1902 године. После прилаза симболизму, постаје у покрету истакнут претставник. Главна су му дела: Песме о Дивној дами, 1905; Изненадна радост, 1907; Снежна маска, 1907; Земља у снегу, 1908; Лирске драме, 1908; Ноћни тренуци (песме) 1911; Песме о Русији, 1915; Позориште, 1916; Чувена поема Дванаест, 1918; Седа година, 1920; итд. Целокупна дела изашла су му 1922—1923 године. (I—IX).

БРИУСОВ ВАЛЕРИЈЕ. — Валерије Јаковљевић Бриусов рођен је 1 децембра 1873 године у Москви, у трговачкој породици. У детињству прочитао је Дарвина и упознао се с принципима материјализма. Писарев и Доброљубов, затим песник Њекрасов били су му омиљена лектира. Посећивао је приватну гимназију и из петог разреда био је истеран због „издавања“ гимназиског часописа у коме су провејавале слободомне идеје. По завршетку гимназије Поливанова, студирао је и завршио 1899 године филологију. Много је путовао по Русији и иностранству. Почео је писати рано, романе у духу Жил Верна, „научне“ чланке и песме у духу Њекрасова. Први озбиљан рад биле су му песме у „Руском симболисту“ (1894). Доцније је учествовао у издањима „Скорпиона“, у часописима „Теразије“ и „Руска мисао“. Напустивши симболизам и као вођа и као следбеник, пришао је радном свету и његовој идеологији. Умро је 9

октобра 1924 године у Москви. Песник, критичар, романсијер и преводилац, дао је руској књижевности, као и Баљмонт, безброј значајних прилога. Целокупна дела у двадесет пет томова изашла су му 1913-14 године у којима су збирке песама: „Chefs d' oeuvre“ (1895); „Me cum esse“ (1897); „Tertia vigilia“ (1900); „Urbi et orbi“ (1903); „Огледало сенки“ (1912). Целокупна дела, ново посмртно издање, обухватају и збирке: „Седам дугиних боја“ (1912—1915); „Последњи снови“ (1920); „У ове дане“ (1921); „Долине“ (1922), итд. Целокупна дела појавила су се после његове смрти, 1926 године.

БУЊИН И. А. — На једном месту у „Роману без лажи“ помиње се „буњиновштина“. Односи се на песника Ивана Александровића Буњина (рођ. 10 окт. 1870 у Вороњежу, у породици спахија). По свршетку гимназије Буњин је живео на свом имању. Једно време дуго је лутао по Русији, Европи, Африци и Азији. Песник, приповедач, романсијер и преводилац, објавио је прву збирку песама 1891 године. После долазе: „Под отвореним небом“ (1898); „Песме и приче“ (1899); „Листопад“ (1901); „Песме“ (1902-06); „Приче и песме“ (1907-10); „Господин из Сан-Франциска“, итд. Целокупна дела објавио је 1909. — Буњин се налази у емиграцији, у Француској, и још неуморно ради на приповетци и роману. Добитник је Нобелове награде за роман „Живот Арсењева“.

ГОРКИ М. — Алексије Максимовић Пешков рођен је 14 марта 1868 године у Њижњем Новгороду, који данас носи његово име — Горки. Син молера, оставши рано без родитеља иде на занат и после лута широм Русије. Године 1888 покушава самоубиство. Бива молер, шустер, цртач, кувар на лађи, вр-

тар, продавац икона, чувар пруге, пекар, надничар, продавац јабука, писар код адвоката, итд. Највише путује по Криму и Кавказу. У Казану долази у додир са студентима и чита књиге. Прва штампана приповетка „Макар Чудра“ појављује се у тифлиском листу „Кавказ“ (бр. 242), 1892 године. После познанства са Корољенком, улази у најбоље часописе. Крајем деветнаестог века постаје чувен не само у Русији већ и у свету. Његов избор у Академију наука 1902 године не потврђује царска влада. Од 1903 до 1913 уз његову најближу сарадњу излази часопис „Знање“ око кога се окупљају многе књижевне снаге. Безброј књижевних почетника, сељака и радника, Горки изводи на пут. С њим је у вези и слободарски покрет. Услед тога долазе прогони, претреси, затвори, тамнице. На протест целе Русије бива ослобођен из Петропавловске тврђаве. После тога оснива соц. дем. странку и покреће лист „Нови живот“. У иностранство путује 1906 године. У Немачкој води кампању против руског царског зајма. Године 1909 оснива на Кипру соц.-дем. школу пропаганде у којој се учи руска омлађина. У великим догађајима Русије активно учествује. Целокупна дела Максима Горког (приповетке, романи и драме) у 16 томова појављују се 1923 године у Берлину и 1924 у Москви и Петрограду. Живео је у Италији и Русији. Сматрају га за највећег књижевника нове Русије, пре и после његове недавне смрти.

ГОРОДЕЦКИ СЕРГИЈЕ. — Сергије Митрофановић Городецкий рођ. 5 јануара 1884 године у Петрограду. Пореклом је из Орловске губерније. Учио је историско-филолошки факултет у Петрограду. Почео је писати рано. Први књижевни рад му је песма: „Тата, не иди на рад“ (часопис „Истина“ 1906, бр. 1). Године 1907-08 сарађује у сатиричким листовима „Са-

тирикон“ и „Мрки вук“, понекад и под псеудонимом „Сатир“. Један је од оснивача песничког правца и школе „акмеизам“. Дела: 1) песме: Вир, 1907; Перун, 1907; Дивља слобода, 1908; Русија, 1910; Врба, 1913; Цветни плашт, 1914; Четрнаеста година, 1915; Анђео Јерменске, 1917; Срп, 1920; (сабрана дела, I и II издање); Избране песме, 1916; Пушкину, 1915. 2) књиге за децу: И ја, 1908; Принц Малишан, 1909; Мина Лажовчић, 1913; Феђка-Чурбан, 1913; Ау, 1913; Царица Слађана, 1914; Пет нежних пољубаца, 1916; Вањушкине пеге, 1924; Лети, лети!, 1924; Звона буне, 1925. 3) Пригодна литература: Пан-Жупан, 1922; Запамти спахиску Румунију, 1922; Ко је бољи, 1924; Мрак и лаж, 1923 итд. Городецкий живи у Русији као песник и новинар.

ДУНКАН ИСИДОРА (1876—1927). — Славна глумица која је створила нов правац у балету, одбацивши све прописе европске класичне игре, пореклом је Иркиња. Рођена је у Сан-Франциску, мајка јој била професионални музичар; осетила је још у детињству беду. Рано испољава склоности за игру. Дебитира у Њујорку у својој седамнаестој години у „Сну летње ноћи“. У Америци није могла развити своје способности. С новим, револуционарним схватањима балета, појављује се 1898 у Лондону, а 1900 у Паризу, где у Лувру на грчким вазама изучава античку игру; овде концертира по приватним богатим кућама, обучена у лаку грчку тунику, без традиционалне обуке и трикоа, уз музику Шопена, Шумана, Глика. Успеси у париским и бенким круговима доносе јој ангажман у Будимпешти, Берлину, Флоренцији и др. местима Европе и Америке. Бављење у Грчкој формира њене некад нејасне идеје о утицају сло-

бодне игре на васпитање човечанства, „о потпуном развиту свих виталних моћи човечјег тела“, о буђењу „воље према лепоти“, о препороду колективне игре. Ове мисли наводе је на стварање нове школе (Берлин, 1904; Париз, 1914) са којом триумфално путује по Европи и стиче најширу популарност. У Русији гостује 1905, 1908 и 1912 године, користећи гостопримство Художественог театра. Године 1913 мучно преживљује губитак деце у аутомобилској катастрофи; па ипак налази снаге да продужи рад на обнови игре. На позив владе да оснује Балетску школу за руску децу, путује у Русију 1921 године. Овде успешно ради до 1922, када са својим мужем, познатим песником Сергијем Јесењиним, путује у Европу и Америку. Септембра 14 године 1927 Дункан трагично завршује у Ници као жртва аутомобилске шетње.

Дункан је у балету захтевала „синтезу уметности“; она ту продужује донекле и Вагнерову теорију. Оставила је за собом неколико интересантних теориских радова, од којих треба поменути Игру будућности (Лајпциг, 1903; руски превод 1907 године). Нарочито су интересантни њени мемоари „Мој живот“ (Њујорк, 1927; руски превод 1930 године).

ЗАЈЦЕВ БОРИС (1881). — Фини лирски приповедач, Зајцев је свршио технички факултет у Петрограду и постао доцент. Напустивши државну службу, посветио се књижевности. За време револуције са чувеним филозофом Берђајевим држао је књижару у Москви о којој је реч у овом роману. Талентовани приповедач и романијер, песник светлости и сенки, објавио је збирке приповедака: „Снови“, „Земаљски јад“; „Тихе зоре“; „Имање Лариних“ и др. Роман „Далека земља“ изишао је у Берлину 1922 године

(Преведен код нас у загребачкој Забавној библиотеци 1927, коло 33, књ. 398; „Народна просвета“ у Београду, у библиотеци страних писаца објавила је његове приповетке у преводу М. М. Пешића). Жив је и још интензивно ради.

ЈАКУЛОВ ЖОРЖ (1884—1928). — Георгије Богдановић Јакулов је сликар и позоришни декоратер. Рођен је у Тифлису; средњу школу није свршио, сликарску такође. За време јапанског рата био је на Далеком Истоку. Првипут се појавио на изложби 1906 (Удружење московских сликара). До 1917 године је члан „Уметничког света“. Радио је код Делони-а; изучавао је талијанске средњевековне мајсторе, тежећи анализи дела кинеских сликара („Петлови“, „Екцентричари“) или жанру европског сликарства („Бој“, „Ломбардија“, „Тужни витез“). После рата, у коме је тешко рањен, разрађивао је (1918) многе проблеме позоришног сликарства, нарочито у „Едипу“, „Вечном жиду“, „Принцези Бранбили“, оперети „Жирофле Жирофла“ (Московско камерно позориште) итд. Радови о сликарству растурени су му по разним часописима. Најинтересатнији му је чланак „Плаво Сунце“. — Умро је у Москви 1928 године.

ЈЕСЕЊИН СЕРГИЈЕ. — Сергије Александровић Јесењин рођен је 21 септембра 1895 године у селу Константинову, Рјазанске губерније, у сиромашној сеоској породици. Одгајили га баба и деда, такође сељаци, који су га узели од оца и мајке кад му је било две године. Нижу богословско-учитељску школу свршио је у својој шеснаестој години и замало га не уписао у московски Учитељски институт. Песме је почео писати у деветој години живота, али тек као седамнаестогодишњи младић свесно ствара; 1914

долази у Петроград и прилази „групи сеоских песника“ Николаја Кљујева. За време рата и револуције путује по Русији. Жени се чувеном балерином Исидором Дункан и путује по Европи и Америци. Враћа се у Русију у ноћу између 27 и 28 децембра 1925 године завршује вешањем у Петрограду. Припадао је школи сеоских песника, затим групи Имажиста. Као необично талентован, дао је руској књижевности четири велика тома песама. Са Блоком и Мајаковским је најизразитији претставник руске поезије бурних дана.

Од 1916 до 1920 године Јесењин је објавио збирке песама: Уранак; Плаветнило; Исус младенац; Преображење; Сеоски часловац; од 1921 до 1925: Исповест мангупа; Пугачов; (трагедија); Песме скандализатора; Кафанска Москва; Брезин циц; Песме о Русији и револуција; Персиски мотиви; Песме о великом походу; и Совјетска Русија.

КАМЕНСКИ ВАСИЛИЈЕ. — Песник, футурист, Василије Василевић Каменски родио се 5 априла 1884 године на реци Ками, на лађи. По професији је агроном. Отац му је био надзорник златних рудника на Уралу. За родно место сматра Перм. У току две године (1910—1911) био је авијатичар-пилот. Много је путовао по Русији (са Бурљуком и Мајаковским) и иностранству (Енглеска, Француска, Немачка, Аустрија, Италија, Персија, Североледени Океан). Песме је почео писати од 1904 године. Прва песма „Ковач“ појавила се у листу „Урал“ 1904. Аутор је неколико романа и драмских дела, приказиваних у Русији. Збирке песама су му: „Танго с кравама“, 1914; „Звучник пролетњанке“, 1918; „Босе девојке“, 1916

године. Затим дела о Пушкину, о Мајаковском, итд. Живи у Русији, и даље пише.

КАРПОВ ПИМЕН. — По професији сеоски надничар, Пимен Ивановић Карпов рођен је 6 августа 1887 године у селу Турка, срез Риљски, губернија Курска. Самоук у поезији, Карпов је припадао кругу сеоских песника. Прву песму „Незаборавак“, објавио је у „Савременој речи“ 1908. Његова дела су: „Огњени љиљан“ (песме), 1911; „Руски ковчег“ (песме) 1922; „Савежђа“ (песме), 1922. Живи у Русији.

КЛИЧКОВ СЕРГИЈЕ. — Друг Јесењиново, Сергије Антоновић Кличков рођен је 5 јуна 1889 године у селу Дубровки, Тверске губерније. Појавио се први пут причом „Вањка-цар“ 1909 године. Дела су му: Песме, 1911; Тајни врт; Прстен Ладе, 1918; Дубравка, 1918; Бова, 1918; Дивни гост, 1923; Домаће песме, 1923; итд. Живи стално у Русији.

КЉУЈЕВ НИКОЛАЈ. — У својој аутобиографији пише: „По мајци сам Приоњежанин, по оцу од Свите Реке, сада Вологодске губерније. Писменост, песнички ритам и разне књижевне умотворине научио сам од покојне мајке, чију успомену до суза поштујем...“ Рођен је 1887 године. Познат је у књижевности као најистакнутији претставник сеоске поезије и вођа песника сељака.

Николај Алексејевић Кљујев објавио је ове збирке песама: Шум борова (Предговор Валерија Брјусова), 1912; Братске песме, 1912; Шумске бајке, 1913; Световне мисли, 1916; Песмарица (I и II изд.) 1918; Бакарникит 1919; Песма сунцоносца, 1920; Песме колиба, 1920; Четврти Рим, 1922; Мајка судбина, 1922; итд. Живи и ствара у Русији.

КУСИКОВ АЛЕКСАНДАР. — Александар Борисовић Ку-
сиков припадао је групи имажиста. Први пут се по-
јавио збирком „Алахово огледало“ 1918 године. За-
тим су се рађале песме: Сутони, 1919; Поема по-
ема, 1919; Аљ-Бајак, 1920; Коевангелиеран,
1920; Ни ушта, 1920; Искандер Наме (поема),
1921; Џуљ Фикар, 1921; Алифламим, 1921; Бези-
мена птица (избор песама) 1922; итд. Живи у
Русији.

МАЈАКОВСКИ В. — Песник Владимир Владимировић
Мајаковски родио се 1894 (1893?) у селу Багдаду, Ку-
танске губерније, у шумаревој кући. Нема никаквог
редовног школовања због учешћа у разним органи-
зацијама; био је небројено пута затваран; читао је
много; бавио се сликарством. С футуристима Бур-
љуком, Хлебниковим и Крученихом објавио је 1912
године „Шамар друштвеном укусу“ — први мани-
фест руских кубо-футуриста. Бурљук је на њега нај-
више утицао, заједно су лутали по Русији, држали
предавања, објављивали песме. У Москви су обично
спавали на булеварима. За време револуције читао
је песме на трговима и био најпопуларнији песник.
Убио се због љубави, 1930 године.

Међу многим објављеним песмама, најинтере-
сантније су: Ја, 1913; Флаута од пршљенова,
1917; Рат и мир, 1917; Мистерија буф, 1918;
Облаци у панталонама (чувена поема), 1918;
Просто, као рикање, 1919; 150.000.000
(поема) 1921; Мајаковски се измотава (са-
тире) 1922; Мајаковски се смешка — Мајаковски се
смеје — Мајаковски се измотава, 1923. Целокупна
дела у 20 томова изашла су 1930 године.

МЕРЕЖКОВСКИ Д. — Димитрије Сергијевић Мержков-
ски рођен је 2 августа 1865 у Петрограду. Пореклом

је Козак. Свршио је гимназију и историско-филоло-
шки факултет у Петрограду. Основао је деведесе-
тих година прошлога века симболистичку школу. Пу-
тујући по Кавказу, оженио се у Тифлису песникињом
З. Н. Хипиус. У то доба десио се и његов „религи-
озни преокрет“ у духу мистицизма. Путовао је мно-
го по Европи; преводио је многе класичне траге-
дије и написао трилогију „Христос и Антихрист“. Са
З. Н. Хипиус организовао је у Петрограду религи-
озно-филозофске скупове и основао часопис „Нови
пут“. Први његов књижевни рад је песма у алмана-
ху „Ехо“ за 1881 годину. Целокупна дела изашла
су му од 1912 године неколико пута. Познат је у
свету и цењен као аутор историских романа. Живи
у Француској.

ОРЈЕШИН ПЕТАР. — Петар Васиљевић Орјешин рођен
је 25 јуна 1887 године у Саратову. Свршио је четири
разреда гимназије. Бази се литературом од 1913 го-
дине. Прву песму објавио је у петроградском часо-
пису Завети (1913). Публиковао је дела: Црвено-
нило, 1918; Црвена Русија, 1918; Шипак,
1920; Снежана, 1920; Бреза, 1920; Узбуна,
1921; Ми, 1921; Глад, 1921; Микула, (поема) 1922;
На гладној земљи, 1922; Црвени храм,
1922; Дуга, 1922; Ражано сунце, 1923; Губи-
лиште сламе, 1925, итд. Живи у Русији.

СЕВЕРЈАНИН ИГОР. — (Игор Васиљевић, Лотарјов) Се-
верјанин је рођен 4 маја 1887 године у Петрограду.
Отац му је био официр у оставци, мајка рођака пе-
сника А. А. Фета. Свршио је реалку. Прву песму
објавио је 1905 године. Познат је у књижевности као
оснивалац „егофутуризма“. Своје песме не чита већ
пева. Објавио је велики број збирки, међу којима
су главне: Громокипећа чаша, 1913; Златолира,

1914; Ананаси у шампањцу, 1915; Victoria Regia, 1915; Поезоантракт, 1916; Здравца без одговора, 1916; Поезоконцерт; итд. У „Роману без лажи“ помиње се само „Северјанштина“.

СОЛОГУБ ФЛОДОР. — Фјодор Кузмић (Тетерњиков) Сологуб рођен је 17 фебруара 1863 године у сиромашној занатлиској породици. Рано је остао без оца; у кући Агапових у Петрограду, у којој му је служила мајка, слушао је као дете приче, музику и песме чувених оперских певача. Овде је заволео уметност и позориште. Много је читао, нарочито Робинзона, Краља Лира, Дон Кихота; знао их је готово напамет. Свршио је Педагошки институт и служио у просветној струци, у унутрашњости и Петрограду. Пришао је у своје време групи Мережковског и Хипиус и убрзо постао истакнут претставник симболизма. Прва песма му је објављена 1884 године у часопису Пролетје. Рођен у Санкт-Петербургу, живео је у Петрограду а умро је 1928 године у Лењинграду.

Сабрана дела у 12 томова изашла су му 1913—1914 године. Пре тога, године 1907—1908 објавио је сабране песме у шест томова. Главније збирке песама су му: Сенке; Огњени круг; Родна група; Небо плаво; Саборне благовести; Чедна љубав; Ватра крај друма; Свирајла; Велике благовести; и, Дани избројани. Своме треба додати и Преводе из Верлена поред романа и приповедака, који су такође популарни у Русији.

ХИПУС З. — Жена Мережковског, Зинаида Николајевна Хипиус рођена је 8 новембра 1867 године у Бељеву, Туљске губерније. Пореклом је Немеца. По-

јавила се у књижевности песмом 1888 („Северни гласник“). Поред стихова које и сад објављује у Паризу, писала је критике под псеудонимом „Антон Крајњи“. Објавила је Сабране песме, (1889—1903) 1904; Сабране песме, 1910 Последње песме (1914—1918) 1918 године, као и низ других дела.

ХЉЕБНИКОВ В. — Један од најоригиналнијих чисто руских футуриста био је Виктор Владимировић Хљебников. Пореклом из чиновничке породице, он је рођен 28 октобра 1885 године у Калмичкој Степи. Учио је гимназију у Казану и увек био „добар ђак“, нарочито из математике. Ту је студирао и универзитет. Бавио се политиком 1905 године, па је тада прешао и у Петроград. Напустио је студије због књижевности. Писао је и потписивао се „Велемир Хљебников“. Био је оснивалац и вођа руског футуризма. Појавио се први пут 1903 године драмама Маркиза Дезес и Гвоздени коњ. Први период песничког рада прошао му је у Петрограду (1905—1910). Од 1912 до 1915 је у Москви; од 1918 до 1920 у Украјини; 1920 је у Баку; 1921-22 — у Персији. По повратку је опет у Москви, где је живео у врло тешким материјалним приликама, од случајне помоћи другова. Умро је од инфекције у великим мукама, у селу Санталов, Крестецке губерније, 28 јуна 1922 године. После смрти оставио је многе необјављене рукописе — око 1000 песама, преко 100 поема, приповедака и драма. Другови су му објавили 1923 године „Посмртни зборник“ („Песме“; „Зангези“; „Даске судбине“). Сем поезије, бавио се и теоријом поетског језика и израдио своје учење о времену и броју као основи свих појава, применивши законе математике на изучавање опште историје. Тешко је саставити његову библиографију, јер су му радови растурили по многобројним листовима, збор-

ницима, алманасима и часописима. Био је тих, повучен и футуристички скроман, у духу своје песме:

Мени мало треба,
корица хлеба
и млека кап.
Цео свод неба
и магле слап.

Његова песма „Заклетва у смех“ била је некад предмет честог понављања:

Насмејте се, о смејачи!
Засмејте се, о смејачи!

Не смејте се потсмехом, не смејанците смеховно!
засмејте се насмејано!

О, смејања надсмеховна — смех смеховних исмејача!
О, исмеј се смешни смеху надсмеховних тих смејача!

О Смехово, о Смехово,

Осмеј, насмеј, смехом, смешком —
Смејунчићем, осмешчићем.
Насмејте се, о смејачи!
Засмејте се, о смејачи!

За живота Хљебников је објавио збирке „Скуп судија“; „Требник тројице“; „Рукавице“; „Дела“; „Избор“; и са Мајаковским „Шамар друштвеном укусу“. Млади руски песници необично цене његов рад и пишу да ће се вековима корачати путем да се постигне оно што је он наговестио

ХОДАСЕВИЋ ВЛАДИСЛАВ. — Владислав Фелециановић Ходасевић рођен је 16 маја 1886 године. Бавио се поезијом од детињства. Објавио је песме „Младост“, 1908; „Срећна кућа“ (I изд. 1914; II — 1922); „Из јеврејске лирике“, 1922; „Путем зрна“ (I изд. 1920, II — 1921); „Тешка лира“, 1922; итд. Недавно је умро у Паризу.

ШЕРШЕЊЕВИЋ ВАЋИМ. — Најборбенији руски футурист је Вађим Габриеловић Шершењевић. Рођен је 24 јануара 1893 у Казану. Син је познатог професора Грађанског права и јавног радника Габриела Фаликсовића Шершењевића. Почео је писати као петнаестогодишњи дечак. Прву песму објавио је 1911 у некаквом московском дневном листу. Јављао се под псеудонимом „Абат-Фанфреијус“ и „Пингвин“. Био је „егофутурист“, „кубофутурист“ и најзад „имажист“. Невероватно смео и борбен, он је за време највећег терора говорио оно што је мислио и бранио принципе слободног стварања. Пошто је време одбацило футуризам као званични књижевни курс и кренуло американизацији, па чак и душе, Шершењевић је почео објављивати ликвидацију књижевности уопште, специјално поезије. Изгледало му је да су он и његови другови последњи истински уметници, и 1921 године певао је у својој „Здравици“:

Ми смо последњи из касте страсти
и није далеко наша катастрофа!
Ми, торбари среће и части
и мајстори искрених строфа.
Скоро ће букачи да се појаве
који не знају за крв кад трне,
машинисти гвоздене славе
и занатлије љубави црне.
И даће слободе оном што ради
машином, точком, ту поред њих:
седам минута за нежност млади
и три секунде на дан за стих.
С челичним нервима, ко шине, ледан
(Не да осудим, пре хвала биће),
од дванаест до пола један
молиће се, јешће и пиће.
Жур'те девојке и жене фине,
волите песнике најчудесније.

Пукотине смо засад једине
које прогрес залио није!
Ми смо последњи из касте страсти,
волите нас — до катастрофа,
нас, торбаре среће и части
и мајсторе искрених строфа!

Има у овим стиховима и ироније и смеха и
искрене туге и многих илузија на време у коме су
постали. Ваљда су зато и били популарни, што је,
свакако и натерало песника да објави 1921 године
збирку „Торбари среће“.

Шершењевићева дела су песме: Романтични
пудер; Екстравагантни мириси, 1913;
Carmina, 1914; Брзина, 1916; Ход аутомо-
била, 1916; Коњ као коњ, 1920; Коопера-
тиве веселја, 1921; Вечни жид, (комад у сти-
ховима); итд. Као претставник еволуционог футуризма
објавио је масу теоретских радова. — Живи у
Русији.

ШИРЈАВЕЦ АЛЕКСАНДАР. — Талентовани претстав-
ник сеоске поезије Александар Васиљевић Абрамов-
Ширјавец родио се 1 априла 1887 године у селу
Ширјајеву, Симбирске губерније. Рано је остао без
оца. Служио је у фабрици хартије и боја, доцније у
пошти. Од 1905 до 1922 живео је у Туркестану. Пре-
селио се у Москву и ту му умре мајка коју је неве-
роватно волео. Њој посвећује песме „Мужикослов“,
и „Ширине“. Умире од запаљења мозга 15 маја 1924
године у московској Старо-Екатаринској болници.
Прве песме је објавио 1908 године у Ташкентским
новинама. Збирке су му: „Рани сутони“, 1911; „За-
певке“, 1916; „Шаре“, 1923; „Ширине“, 1924; „Му-
жикослов“, 1923. Пре смрт написао је поему
„Исланд“. Крај њега је на Ваганьковском гробљу у
Москви сахрањен. **Сергије Јесењин**, „по-
следњи песник села“.

М. М. П.

Српски народни музеј
Београд
9032